

ZA RESNICO

6

Poština
pločana
v gotovini

Ukrayina joka

ALEKSIJ PELIPENKO

Ukrajina
joka...

Ljubljana 1940

17 68066 X a

6.

ALEKSIJ PLETENKO

Ukrajina

...joka...

F 8 C 10562/1953

Besede za uvod.

Sedaj, ko tudi drugi del ukrajinskega naroda, ki je bil doslej pod poljsko državo, trpi iste grozovitosti ruskih »odrešenikov« kot prvi, je naša povest zelo aktualna. Pisatelj Aleksij Pelipenko je bil svojčas ukrajinski vojaški duhovnik, po zlomu carske armade je nekaj let oskrboval neko župnijo v Podolju, kjer je na lastne oči videl mnogo boljševiških grozovitosti. Glavna junaka naše povesti je pisatelj osebno poznal. Imena so izmišljena, dogodki so pa verno zapisani, saj se ukrajinski narod še sedaj živo spominja borb in trpljenja za svojo svobodo.

Po svetovni vojski se je pisatelj zedinil s katoliško Cerkvijo in je nekaj let prebival v vzhodnem Zavodu sv. Andreja v Monakovem, kjer je pred tremi leti zagledala naša povest luč sveta. Od tod je po mnogih težavah prišel v Argentino, kjer je na posredovanje slovenskega izseljeniškega duhovnika Jožefa Kastelica postal duhovni vodja katoliških Ukrajincev.

Ukrajina v soncu

Vranji gozd.

V breclavski pokrajini, na meji kijevske in podoljske gubernije, stoji velik gozd samih stoletnih hrastov. Nobenega drugega drevesa ni najti; tesno drug ob drugem dvigajo vrhove proti oblakom. Prosto mole dolge močne veje v zrak in vabijo upehanega popotnika v svojo senco.

Stopi v senco, trudni popotnik, postelji si na zeleni trati! Prisluškuj, varen pred žgočimi sončnimi žarki, skrivnostnemu šumu desettisočih hrastov. Stoletja so ga pesnila. Uspavajoče ti šume na uho. In če si žalosten, boš pozabil na žalost, če si bogat in vesel, ne boš več mislil na svoje bogastvo.

Gozd se imenuje Voronà-dubina, to se pravi vranji gozd. Kajti kot grozeč, črn oblak vise vedno s krikom in vikom jate vran nad šumečim hrastovim gozdom in polnijo nebo z velikim hrupom. Stari očetje z belimi bradami in razoranimi obrazi iz okoliških vasi in mest, Lipovca ali Volovodivke, vedo, odkod so te jate vran. Poslušaj, kaj govore:

Ko je car-osvoboditelj Aleksander II. (1855—1881) ukinil tlačanstvo in tlako, so se tu uprli zoper njega deželni in zemljiški gospodje. Iz Poljske so zbrali velikansko vojsko, da bi se borili proti Moskvičanom in carju-osvoboditelju. In tu pod stoletnimi hrasti Voronè-dubine je prišlo do odločilne bitke. Poljaki so bili uničeni do zadnjega moža. Mnogo je bilo pobešenih, in kdor je prišel živ v roke Moskvičanov, so ga razsekali v kose. Pravijo, da je na slehernem hrastu viselo nekaj Poljakov. Do gležnjev je segala kri in mah je bil od nje pordečen. Strogo je bilo prepovedano, da bi kdo obešence ali posekane pokopal. Tako so hoteli ostrašiti še one Poljake, ki so živeli v Ukrajini, da bodo vedeli, kaj se pravi upirati se carju. Zato pa je bila Dubina dolgo časa polna trupel. Smrad je bil tolik, da se je vsakdo izognil gozdu za nekaj vrst.

In kje so ostala vsa trupla, vprašaj? Ležala so na tleh, vendar ne dolgo. Iz Galicije, Podolja, iz vseh ruskih gozdov so se pripodili lačni volkovi in jih požrli. Kar jih je viselo na hrastih, so pa še dolgo ostala tam, ker jih volkovi niso mogli doseči. Zato so priletele semkaj od vseh strani vrane in počasi kljuvale gnijoča trupla. Zato je tukaj toliko vran. Vrane pa delajo tu tak hrup, da se jih sliši celo v Vinico in v Volovodivki ne morejo ljudje zaradi njih spat. Še dandanes vohajo vrane v gozdu trupla in jih je tu mnogo več kot drugod po ukrajinskih gozdovih. Ozri se okoli in videl boš, da ni drevesa, kjer bi ne bilo v krošnji sedem ali osem vranjih gnezd, in ta gnezda so še od tedaj, tako pripovedujejo v vasi, ko je bila poljska bitka. Še dandanes povzročajo vrane pred dežjem in nevihto tak hrup, da se jih boje otroci, stari se pa spominjajo preteklih časov in pripovedujejo o poljski bitki.

Zato se imenuje gozd Voronà-dubina.

Lepega, sončnega poletnega jutra je prišlo v Voronò-dubino nekaj deseteric mož, ki so začeli kositi travo na volovodivškem župnijskem travniku. Kmalu za njimi se je pripeljal sam župnik Nikander. Sedel je na kmečkem vozu in poganjal svoje iskre konjiče. S seboj je pripeljal sodček žganja in velikanske košare z okusnimi jedili. Na vozu je sedela suha, starejša cerkvena sestra, ki jo je naprosila Nikandrova žena, da postreže koscem v gozdu.

Lep kos travnika je že pokošen in možje prihajajo drug za drugim k svojemu župniku po blagoslov. Blagoslov pa je bil tokrat kozarec žganja in velika sveža piroga z graham. Po takem koristnem blagoslovu so šli zopet na delo in kosili še bolj vneto kot prej.

Kmalu nato je cerkvena sestra razprostrla po travi dva dolga prta in razložila nanju cel kup belih kruhkov, pirog in drugih jedil. Župnik Nikander je pretakal žganje previdno, kot bi bilo zdravilo, iz sodčka v manjše posode in jih razpostavil med kruh in kupe pirog. Bil je na vsak način prijazen pogled.

Ko je bilo to opravljeno, je stopal župnik Nikander med kosci in gledal, kako jim gre delo urno od rok. Kose so sikale, trava je padala, red je padala na red. Hvalil jih je:

»Kar veselje vas je pogledati. Ljubi Bog vam bo vaš trud poplačal, saj je tudi to leto dal tako krasno rast in dobro letino!«

Veselo je bilo župniku Nikandru pri srcu. Po modrem nebu so jadrali beli oblaki. Sonce je bilo toplo in beli metulji so plesali.

»Krasni ljudje so ti možje,« si je mislil župnik. »Močni, zdravi, zvesti in pošteni. Krasna dežela, ki redi take ljudi, moja ljuba Ukrajina.«

Zopet je župnik Nikander opazoval ljudi, nato se je nameril proti gozdu, da bi se malo odpočil. Naenkrat vidi, da ni sam. Pod prastarim hrastom z globokimi brazdami v deblu, je ležal starček. Župnik Nikander ga je poznal. Bil je star popotni pevec, ki ga je v Volovodivki v svoji kuhinji pogosto srečal. Častita postava z valujočo sivo brado. Obleka je bila čista, čeprav revna. Poleg mu je ležala lira, najljubše ukrajinsko godalo, ki mu je pridobivalo srca njegovih rojakov. Radi so ga poslušali, ker so vedeli, da poje vedno nove pesmi in da ve za stvari, ki so drugim prikrite.

Sedaj je počival iztegnjen na travi, mogočno glavo je naslonil na vrečo, ki jo je nosil s seboj, da je zbiral koščke kruha.

Videl je župnika že od daleč in se je na pol dvignil, ko se mu je približal.

»Bog daj, očka godec,« mu je zaklical župnik. »Ste se tudi vlegli, da bi si od tod malo svet ogledali? Krasna dežela je to.«

Stari je pokimal, a njegov pogled je bil teman.

»Kaj gledate tako žalostno,« ga je tolažil župnik. »Ali ne bi vzeli svojo liro in nam kaj zabrenkali?«

»Kmalu, duhovni oče,« je govoril starec, in bilo je, kot da govori bolj zase, »kmalu, bojim se, bo izigrano.«

»No, no, prepustimo božjim rokam. Ampak, prosim vas še enkrat, zaigrajte nam vendar kaj. Potem bo šlo delo še enkrat lažje od rok in vem, da moji rojaki poslušajo najraje kakšno ukrajinsko pesem.«

Starec je vstal in vzel svoje godalo.

»Dobro,« je govoril, »zapel vam bom pesem, ki mi jo je pravkar zamrmral gozd desetstisočih hrastov. Če vam bo ugajala, pa ne vem.«

»Lepo, očka!« je zaklical župnik Nikander in zaploskal z rokami. »Povabim vas tudi, da boste pozneje z nami jedli. Poglejte no, kako je tam cerkvena sestra vse okusno pripravila.«

Ze so se zaslišali zvoki lire in pevec je začel pesem. Čudna pesem! Pel je o neki ženi, o mamiki, ki jo je našel popotnik samo in zapuščeno sredi polja.

Ziblje se žito in polje se širno smeji,
mamika stara ob potu v jarku leži.
»Visoko nebo je in daleč je car,
kdo dal mi bo kruha, tolažil me mar?«

Nad lakoto tarnaš in stisko, ženica,
mleko in med se po krájiní tvoji cedita.
Bog ji ponudil je kruha pšeničnega dostil
Stegni, o stegni le roko iz svoje skopostil!

Stegnem kako naj, povej mi, roko,
če v sužnost zvezali so mene, prosto!
Bog zemljo prekel in obsodil jo je,
Angel, glej, smrtni ji ranil srce.

Sodbe ne vidim in sužnosti ne,
Ukrajine gledam, Ukrajine proste roke!
Ta svobodna, srečna na vekomaj bo,
dokle jo čuva Bog in car z močno roko.

Visoko nebo je, car v dalji molči,
Bog se umaknil iz naših je dni.
Le v soncu vso lepo pozna Ukrajino naš čas,
Ukrajina sem jaz in jokam, jokam na glas.

Župnik je zmajajoč z glavo sledil pesmi in kmetje so na travniku, opirajoč se na kose, tiho poslušali.

Bila je žalostna pesem. In kaj se ni hipoma lepi svet tu okoli spremenil? Gozd je šumel močneje, nekako grozeče, sonce se je skrilo za oblakom, sence so ležale preko travnikov in iz gozda se je hrupoma dvignila jata vran.

»To pa ni bila vesela pesem, ki si jo nam zapel, stari,« je župnik prekinil molk. »Se je naša Ukrajina bogata in rodovitna, prosta in vesela, in bo, če Bog da, tudi ostala. Pridi k nam, jej in pij, potem boš boljše volje.«

Starec je zmajal z glavo. Obesil si je liro, vrečo je zadel na ramena in se podal naprej. »Zahvalim, duhovni oče, vendar moram potovati naprej, danes bi bil rad še v Lipovcu.«

Možje so pokosili, cerkvena sestra jim pomaha in kliče k obedu. Kmalu sta bila pozabljena starec in njegova pesem. Smejoč so sedli kosci okoli prtov in še bolj vneto kot prej so začeli pospravljati žganje in vse, kar je bilo pred njimi.

Župnik Nikander pa je sedel med njimi kot oče med otroci, govoril z njimi pristréno in odkrito, delil z njimi radost in pomirjeval prepire.

Po jedi so se odpravili na pot proti vasi; s kosami na ramenih so stopali pojoč in smejoč.

Župnik Nikander je bil star. Preko trideset let je bil že na fari. V teh dolgih letih ni imel nikoli prepirov z verniki. Smatral jih je kot svoje otroke in živel z njimi v popolni edinosti.

Najbolj so volovodivški kmetje svojega župnika ljubili in spoštovali zato, ker je z njimi govoril vedno ukrajinsko in spoštoval njihove ukrajinske šege in navade. Vsi so govorili ta jezik in ga ljubili, saj je bil njihov materin jezik. Tudi s svojimi duhovskimi tovariši v okolici je govoril le ukrajinsko. Samo cerkvene knjige je vodil rusko in v bogoslužju je uradoval v ruščini, ker je bil tak predpis. Njegovi duhovski tovariši so ga zaradi tega zasmehovali in ga imenovali »kmečkega popa«. To pa mu ni nič delo. Klicali so ga tudi za »beraškega popa«, ker je bilo pri njegovi veliki mizi v kuhinji vedno videti kot goste, ki mu jih je sam Bog poslal, berače in ubožee.

Zato so pa imeli prebivalci Volovodivke župnika Nikandra radi, in vedno, kadar jih je potreboval za poljsko delo, je rekel le besedico, in že so hiteli. Delo pri župniku Nikandru jim je bil praznik.

Ko so bili kosci že na pol poti do Volovodivke, so naenkrat zaslišali iz Dubine pretresujoč krik vran. Vedno hujše je bilo, hipoma pa je kot odsekano utihnilo.

»Ob slabem času smo svojemu očku kosili,« — je rekel eden izmed mož. »Ste slišali, da so vrane kričale in nato nenadoma utihnile? To pomeni nevihto. Če jo vrane začutijo, nehajo kričati, vsedejo se v gnezda in pokrijejo s svojim telesom mladiče.«

»Je že mogoče,« je odgovoril drugi. »Veter se je obrnil in sedaj piha od deževne strani.«

In res, niso bili še prav doma, jim je začelo že nad glavami grmeti in veliki, črni oblaki so se kupičili. Začela se je huda ura kot že dolgo ne, in deževalo je štirinajst dni in štirinajst noči.

Tudi seno župnika Nikandra je bilo štirinajst dni na dežju. Župnik že ni mogel več jesti in spat, divjal je obupan po sobi in vedno gledal skozi okno, če se bo vreme obrnilo.

Sele v petek okoli poldneva se je zopet prikazalo sonce, krasno in brez madeža, prijazno in veselo, kot da bi se sramovalo dolge odsotnosti in bi hotelo to zopet popraviti. Muhe in metulji so zleteli iz skrivališč in plesali. Voda v cestnih mlakužah je že iskala najmanjše zemeljske luknjice, da bi se hitro skrila.

Se nikoli v življenju ni bilo sonce župniku Nikandru tako prijetno kot ta dan. Nadvse vesel je tekal po dvorišču sem in tja in si ogledoval nebo od vseh strani. Nobenega oblaka ni bilo več videti. Zvečer je poslal cerkvenemu starešini v vas prošnjo, da bi si ogledal njegovo seno.

»Očka,« — je dejal cerkveni starešina, ko je prišel v soboto v župnišče, »seno je suho kot smodnik. Dobro bi ga bilo spraviti domov.«

Župnik si je mel roke. »Dobro si povedal in se ti zahvalim za to pot. Prosim, sedi za mizo in se pokrepčaj. Pot je dolga.«

Cerkveni starešina je sedel in odrezal velik kos slanine. »Očka,« je govoril prigrizujoč slanino, »povedati vam pa vendar moram, da so vrane v Voroni-dubini zelo nemirne in lepo vreme tedaj ne traja dolgo. Dobro bi bilo, če bi seno že jutri spravili domov!«

»Tako meniš, da bi ga že jutri spravili domov? Jutri je vendar nedelja!«

Župnik Nikander je poskočil, hodil po sobi sem in tja in mislil, kaj bi se lahko vse do ponedeljka zgodilo. To, da so vrane v Voroni-dubini nemirne, pomeni gotov dež. Kako bi rešil seno?

»Nikak greh ni,« je dejal po zrelem preudarku, »delati za kruh in krmo za človeka in žival, tudi če je nedelja. Božje darove obvarovati pred uničenjem je vedno prav in v najslabšem slučaju bo ljubi Bog ta greh odpustil.«

»Potem pustite jutri zjutraj vse na delo, očka, da bodo spravljali seno, potem boste pa imeli mir,« je rekel cerkveni starešina.

»Prav imaš, dragi prijatelj, in sedaj prav mislim, kako bi to najbolje izpeljal. Mislim, da je najbolje, da greš ti po vasi in jim naročiš, da pojdejo jutri zjutraj k senu. Zato pa naj pridejo vsi starejši ljudje in otroci v cerkev. Jutri bom imel slovesno bogoslužje in tudi pridigo.«

»Pridigo?« je vprašal cerkveni starešina začudeno in skoraj se mu je v grlu zataknil kos slanine. »Očka, vi boste pridigali?«

»Da, to bom storil k večji slavi božji. Če gredo drugi že v nedeljo na delo, da bi bilo izravnano, če je to greh.«

Še dolgo je cerkveni starešina majal z glavo, kajti da bo župnik Nikander pridigoval, mu ni šlo v glavo. Kar je v Volovodivki, ni imel župnik še pridige. Imel je pa zato ni, ker ni hotel pridigovati svojim ljubim ukrajinskim rojakom v ruskem jeziku, ki ga je sovražil. Bil je namreč uradni predpis, da je treba v cerkvi rusko pridigovati. O božiču je pozdravil svoje vernike kratko po ukrajinsko: »Pozdravljeni, ob priliki božičnega praznika! Bog nam daj doživeti tudi novo leto!« — Ob začetku leta je rekel: »Pozdravljeni ob priliki Novega leta! Bog nam daj še doživeti Veliko noč!« — In o Veliki noči je pozdravil svoje vernike še krajše, ponovil je trikrat: »Kristus je vstal!« — Razen teh pozdravov ni župnik Nikander še nikoli govoril v cerkvi.

Zato pa je bil cerkveni starešina tako začuden. Povedal je torej to po celi vasi in vse je postalo nestrpno. Očetje in matere so naročali svojim otrokom in starčkom: »Pazite dobro, kaj bo župnik Nikander pridigoval!« — Saj bi ga sami najrajši slišali.

Župniku Nikandru pa ni bilo prav prijetno zaradi obljube in jo je prav za prav obžaloval takoj, ko jo je izrekel. Toda ni mogel več nazaj. Pridigovati je moral. Najbolj pa ga je jezilo v njegovem ukrajinskem čustvovanju, da bo jutri moral kot kakšen dijak rabiti ruski državni jezik.

Prva pridiga župnika Nikandra.

Vsa vas je že ležala v globokem spanju, le župnik Nikander še ni miroval. Po sobi se je sprehajal sem in tja in premišljeval, kaj bi vendar zjutraj povedal. Čim bolj je mislil, bolj je bil hud sam nase zaradi nepredvidne obljube. Končno je sedel za mizo, vzel polo belega papirja in začel pisati pridigo. Ne da bi dosti pomišljal, je napisal: V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Moji ljubi bratje in sestre! — In že ni vedel več naprej ter je grizel peresnik. Začel je zopet hoditi po sobi in premišljeval in spet sedel. Pisati je hotel, da je prav za prav greh delati v nedeljo. Toda v istem hipu mu šine druga misel v glavo. Urno je zapisal: »Siužite Bogu v spoštovanju in veselite se.« Naprej pa zopet ni šlo. Ponovno je začel tekati po sobi.

Vendar se je kmalu domislil. Sedel je za mizo, napisano prečrtal in počasi pisal: »Človek ni zaradi sobote, temveč sobota zaradi —,« Tedaj

se pa spomni, da bi ga njegovi verniki iz Volovodivke lahko napačno razumeli. Mislili bi, da hoče uvesti praznovanje sobote, kot je pri Judih navada. Zato jih je pa v nedeljo poslal na delo.

Bilo je strašno! Župnik Nikander je začel zmerjati one, ki so si izmislili pridigovanje. Posebno je bil jezen na cerkvenega starešino, ker je njegovo edino neprevidno besedo tako hitro raznesel po vasi.

Od tekanja in premišljevanja zmučen je strgal tudi novo polo in šel spat. V cerkvi bo povedal, kar mu bo pač prišlo na misel.

Glasno zvonenje ga je zbudilo v nedeljo zjutraj. Urno je vstal in šel k oknu pogledat po vremenu. Sonce je žarelo v rosi travnikov in vrtov, in že je pripekalo ter je bilo zelo vroče. To se župniku Nikandru nikakor ni dopadlo.

Na cesti je videl veliko gručo ljudi, oboroženih z vilami in grabljami. Šli so na delo na njegov travnik. Tedaj se je zopet razveselil. »Prav je, ljubi otroci, ljubi Bog bo dež že še zadrževal.«

Ze je potrkal cerkveni starešina in vstopil.

»Očka,« je dejal, »ljudje so šli na travnik in se bodo pomujali, kajti slabo vreme se bliža. Sinoči je moj prašiček nosil v rilcu slamo in danes je sonce prej vzšlo, kot je navada.«

Ta dokaza sta bila zelo prepričevalna.

»Prav imaš,« je rekel župnik cerkvenemu starešini, »gotovo bo deževalo. Ampak, če bi se nam le posrečilo rešiti polovico sena. — Koliko ljudi je šlo na delo?«

»Okoli tri sto,« je odvrnil cerkveni starešina. »Bodo že opravili. Za toliko rok je dela le za dve uri.«

»Da, da, ampak pot do tja je tako dolga,« — je menil župnik Nikander in začel oblačiti duhovsko obleko.

Cerkev je stala takoj poleg njegovega stanovanja; preko vrta je peljala ozka steza, ki so jo uporabljali vsi, ki so imeli kaj opravka z bogoslužjem, tako cerkveni pevci, cerkveni starešina, cerkvene sestre in cerkveni bratje. Na stezi je župnik Nikander še za trenutek postal, še enkrat si je prav natančno ogledal nebo, da bi ugotovil, kdaj bo prišlo nesrečno vreme.

»Težko je ugotoviti« — je mrmral in stopal proti božjemu hramu.

Cerkev je bila prenatrpana in vse je bilo nestrpno zaradi pridige. Župnik je zelo počasi maševal, počasneje ni mogel pri najboljši volji. Končno se je bližal koncu in sedaj bi morala priti obljubljen pridiga.

Od oltarja je šel župnik Nikander na prižnico in se obrnil k vernikom. Prekrižal se je trikrat, kar so storili tudi navzoči in dejal: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Moji ljubi bratje in sestre!«

Po teh besedah je dvignil oči pomišljajoč, kako bi šlo naprej. V istem trenutku pa s strahom zapazi na cerkvenem oknu poleg sebe nekaj deževnih kapljic. Iz kapljic nastanejo curki! O Bog, dežuje! In kako dežuje! In kako je deževalo! Lilo je kot iz škafa.

Vročje mu je postalo in zakliče:

»Oh, otroci, izgubljeno je moje seno! Amen!«

To je bila prva pridiga, ki jo je imel župnik Nikander po tridesetih letih svojega službovanja pred svojimi verniki v Volovodivki. Bila je zelo kratka, zato pa zelo razločna in za slehernega umljiva. Vsi navzoči so sočustvovali, povsili so glave in mnogo jih je gredoč iz cerkve celo jokalo.

Župnik Nikander je dolgo žaloval za svojim senom, ki je popolnoma zgnilo. Celu judovske koze ga niso marale jesti.

Apokaliptični jezdeci.

Leta minevajo.

Bilo je v letu 1914 kratko pred svetovno vojno, ko je župnik Nikander prvikrat pridigoval v Volovodivki. Sonce miru je sijalo po Ukrajini in ljudje so bili veseli in srečni. Osem let pozneje je stopil župnik Nikander na prižnico drugič, da pridiguje drugič in zadnjič.

Kako je to bilo, bomo tu slišali.

V dubinskem hrastovem gozdu je živo, toda ne kmetov, ki kose travnik župnika Nikandra, temveč so begunci iz vseh vasi. Ponoči so pograbili svoj imetek in zbežali v goščavo Dubine. Žene in otroci se vlečejo sem in tja, otroci sede boječe na visoko naloženih vozovih. Kmetje beže pred boljševiško strahovlado po vaseh.

Za župnika Nikandra je nastopila doba trpljenja. Njegovo župnišče je bilo stalno zasedeno od rdečih vojakov. Prihajali so in odhajali. Vsak boljševiški vojaški odred, ki je prišel v Volovodivko, je smatral kot nekako dolžnost, da je napravil pri župniku Nikandru, kot rojenemu sovražniku revolucije, temeljito hišno preiskavo. Iskali so orožje v vseh mogočih skrivališčih, v škatlicah za ure in igle, v dozah za puder in ročnih lekarnah ter razkopali temeljito vso hišo. Kar je bilo kaj vrednega, je že zdavnaj izginilo, poveljniki in vojaki so vse pobrali. Niti najmanjši kosi perila niso ostali nedotaknjeni.

Vojaki so spodili župnika Nikandra v majhno sobo, ki je prej služila za shrambo. Odslej so mu morali kmetje dajati hrano, ker v kuhinji so rogovilili rdeči vojaki in so zaklenili vrata. Peklensko so se smejali, če so videli ubogega starega Nikandra plezati s pomočjo dekle in žene skozi ozko okno shrambe, ko je imel kako pot ali če je hotel iti v cerkev.

V prvih dveh mesecih ruske boljševiške vlade je oddal župnik rdečim vso svojo žitno zalogo. Zase je dobil potrebni kruh pri svojih vernikih. Ker pa je moral biti sleherni odred polno oskrbovan, mu ni preostalo drugega, kot da je s košom šel po vasi in prosil za jestvine, da je mogel razbojnike nahraniti. Spomladi naslednjega leta je prejel župnik Nikander uraden dopis. Vse, kar je pripadalo cerkvi sveta, je razlaščno v korist države. Predsednik okrožnega sovjeta je prišel v Volovodivko, sklical vse prebivalce na zborovanje in jim predlagal razdeliti cerkveno zemljo med vaške reveže. Vendar pa niso našli v Volovodivki niti enega kmeta, ki bi hotel vzeti le ped zemlje. Zato je odločil predsednik, da pripada zemlja odboru za vaške reveže in bodo na njem uredili komunistično poljedelstvo. Seveda se zato ni nihče brigal in polja so ostala neobdelana.

Kako naj živi župnik s svojo ženo? Za denar, ki so ga plačevali kmetje za bogoslužje, ni bilo mogoče ničesar kupiti. Zato so sklenili

kmetje, da bodo odslej plačevali župniku s kruhom namesto z denarjem, da bo lahko živel. Poleg tega so hoteli zanj napraviti žitno bero, da bi imel za vsak slučaj tudi kaj zaloge.

Zetev je šla h koncu. Župnik Nikander ni pridelal niti enega snopa. Njegova kašča je ostala prazna. Hudo ga je tlačilo, da ima tudi najubožnejši v Volovodivki svoj lastni kruh, on pa mora kot berač živeti od polja drugih.

Zalosten je stopal mimo svojih nekdanjih cerkvenih posestev, ki so ostala neposejana. Meni so jih vzeli, si je mislil, sami jih pa niso izrabili. Ali bi ne bilo bolje, da bi mi prepustili zemljo proti davku, morebiti polovici letine, tedaj bi imela jaz in tudi država nekaj?

Le tolažilo ga je nekoliko upanje, da ne bo imel več opravka z ruskimi žitnimi komisarji; to se mu je zdelo vredno žrtve. Vendar se je varal. Takoj po žetvi je dobil ukaz oddati žitnemu zbirališču osem sto pudov žita kot državni žitni davek. Odpeljal naj bi to na kolodvor v Lipovec. To je bil njegov davek za leto 1921.

>To mora biti pomota,< si je mislil župnik Nikander in se je takoj podal k okrajnemu davčnemu komisarju. Tam je dejal:

>Zemlja mi je bila prejšnje leto odvzeta v korist države. Tu mora biti nekje pomota. Za tujo zemljo mi ni treba plačevati davka.<

Tedaj pa je stopila davčnemu komisarju kri v glavo in je kričal:

>In kdo naj plača davek za štirideset desetlin zemlje?<

>Lastnik zemlje,< se je odrezal župnik Nikander.

>Ampak zemlje država ni posejala,< je odgovoril okrajni komisar. >Kdo naj potem plača davek?<

>Ali sem mar jaz kriv, da ni država opravila setev?< je tudi zakričal župnik Nikander in postal hud. >Vem le to, da je bila zemlja razlaščena; tu je uradno potrdilo, črno na belem, da nisem jaz niti zemljiški lastnik, niti da jo smem obdelati. Če je zemlja postala državna last, ima tedaj država pravico zemljo posejati, če pa tega ne stori, tedaj je to njena stvar. Država sme pustiti zemljo v nemar, zato me pa nihče ne more delati odgovornega. Prav razločno vam povem, da nimam nič zemlje in zato tudi nisem dolžan plačati davka.<

Župnik Nikander je molel komisarju pod nos uradno potrdilo občinskega oblastva. Tam je bilo zapisano, da nima nobene pravice več do cerkvene zemlje in nje. obdelave.

Komisar si je potrdilo ogledal, ga vrgel v kot, kjer je ležalo na kupe še mnogo drugih pisanj in odločno pripomnil:

>Vsaka ped zemlje mora biti obdavčena. Vaškemu odboru ni bilo mogoče posejati zemlje in zato morate vi kot bivši lastnik plačati davek, in s tem je konec prerekanja! Pojdite in skrbite, da bo davek v redu oddan, sicer vam ne bo dobro.<

Župnik je hotel še nekaj odgovoriti, toda komisar je vstal in nemo odprl vrata.

Zmajajoč z glavo je stopal župnik Nikander po cesti. Podal se pa ni takoj domov, temveč je šel k okrožnemu komisariatu. Kako naj plača osem sto pudov žita, ko niti osem pudov kruha ni njegovega? V okrožnem sovjetu je sedel ure dolgo na hodniku in kdorkoli je prišel mimo, se je smejal in se iz njega norčeval. Končno mu je izjavil mlad fante, da se naj spravi domov, ker ne bo sprejet. Sicer pa naj se drži odlokov okrajnega komisarja.

>Od tega pa prav prihajam!<

>Pojdite domov, prosim. Na vislice z vami, prekleti popi!<

Tedaj je šel župnik Nikander.

Od Breclava, kjer je bil okrožni urad, do Volovodivke je bilo štiri-deset vrst. Nobenega voza ni bilo nikjer, ker so kmetje skrivali pred komunisti svoje konje. Tako je romal župnik Nikander peš domov. Pot je bila dosti naporna. Bil je star, skoro je omagal. Sédel je ob rob ceste v senco starih lip in je govoril sam pri sebi:

>Ljudje so znoreli. Uradno so svet razlastili, prepovedali obdelavo. Država ga ni obdelala in zato zahteva od mene osem sto pudov žitnega davka. Osem sto pudov, to je nesmisel! Ko so ljudje zidali babilonski stolp, jim je Bog zmešal jezike. Niso se mogli več sporazumeti, zato so morali nehati z delom. Tudi boljševiki pravijo, da delajo, pa Bog jim je zmešal pamet, in namesto da bi zidali, rušijo to, kar je bilo do sedaj sezidano.<

Nato je mislil naprej:

>Ali se je norec imel že kdaj za norca? Ne, v njegovih očeh so vsi drugi norci, le on ni. Tako je z Rusi; o Bog, kaj bo še prišlo? Zakaj nam pošiljaš toliko bridkosti? Kdaj boš naredil konec? O Bog, kako hudi časi so prišli! Vendar ne preostane nič drugega, kot da se izročimo Tvojim rokam in da v molitvi čakamo konca. O Bog, poslušaj prošnje poštenih, reši jih iz rok blaznih!< —

Župnik Nikander se je pokrižal, vzel svoj brevir in molil molitve. V teh se mu je duša umirila. Še preden je prišel domov, je sklenil, da se v davčnih zadevah ne obrne na nikogar več. Kaj se bo z blazneži prepirali!

Nekaj tednov pozneje je prišel cerkveni starešina k župniku Nikandru.

>Očka, saj veste, da moramo te dni iz vasi Volovodivke speljati svoj žitni davek na kolodvor v Lipovec. Očka, pravijo, da morate tudi vi odpeljati svoj žitni davek v Lipovec.<

Tedaj se je župnik Nikander ustrašil, da mu je kri udarila v glavo.

>Moj Bog, saj nimam niti ene desjatine zemlje več. Kako naj bi plačal žitni davek? Saj sem vendar to komisarju povedal. — Kdo pa je o tem govoril, da moram plačati?<

>Neki Jud je rekel na kolodvoru v Lipovcu. S predstojnikom žitne zbirke dela kupčije.<

>Kaj se pa Judje v to mešajo?<

Cerkveni starešina se je zasmeljal.

>Največ besed imajo pri tej stvari Judje. Na kolodvoru jih kar mrgoli. Pri predstojniku je zdaj mlad, zdaj star Jud. Večkrat si dajejo tajne znake, kako bodo varali državo. Poglejte, očka, to naredijo tako: Pride kmet, na vozu ima le nekaj vreč žita in dobi potrdilo za desetorno. Zato pa mora določen del oddati Judu. — Ali pa stoji tu kmet z žitom. Komisar kriči in kolne, da je njegovo žito ponesnaženo, kar seveda ni. Pri tem pa takole mežika z očesom. — Spravi se domov s svojim biatom, reče kmetu. Toda kmet se ne pelje domov, temveč pelje svoje žito, ki je seveda dobro žito, Judu in ga tam odda. Tam se pa stvar uredi. Majčkeno žita obdrži kmet, ostalo dobi Jud in predstojniku plača lepo vsoto denarja. Zato mu pa ta izstavi potrdilo za cel plačan davek. Tako trgujejo v Lipovcu, očka!<

Klet v Obidnu.

Kmalu potem sta se pri župniku Nikandru zglasila dva komunista, davkar in okrajni komisar. Zahtevala sta potrdilo o plačanem davku. Župniku je bilo sedaj jasno, da ga hočejo upropastiti. Mirno je izjavil:

»Nimam niti enega puda žita, nimam niti ene dlani zemlje in zato ne morem ničesar v Lipovcu oddati. S čim naj plačam, če ničesar nimam?«

»Pojdite z nama,« sta strogo ukazala komisarja.

Župnik Nikander je šel v sobo, vzel s klečalnika evangelij, si obesil duhovniški križec in šel mirno s komisarjema. Vstopili so v voz, voznik je počil z bičem in odpeljali so se o sosednjo vas Obidne, kjer je bil sedež okrajne uprave. Tam je bil spisan zapisnik, kjer so »uradno« ugotovili, da župnik Nikander ni plačal državi žitnega davka v višini osem sto pudov, čeprav se je zavedal svoje dolžnosti; v svoji zlobi tega ni hotel storiti. Sklenili so, da ga bodo zadržali toliko časa v zaporu, dokler davek ne bo plačan.

Ko sta se peljala komisarja z župnikom po Volovodivki, ga je videlo nekaj kmetov. Tekli so najprej k cerkvenemu starešini, kmalu je za to zvedela vsa vas. Razburjeni kmetje so šli k vaškemu sovjetu in spraševali, zakaj so očko odpeljali. Predsednik je molčal. Morda sam ni vedel ničesar o tem. Tedaj so ga ozmerjali in mu grozili: »Bomo že poskrbeli, da pride očka nazaj. Pazi se!« Izbrali so šest kmetov in jih poslali k okrajnemu komisarju v Obidne. Komisar jih je mirno poslušal in jim končno dejal, da se jim ni treba vznemirjati, da naj se le mirno odpravijo domov. Župnik bo že zopet prost.

S tem odgovorom pa prebivalci Volovodivke niso bili zadovoljni. Brezpogojno so hoteli vedeti, kje imajo župnika skritega. Končno jim je komisar priznal: »Vaš župnik Nikander ni plačal državnega žitnega davka in zato mora ostati toliko časa v zaporu, dokler ga ne bo vsega plačal.«

Starosta odposlancev ga je vprašal, kje je župnik zaprt.

»V okrajnem zaporu.«

»In bo prost, če bo davek plačan?«

»Tako je.«

»In če zanj plača davek vas?«

Komisar se je porogljivo nasmehnil.

»Ali imate v vasi še toliko žita? Zdi se, da so vam premalo vzeli.«

Starosta iz Volovodivke je ostal miren in je odvrnil: »Povprašal bom okoli in videl, če nima ta ali oni nekaj za našega očka.«

»Dobro,« jim je zagotovil komisar. »Če bomo dobili osem sto pudov žita, dobite nazaj svojega kmečkega popa. Dalj kakor pet dni pa vas ne bom čakal.«

Težko je bilo v tako kratkem času zbrati toliko žita, toda ljudje v Volovodivki so hoteli imeti svojega župnika. Drug je pomagal drugemu, da so končno zbrali vseh osem sto pudov žita in ga odpeljali na kolodvor v Lipovec. Volovodivčani so morali še na kolodvoru čakati nekaj dni, da so žito oddali in da so dobili davčno potrdilo. »Kar pustite ga še nekaj časa v zaporu,« so se posmihali uradniki, »saj mu ne bo škodovalo«. In namenoma so zavlačevali poslovanje.

Župnik Nikander je bil v okrajnem zaporu v Obidnu. To je bil kletni prostor v okrajni upravi, ki je bil pred revolucijo drvarnica.

Klet je bila temna, le skozi malo vratno okence je prišlo v klet malo svetlobe, in da so jetniki prišli do svežega zraka, so šipo v okencu ubili.

V celici se je stiskalo dvajset ljudi, največ je bilo žená. Obdelati niso mogle polja in plačati naloženega žitnega davka. Med njimi so bile tudi vdove, katerim so možje padli v vojni. Tudi nekaj starih kmetov, ki so bili tako revni, da niso mogli plačati davka, so semkaj zapri. Dve ženi sta držali v naročju dojenčka, ker nista doma imeli nikogar, ki bi ju varoval.

Ko je župnik Nikander vstopil v zapor, je pozdravil vse navzoče: »Mir z vami!«

Ko so se odprla vrata, je padel v celico šop svetlobe in ljudje so spoznali novega jetnika. Vrata so zopet zapahnili, ključ je zarožljaj in zopet je bilo temno. Jetniki so bili vajeni teme. Drug za drugim so prihajali k župniku Nikandru in mu poljubljali roko. Stal je v kotu in se naslanjal na mrzlo steno. Kot sence so stale žene krog njega. Nikogar ni mogel spoznati.

Po prvem pozdravu je hotel napraviti nekaj stopinj, toda previdno, da ne bi nikomur stopil na noge. Pri tem pa je stopil na sluzasto plast.

»Kaj pa je to?«

»Lupine od zrnja sončnih rož,« mu je odvrnila ena izmed žená. »Prinesli smo jih s seboj, sedaj nam jih prinašajo naši prijatelji, da imamo vsaj to uborno jed. Tla v kleti so betonska in vedno mokra.«

»Toda zakaj vsi stojite?« je vprašal župnik. »Sedaj, ko so se moje oči navadile na temo, vas poznam. To vas je dosti iz moje vasil! Zakaj vendar še stojite?«

»Čakamo, očka, da boste sedli!«

Župnik Nikander je hotel sestiti, ko pa se je dotaknil tal, je začutil, da so vlažna. Iskal je suhega prostora, a ga ni našel. Tedaj se je domislil, da kleti niso nikdar snažili.

»Tu je preumazano za vas, očka,« je dejal eden izmed kmetov, ko je zapazil da išče župnik suhega prostora. »Oprostite, očka, da moramo vsi svojo potrebo opravljati tukaj, kajti ne puste nas ven. Komisarja vidimo le takrat, če pripelje novega jetnika, ali če koga izpusti. Treba se bo na to navaditi, očka, in se na nas nič ozirati. Ni prav, da je tu tako umazano; da se boste mogli vsteti, bom že jaz poskrbel.«

Slekel je svoj plašč iz ovčjega krzna in ga je razprostrl pred župnikovimi nogami.

»Sedite prosim, očka, vi ne morete ves čas stati. Saj ne vemo, koliko časa boste tukaj ostali.«

»Prav lepo se vam zahvalim,« je odvrnil župnik Nikander, ganjen zaradi pozornosti neznanega moža. »Kaj boste pa sami oblekli? Preko noči je tukaj gotovo hladno. Škoda, da nisem vedel, kam me bodo peljali, da bi vzel s seboj kaj tople obleke.«

»Tu je še preveč toplo,« mu je nekaj ljudi odgovorilo. »Nas je tu mnogo in kurimo bolje kakor peč.«

Slab zrak je dušil župnika Nikandra. Bil je v zaporu le nekaj ur, pa se ga je že polotil hud glavobol. Zvečer je napel vse sile, da je na glas molil večerno molitev. Vsi so vstali in molili z njim tako prisrčno, kakor morda še nikdar v življenju. Mala klet jim je bila kapela, ko so pa imeli duhovnika pri sebi.

Župnik je imel pri sebi tudi evangelij. Brati pa ni mogel, ker je bilo pretemno. Zato je molil nekaj molitev, ki jih je znal na izust. Molil je ukrajinsko in vsi navzoči so z njim molili, dokler niso pospali. Zasanjali

so o nebesih in o Bogu, o oñostranskem življenju, ki je brez muk in trpljenja.

Truden in izmučen od glavobola bi rad župnik zaspal, vendar ni mogel. Tla so bila pokrita z gnilimi in vlažnimi lupinami in govnom. Prebivalci zopora so bili tega vajeni. Bili so kmetje, ki doma tudi niso imeli čistega prostora, kjer bi spali. Župniku se je to gnusilo in je obsedel.

Opazila ga je ena izmed žená. Sedla je poleg njega in mu rekla: »Očka, vidim, da se vam studi in da ne morete leči v to umazanijo. Sedla bom semkaj ob steno in prosim vas, da bi položili svojo glavo na moja kolena. Mislite si, da ste pri svoji mami. Potem boste v miru spali.«

Tega se je župnik razveselil, zahvalil se ji je in storil kakor je žena rekla. Položil je svojo glavo na ženina kolena in je takoj zaspal.

Kmalu ga je zbudilo kričanje dojenčka. Dvignil se je. Žena, ki mu je ponudila pomoč, je slonela na steni in trdo spala. Zopet je truden položil svojo glavo na njena kolena, vendar ni mogel več zaspati. Težke misli so mu legle v dušo.

Zopet je zajokalo dete. Otrokovo vekanje je prebudilo speče in slišali so, kako je mati tarnala.

»Otrok je lačen, nič več mleka ne najde v mojih prsih in ne morem mu pomagati. Saj sama nimam ničesar jesti. Ze več dni nisem jedla drugega, kakor peške sončnih rož. To pa ne redi. Tudi plenice ne morem sušiti, plesnive so in mokre. Vse njegovo telesce je že ranjeno. O moj Bog!«

Drugemu dojenču, ki je bil v zaporu, je bilo še hujše. Ubogi otrok je molčal, vendar le zato, ker je bil preslaboten, da bi jokal. Njegova mati je sedela v temnem kotu, naslonjena na mokro steno in je tiho jokala. Ze več dni ni izpregovorila besedice, premišljevala je le, kako bi rešila svoje dete. Ni si znala pomagati. Vedela je, da otrok ne bo zdržal več kakor dva dni v kleti.

Jetniki so se pričeli pogovarjati. Župnik Nikander je vprašal, koliko časa ostanejo ljudje v tem zaporu. Povedali so mu, da sleherni dan izpuste nekaj jetnikov, vedno pa pripeljejo nove.

»Če kdo od staršev, otrok ali sorodnikov, ki so doma, zbere potrebno množino žita in plača davek, tedaj ga izpuste, sicer pa ga čez čas prepeljejo v okrožne zapore in od tod naprej na prisilno delo.«

»Koliko davka bi morali prav za prav plačati?« je vprašal župnik Nikander ženo z jokajočim otrokom.

»Poldrugi pud!« je odgovorila.

»In vi?« — je vprašal drugo ženo, ki je sedela s svojim otrokom v kotu in tiho jokala, ker ni imela več upanja na rešitev.

»Dva puda!« je odgovorila s komaj slišnim glasom.

Župniku Nikandru je postalo težko pri srcu. Ubogi ljudje, je govoril sam pri sebi. Za poldrugi pud žita tolika nesreča. Ali je mogoče še kaj hujšega?

Jetniki niso mogli več zaspati. Ko je pričela skozi luknje pri vratih pronicati medla svetloba in so spoznali, da se dani, so zaslišali pred jetniškimi vrati v srce segajoč jok. Vrata so se odprla in v celici je postalo svetlo in svež jutranji zrak je puhal v klet.

Na pragu se je pojavil komisar in za njim je stala deklica, stara komaj štirinajst dni. Videti je bilo, da je trudna; bila je vsa preplašena in je glasno jokala.

Tedaj jo je objela ena izmed zaprtih žen. »Za božjo voljo, kaj se je zgodilo, da tako jokaš?«

»Ali je to tvoja mati?« vpraša komisar deklico, ne da bi se ozrl na ženo.

»Mamica, ljuba mamica!« je deklica glasno zakričala. »Izpustite mojo mamico, saj ste mi obljubili!«

Komisar je jezno zakričal nad deklico: »Nehaj že vendar s tem javkanjem.« Nato se je obrnil k materi: »Prosti ste, lahko greste domov.« Žena je zapustila celico. Vrata so se zopet zaprla. Zopet je nastala tema, neznosna tema, prej pa je bilo nekaj trenutkov svetlo.

Izpuščena žena je bila iz Volovodivke in je bila župljanka župnika Nikandra. Vedel je, da je pustila doma to malo deklico s štirimi še manjšimi otroki.

Moj Bog, zakaj je deklica tako strašno jokala, ko so vendar njeno mater izpustili? Ali se je morda doma dogodila kaka nesreča in je komisar iz sočutja do male deklice in otrok izpustil ženo?

Cez nekaj ur so se vrata zopet odprla. Komisar je pripeljal štiri nova jetnike in jih je sunil v celico. Preden je vrata zopet zaprl, ga je ogorčil župnik Nikander.

»Tovariš komisar, rad bi z vami govoril.«

»Tedaj kar,« — mu je kratko odvrnil.

»Vendar bi rad med štirimi očmi.«

»Tedaj pojdite z menoj,« mu je ukazal komisar, očitvidno radoveden, kaj bi rad od njega župnik Nikander.

Ko je župnik stopil iz celice in zadihal zopet svež zrak, je postal kar omotičen. Komaj se je držal na nogah. Komisar je zaloputnil vrata.

»Torej pojdite z menoj na dvorišče in povejte mi, kaj želite,« je rekel komisar.

Župnik Nikander je pričel: »V celici sta dve ženi z majhnima otrokoma, ki vidno ginevata. Ženi sta vam dolžni tri in pol puda žita. Mislim, da nimate nič od tega, če ostaneta ženi še dalje zaprti. Še manj vam bo koristilo, če med tem otroka umrjeta. Zato bi ženama rad pomagal. Žita nimam, da bi jima plačal davek, zato vas prosim, če vzamete namesto zrnja kaj drugega? Če vzamete, tedaj bom obema ženama jaz plačal davek.«

»In kaj mi nudite?« je zvedavo vprašal komisar.

»Imam eno leto staro tele dobrega plemena, ki je v reji pri mojem sosedu v Volovodivki. To tele sem sicer hotel imeti zase, da bi imel, ko bi dorastlo, dobro kravo. Ker pa gre tu za dvoje majhnih otrok, ga ponudim namesto treh in pol pudov žita. Od slehernega kmeta boste zanj dobili mnogo več. Vzemite zato to tele in izpustite ženi z otrokoma. Prosim vas.«

Komisar je peljal župnika Nikandra v pisarno; pustil je župnika stati, sam pa je pisal izjavo, da nudi župnik Nikander za izpustitev obeh žená svoje tele. Potem je dal papir župniku v podpis.

»Pustite mi, prosim, da pripišem za svojo ženo še nekaj besed,« je prosil župnik komisarja. »Vedeti mora, da vzamete tele z mojim privoljenjem. Naj ne joka v misli, da ji tele s silo jemljejo. Tudi vaščani bi se razburjali.«

»Da, tako je bolje,« je pritrnil komisar. »Volovodivčani že tako vedno kriče.«

Ponudil je župniku košček papirja, in ta je pripisal:

»Bodi potolažena, tele vzamejo z mojim privoljenjem in na moj predlog. Še živim.«

Komisar je vstal.

»Tako bom poslal jezdeca v Volovodivko. Ko dobimo tele, bomo ženi izpustili. Sicer so vam od doma nekaj prinesli. Tu je bila žena iz Volovodivke — menda je vaša dekla — in vam je prinesla jesti. Hotela je z vami govoriti, toda predpisi tega ne dopuščajo. Živila sem prevzel jaz.«

Komisar je dal župniku košaro z dvema hleboma kruha in dvema steklenicama mleka. Po velikosti košare in drugih znakov, je bilo videti, da je bilo prvotno v njej še marsikaj drugega. Župniku se je zdelo, da je bolje če molči, in je košaro hvaležno sprejel.

Komisar je Nikandra zopet peljal v klet; prej ga je župnik še prosil, naj ne izda ženama, kdo jima je pomagal.

Župnik je razdelil kruh med vse jetnike, ženi sta dobili dvojni delež, otroka pa mleko.

Komisar je držal besedo. Nista pretekli še dve uri, že se je zopet pojavil med vrati in izpustil ženi; dobil je iz Volovodivke župnikovo tele.

Še štiri dni je ostal župnik zaprt. Nobenih živil ni več dobil. Košaro, ki jo je dobil, si je ponoči položil pod glavo, vendar ni mogel spati. Mučil ga je mrčes, katerega je bilo toliko v kleti. Še hujše je bilo pomanjkanje svežega zraka. Četrty dan že ni mogel več sedeti, še manj se dvigniti. Zaradi smradu, vlažnosti in mokrote v kleti je zbolel. Ležal je na tleh, glavo je imel naslonjeno na košari, niti misliti ni mogel več. Končno je globoko zaspal, da so ga sojetniki komaj zbudili, ko je četrty dan prišel komisar in ga hotel odpeljati v pisarno. Po dolgem tresenju in prigovarjanju se je zbudil in je zaslišal, da ga kličejo v pisarno. Hotel je vstati, toda niti glave ni mogel dvigniti, njegove moči so odpovedale. Tedaj je komisar poklical dvoje moških, ki so stali na dvorišču.

»Vidva, pridita malo semkaj! Tovariš duhovnik je menda bolan, pomagajta mu ven!«

V klet sta stopila dva moža in odnesla župnika na dvorišče. Glava je visela župniku preko ramen enega izmed nosačev in težko je dihal. Bil je nezavesten in ni nikogar izmed obeh spoznal, tudi razumel ni, kaj mu je kdo rekel. Na dvorišču je bil pripravljen voz, možje so prinesli nekaj šopov slame, položili nanje svojega župnika in voz je odpeljal.

Dolgo je ležal župnik na vozu nezavesten, končno se je zavedel in spoznal može. Bili so kmetje iz njegove vasi, ki so ga peljali domov. Vozili so korakoma, da bi prizanašali bolniku.

Šele doma je zvedel župnik Nikander, da so njegovi verniki zbrali osem sto pudov žita in jih oddali državi, da bi rešili svojega očka.

Nekaj dni je župnik počival. Ko se mu je zdelo, da je dovolj krepak, je poslal svojega cerkvenega starešino k oni mali deklici, ki je pred dnevi, ko je bil sam še v ječi, stala pred jetniškimi vrati in tako jokala, ko je prišla iskat svojo mater. Ni mogel pozabiti onega joka in je menil, da se je morala zgoditi velika nesreča.

Deklica je prišla.

»Povej mi, otrok,« je začel župnik Nikander, kaj se je takrat zgodilo, ko si prišla v ječo po svojo mater?«

Deklico je občila rdečica. Plaho in nerodno je stala in je gledala v tla. Ni se mogla odločiti, da bi izpregovorila. Župnik ji je dajal poguma.

»Mislím, da se je tebi ali tvoji družini kaj žalostnega pripetilo. Kar vse mi povej in če je še tako hudo. Misli, da sem tvoj oče. Torej povej mi, kaj je bilo. Morda ti lahko pomagam.«

Tedaj je dekletce začelo jokati. Župnik jo je prijel za roko in jo potolažil.

»Bodi kar brez skrbi. Povej mi vse. Saj vidiš, da ti hočem le dobro.«
Tedaj je deklica pričela pripovedovati.

»Vsi otroci onih, ki so bili v ječi v Obidnu, so šli k Judu Leibiu in ga prosili, naj jim vendar pomaga rešit mater ali očeta iz ječe. Nekateri so mi celo povedali, da jim je pomagal in zato sem šla k njemu, da bi tudi meni pomagal. Rekel mi je, da tega ne more opraviti zastoj. Pri njem sem videla mnogo deklet, ki so bila starejša od mene. Tem je dajal listke za komisarja. Šle so z listkom h komisarju in se kmalu vrnile s svojimi materami. Zato so dale Leibiu različne stvari. Na lastne oči sem videla, kako mu je neko dekle dalo veliko balo platna. Druga štiri kokoši. Ničesar nisem imela in šla sem zopet domov, da bi kaj poiskala. Vse sem prebrskala, a nisem ničesar našla. Mali otroci so doma od lakote kričali in grozovito jokali: Kje je mama, so kričali.

Tedaj sem šla še enkrat k Leibiu. Ničesar nimam, da bi vam dala, sem mu rekla. Vendar vas prav lepo prosim, pomagajte mi vseeno rešiti mojo mater iz ječe. Ko bo prišla domov, vam bo že dala, kar ima. Poslal me je nato h komisarju in mi rekel, naj mu rečem, da me on pošlja. Komisar je bil v pisarni. Peljal me je takoj v svojo spalnico...«

Zopet je pričelo dekle jokati in ni hotela dalje pripovedovati.

»Kar mirno povej, kaj je bilo naprej,« je prosil župnik »in nič se ne razburjaj.«

»Rekel mi je, da naj ostanem pri njem preko noči in da naj z njim skupaj spim. Branila sem se. Tedaj mi je rekel, če ga ne bom ubogala, ne bom nikdar več videla svoje matere. Še mnogo drugih reči mi je pravil. Moja mati se mi je zelo smilila. Mislila sem tudi na male otroke, ki so doma kričali po materi, pa sem se vdala. Drugo jutro me ni hotel izpustiti, češ, da naj bi ostala pri njem še eno noč. Tedaj sem zakričala, kričala sem in kričala, kar sem mogla. Menda se je tega ustrašil in se je napotil proti ječi. Meni je dejal, naj ga počakam v pisarni. Jaz mu nisem verjela in sem tekla za njim.«

»Tako je bilo torej,« je rekel župnik Nikander, »ko smo te slišali jokati.« »Tako je,« je dejal sam pri sebi. »Sedaj vidim, za koga so komunisti pripravili paradiž. Ljudje so postali živali.«

Obrnil se je k deklici in jo vprašal: »Ali si o tem komu govorila?«

»Nikomur nisem tega povedala, ker me je bilo sram; toda moja mati je vse takoj spoznala,« je mala odgovorila.

»Prav, da nisi tega pred materjo skrivala.«

»Drugim pa o tem nisem govorila,« je odvrnilo dekletce.

»Torej nihče o tem ničesar ne ve, kajti jaz bom o tem molčal kot grob,« je rekel župnik Nikander. »Le Bog ve, On je videl tvoje solze. Za vse bolečine te bo tudi poplačal. Le bodi mirna, dekletce. Pred Bogom si čista. Živi še vnaprej pošteno in če boš kaj potrebovala, kar pridi k meni in ti bom kakor oče. Sedaj pojdi in povej materi, da si bila pri meni in da jaz za vse vem. Pa bodi mirna!«

Dekle je odšlo. Župnik je takoj poiskal krstno knjigo in našel rojstni dan nesrečne žrtve boljševiske nesramnosti.

»V šestih dneh šele štirinajst let!« je v strahu zaklical. »Saj je še otrok. Ampak hudičevi poslanci ne poznajo človečanstva.«

Glad.

Nastopila je jesen. V mestih je primanjkovalo kruha. Ljudje so pričeli hoditi z vrečami na hrbtu na deželo, da bi si nabavili živeža. Ob istem času pa ni bilo v vaseh dobiti soli. Kaj je bilo lažje, kakor začeti med vaščani in kmeti zamenjalno trgovino. Meščani so prinašali v vrečah soli, kmetje so jim dajali zadnje zrno, da bi je vsaj nekaj dobili.

In tako so romali in prosjačili meščani v bližnje vasi. Kmalu so bile zaloge izčrpane, ničesar ni bilo več dobiti, morali so naprej po živež. To pa ni bilo lahko. Vlaki so vozili le po enkrat na teden, le izjemoma dvakrat. Potniških vozov ni bilo, vozili so se v tovornih vozovih, a ti niso bili prirejeni za prevoz ljudi. Vlaki so bili prenatrpani. Potniki so se stiskali in nihče se ni mogel ganiti.

Vsi kolodvori so bili prenapolnjeni ljudi z vrečami na hrbtih. Če se je bližal vlak, je bilo mnogo prerivanja, pretepanja in kričanja. Mnogo otrok so pohodili, ženske odrivali v stran, mnogo ljudi je množica potisnila med kolesa lokomotive, ki jih je razmesarila. Vlak se je le za hip ustavil. Komaj se je povzpел na vlak del čakajočih, že je odpeljal naprej. Jezno kričanje onih, ki so ostali, je spremljalo vlak. Ljudje so čakali na naslednji vlak, ki je pripeljal čez en teden, ali v najboljšem primeru v nekaj dneh. Medtem so prebivali v kolodvorskih prostorih v umazaniji in govnu, kakor bi bili v hlevu.

To je bilo mogoče prenašati v toplih poznih jesenskih dnevih, toda prekmalu je prišla zima. Prišla je nenadoma, napočil je hud mraz. Pota so bila zasnežena, primanjkovalo je kuriva in živeža. Mestni ubožci niso imeli izbire. Ali bodo umrli od gladu v mrzlih stanovanjih, ali pa morajo v širni svet, da se kakorkoli prežive preko zime. Potujoči meščani so postajali vedno številnejši, vlakov pa je bilo vedno manj. Mraz in snežni zameti so otežkočali nabavo kuriva za lokomotive. Ljudje so bili nestrpni, predolgo niso mogli čakati na kolodvorih, kajti doma so jih čakali premraženi in prestradani otroci.

Mnogo nesrečnežev se je zadužilo v tovornih vozovih. Če ni bilo prostora v notrajnosti, so splezali na streho. V vsakem kotičku so se stiskali raztrgani in zamazani, kajti svojo boljšo obleko so že zdavnaj zamenjali za kruh. Na vlakih je potnike strašno zeblo. Če je vlak vozil hitro in če je pihal močan veter, je bilo neznosno. Udje so jim zmrznili, telesa so postala toga. Niso imeli moči, da bi se med vožnjo držali, popadali so raz streh ali stopnic. Ob železniških tračnicah jih je mnogo ležalo, med njimi možje z visokošolsko izobrazbo, mnogo profesorjev vseučilišča v Odesi.

Komur se je posrečilo, da se je vrnil živ z nekaj hlebeci kruha za otroke, je moral biti zelo zvit, da mu jih niso med potjo domov vzeli, ker je bilo prepovedano kopičiti kruh. Neusmiljeno so mu ga vzeli boljševiki in marsikdo je po vseh trudih in nevarnostih umrl lakote v mrzli sobi.

Največja lakota je bila v Odesi, in ker je bilo v Podolju v primeri z drugimi okolišji še največ žita, so bili vsi vlaki iz Odese v Podolje natrpani gladujočih meščanov. Izstopali so na raznih postajah in romali peš trideset do štirideset vrst v najoddaljenejše vasi. Za kruh so dali vse: sol, obleko, zadnje dragocenosti, ki so jih mogli rešiti pred boljševiki. Marsikateri prestradan uradnik ali profesor je prišel od daleč in moledoval

kmeta, da bi mu dal za zlato uro en pud žita. Prej bi dobil za to pol vagona pšenice.

In kmetje so izrabljali stisko meščanov.

Pozimi je moral župnik Nikander obiskati svojega škofa v Vinici. Bilo je trideset vrst daleč, ki bi jih v tem letnem času ne mogel peš prehoditi. Prosil je soseda, da bi ga peljal.

»Rad vam postrežem, očka. Toda za potovanje bomo izbrali najhujši mraz, ker tedaj ne bomo srečali nobenega komunista, ki bi nam vzel konje, in zaradi varnosti se bomo vozili ponoči.«

Kmalu je pritisnil hud mraz, da je kar škripalo. Zastopniki rdeče sile so posedali v toplih kmečkih hišah, kjer so jih morali dobro oskrbovati in se niso niti pokazali na cesto. Tedaj se je župnik Nikander odpeljal z dvema svojima vernikoma okoli polnoči proti Vinici. Zaviti so bili v tople kožuhe in nič jih ni zeblo. Malo pred ciljem so prečkali železnico, in ker so slišali sopihanje vlaka, so počakali. Privozil je dolg tovorni vlak; vsi vagoni so bili prenapolnjeni z ljudmi. Niti prostorčka ni bilo prostega; tudi na stopnicah so ljudje viseli.

Bilo je malo pred sončnim vzhodom in oster mraz je rezal kakor nož v obraz. Naenkrat je župnik zakričal. Videl je kako so iz enega vagona padli trije ljudje. Urno je tekel s svojima spremljevalcema k ponesrečenecem, toda videl je, da niso več pri življenju. Zmrznili so. Vlak je sopihal mimo dalje. V zadnjem vagonu so se zopet odprla vrata in pahnili so iz vagona dva mrtveca.

»Kaj naj storimo s trupli?« je vprašal eden izmed spremljevalcev.

»Ničesar ne moremo z njimi storiti. Le za njih duše bomo molili,« je rekel župnik.

Znosili so mrtvece skupaj in župnik je iz srca molil za njihove duše. Tako je izkazal poslednjo čast žrtvam komunistične politike.

Ko se je župnik vrnil v Volovodivko, je poskrbel, da so njegovi verniki prizanašali prosečim meščanom. Pripovedoval jim je, kako težko je zaslužiti kruh, ko morajo gladujoči prepotovati na stotine vrst v mrazu in zimi, da dobe košček kruha.

Kmalu potem je prišla k župniku Nikandru prositi žena z majhnim otrokom. Prišla je iz Odese. Otročiček je bil bolan, ves bled je ležal v njenem naročju. Žena je prosila župnika, da bi ga takoj krstil, ker ni bil še krščen in bi lahko vsak hip umrl.

»Kaj pa je malemu?« je vprašal župnik.

Žena je odgovorila: »Že od predvčerajšnjim ni ničesar jedel.«

Župnik je otroka krstil in dal obema jesti. Žena je menila, naj bi ne dal otroku ničesar, ker bi trpel prehude bolečine. Ogleдал si je malega natančneje. Nepremično je ležal in težko dihal. »Ne bo več dolgo vzdržal,« je menil.

»Bog je rešil Izmaela,« je rekel ženi, »zato tudi ne bo dopustil, da bi otrok umrl. Priporočite otroka milosti božji in ga pustite meni. Jaz ga bom negoval. Usmiljeni Bog mu bo morda dal dolgo in srečno življenje.«

S solzami v očeh mu je dala žena otroka. Od veselja je jokala, da je rešen in jokala je od bolečin, da se mora ločiti. Kmalu je odpotovala nazaj domov k ostalim otrokom.

Župnik Nikander je skrbel za tujega otroka, kakor da bi bil njegov. Previdno ga je navadil na hrano. Zato je počasi ozdravel. Sosedovi otroci

so prišli v Nikandrovo hišo in so se skupaj igrali. V hiši je bilo zopet glasno in otroški smeh se je čul iz prej tihega župnišča.

Župnik je opazoval brezskrbno in veselo otroško igranje in premišljeval.

»Srečni so ti otroci, ko ne vedo, kaj se godi okoli njih. Kdaj bo že vendar konec tega trpljenja? Ali bom doživel oni dan, ko bo ta otrok brez skrbi za svojo bodočnost stopal v življenje? Sedaj se igra, veseli se igre, ne da bi mislil na jutri. Če se časi ne bodo spremenili, bodo otroci nesrečnejši kakor smo mi. Od komunistov se uče zločinov. Zlo je sedaj enakovredno dobremu. Saj bodo sleherno dobro iskro, ki še tli v njihovih srcih, ugasili in vžgali plamene sovraštva, koristolovstva in zločinstva. Divje zveri v človeški podobi bodo napravili iz teh otrok.«

Težko je bilo župniku Nikandru držati križem roke, ko je videl, da se vse vedno globlje in globlje pogreza. Nobene rešitve ni mogel najti. Z dneva v dan je bilo hujše. Življenje je bilo neznosno ne le po mestih, ampak tudi po vaseh. Končno so žito uradno »zaplenili«, ne glede na to, ali je bil davek plačan ali ne. Preiskali in odpeljali so vse, kar so našli.

V Moskvi in drugih ruskih velemestih je delavstvo trpelo pomanjkanje. Delavci so pritiskali na vlado, vlada je pritiskala dalje in izdala ukaz, naj zaplenijo v Ukrajini vse žito, kar ga je moči dobiti. Rdeči vojaki so napadli vasi in napravili stroge hišne preiskave in vzeli vse, kar jim je padlo v roke.

Mnogo vasi se je branilo. Vojaki so jih zavzeli z orožjem in jih do tal porušili. Možje, starčki, žene in otroci so morali nastopiti pot v sirska močvirja.

»Saj je pravi pekel,« je rekel nekoč župnik Nikander cerkvenemu pevcu, ko mu je ta pripovedoval o uničenju neke sosednje vasi. »Hudičevi hlapci so na delu in uničujejo vse, kar jih ovira. Kraljestvo teme in krivice zidajo. Kako so le mogli vse te ogromne množice žita, ki so ga plačali kmetje kot davek, tako hitro potrošiti? Saj bi bila s tem kruhom sita vsa Evropa. Sedaj nimajo ničesar več. Tega ne razumem.«

»Da nimajo kruha, drži,« je rekel nato cerkveni pevec. »Povedal vam bom takoj primer, ki vam bo vse pojasnil. Ali se spomnite, očka, na prejšnjo jesen, ko so kmetje plačali davek in jim je tovorni vlak odpeljal žito. Pri mostu pri Hnivanu se je prevrnil v reko Buh.«

»Da,« je pritrdil župnik, »slišal sem.«

»Sedaj vem natančno, kako se je nesreča pripetila,« je nadaljeval cerkveni pevec. »Predstojnik žitne zbirke na kolodvoru Rahni je žito Judom kar na debelo prodajal, podobno kakor njegov tovariš v Lipovcu. Judje so žito vozili noč in dan in so delali s predstojnikom, kar so hoteli. Nekaj je bilo treba storiti, da bi prikrili primanjkljaj, ki so ga prodali Judom. Priložnost jim je hodila prav. Nekega dne je prišel nalog iz Moskve, da je treba takoj odposlati tovorni vlak žita. Judje so se domeniili z železničarji, ki so tudi hoteli svoj delež. V vsak vagon sta bila naložena dva, reci in piši, le dva puda žita. Vagoni so bili plombirani kakor da so polni in odposlali so jih na ukazani naslov. Toda na namembno postajo niso prišli. Pri Hnivanu so železničarji razdrli na mostu progo, vlak so s polno paro pognali na most, kjer se je iztiril in padel v reko. Razbitine in žito je plavalo po vodi proti Črnemu morju. V resnici je bilo videti, kakor da je bil izgubljen ves tovor štridesetih vagonov. Da bi pa sled zločina zabrisali, so sporočili Čeki, da so vlak iztirili ukrajinski separatisti. Zato sta morali odgovorjati dve vasi, Hnivan

in Sutiska. Rdeči so prijeli dvajset kmetov, jih odpeljali v Vinco in jih tam ustrelili.<

>Moj Bog,< je vzdihnil župnik, >kako goljufajo na tem svetu!<

>Poslušajte še naprej, očka,< je nadaljeval cerkveni pevec. >Predstojnik žitne zbirke v Rahniju je dobil ukaz, naj pošlje drugih štirideset polnih vagonov žita v Moskvo. V Moskvi ni več živeža. Moskovski delavci zahtevajo kruha. Tudi ta poziv so obrnili sebi v prid, da bi prikrili nečedne manipulacije v Rahniju. Zelezničarji so zopet naložili v vsak vagon samo po nekaj pudov žita in navrtali v slehernem vagonu nekaj velikih lukenj. Vagone so plombirali in odpremili, kakor da so polni. Papirji so bili v redu in v vsakem vagonu naj bi bilo po tisoč pudov žita. Vlak je odpeljal v Moskvo in tja prispel. Vagone so odprli, toda žita ni bilo nikjer, le okoli sleherne luknje je ležalo nekaj zrn. Kaj je bilo uradno ugotovljeno? Lahko si mislite, očka. Zopet naj bi imeli vmes prste zločinski elementi, protirevolucionarci in sovražniki proletariata. Oni naj bi, tako so poročali v Moskvo, navrtali med vožnjo luknje in pokradli žito. Potem so zopet preganjali 'separatistične' Ukrajince in jih klali. A Moskva nima kruha!<

>Ali je sploh mogoče, da so zbrali v Lipovcu toliko žita?<

>Seveda,< je odgovoril cerkveni pevec. >Koliko žita so oddali samo vaščani iz Volovodivke? Pri nas so dobili okoli tisoč pudov. Mnogo je kmetov, ki so morali oddati nad sto pudov. Če seštejemo vse skupaj, so dobili samo v Volovodivki okoli pet tisoč pudov. Pomislite, očka, od kod vse so vozili žito v Lipovec. K temu zbirališču spada šest okrajev z sto vasmi. Sedaj si morete misliti, koliko so brezvestni komunisti iztisnili iz naše pokrajine. Vse žito pa so dobili v svoje roke Judje.<

>Potem bi vendar mogoče najti pri Judih žito,< je menil župnik Nikander. >Ali bi ga ne bilo mogoče pri njih kupiti?<

Cerkveni pevec se je smehljajal:

>Kupiti? Ne, očka, tega ni mogoče! Prvič, ker je trgovina s kruhom najstrožje prepovedana, in drugič, ker Judje žita tu ne prodajajo. Prodajajo ga drugje, izvažajo ga v zamejstvo. Tako hočejo motiti svetovni trg in pripraviti svetovno krizo. Kmetje drugih dežel ne morejo zdržati konkurence. Svojega žita ne morejo prodati in vsi bodo obubožali. Kaj bo iz tega, očka? Stiska in jok, nezadovoljstvo in upori po vsem svetu.<

>Da, prav imaš, vse drži,< je vzdihoval župnik Nikander. >Kaj bo iz vsega tega? Ali bo konec sveta? Ali nam bo Bog dovolil, da bomo umrli v miru, ali bomo morali še trpeti? O Bog, daj nam moči, da bomo to prestali in da bomo čisti in brez greha prišli k Tebi!<

Brezbožniška procesija v Volovodivki.

Komunistični boj proti zunanjemu sovražniku je bil končan. Stotisoči raztrganih beračev, ki so se imenovali rdeča armada, naj bi sedaj opustili vojaško službo in se vrnili domov. Toda niti najmanj jih ni to mikalo. Pri vojakih se jim je dobro godilo, kaj naj počno doma? Delati? Da jim naj menda zato vzame država njihov zaslužek! Sicer pa niso bili več vajeni dela, bolj so se navadili ropati sadove tujega dela. Ostali so še naprej v službi. Ker ni bilo več zunanjega sovražnika, so začeli napadati lastno ljudstvo. Napovedali so vojno kmetom in jih s silo priganjali v kolektivna gospodarstva. Obkolili so vas, bombardirali jo z granatami in s tem izsilili od kmetov zadnje žitne zaloge. Tako so bili

vedno siti. Ta vojna tudi ni bila prenevarna, ker kmetje niso imeli orožja. Vendar ni bilo treba vsem vojakom v boj proti kmetom. Zato je napovedal del rdeče armade boj ljubemu Bogu. Začeli so z velikimi brezbožnimi procesijami.

Župnik Nikander je zvedel, da so se take procesije vršile že v več vaseh in povzročile pri kmetih pohujšanje in zmedo. Z grozo je zaznal, da dobiva brezbožniško gibanje že med vaško mladino mnogo pristašev, da se je v mnogih hišah začel prepir in nezadovoljstvo, če so starši branili odstranitev svetih podob. V nekaterih vaseh je mladina sama napravila brezbožniške procesije.

Ta vest je v srce zbolela župnika Nikandra. Odločil se je na vsak način preprečiti v Volovodivki tako procesijo. Agitacija proti brezbožnikom je bila postavno prepovedana. Zato je župnik Nikander povabil posamezne družinske očete in se je z njimi dolgo razgovarjal o veri in cerkvi. Uspeh ni izostal. Ko je nekoč poskušal korakati skozi Volovodivko brezbožniški agitacijski sprevod, so kot na povelje planili kmetje iz svojih hiš in oboroženi s palicami prisilili brezbožnike, da so se v velikem loku izognili vasi.

Še istega dne so sporočili svoj poraz okrožnemu mestu. Tam so sklenili, da bodo kmetom v Volovodivki že posvetili in prav v njihovi vasi priredili veliko in svečano brezbožniško demonstracijo. Določili so dan. V vas so prikorakali najprej močni oddelki rdeče armade s strojnicami. Razdelili so se po cestah in trgih. Na koncih vasi so postavili celó topove.

Po teh predpripravah je sporočil vaški sovjet, da bo skozi Volovodivko korakala popoldne velika brezbožniška procesija.

V vasi je nastala zmešnjava. Kmetje so se ustrašili. Kaj naj store proti strojnicam in topovom? Kaj, če bodo brezbožniki napadli njihovo cerkev in oropali cerkvene zaklade? Nekaj kmetov je hitelo k župniku Nikandru po svet.

Župnik je sedel v naslanjaču, podpiral si je glavo in premišljeval. Potem je rekel: »Procesije so prav gotovo hudičevo delo. Bojevati se moremo proti, celo moramo se bojevati, toda različni so načini bojevanja. Poiskali bomo najboljši in najvarnejši izhod. Predvsem je nesmiselno, da bi brezbožnike dejansko izzivali. Če bi se spopadli, bi brezbožniki razdeljali pol vasi; za to bi rdeči vojaki že poskrbeli. In mi nimamo orožja. Ne preostane nič drugega, kakor da se oborožimo z božjim orožjem, da bomo odgnali hudiče. Božje orožje je molitev. To se pravi: ko bo procesija korakala skozi vas, naj stoji sleherni hišni gospodar s svojo družino pred svetimi podobami in naj moli k Bogu, da bi ohranil vas pred hudičevimi skušnjavami, ki jih povzročajo take procesije. To vam svetujem, ljubi prijatelji, povejte vsem vernikom, da naj ne gre med procesijo nihče na cesto, nihče naj ne gleda skozi okno in hišne duri naj bodo zaprte. To je najboljši sprejem, ki ga more pravoverni kristjan pripraviti taki procesiji in bo brezbožnikom mnogo bolj neprijeten, kakor odprt boj. Tako tudi ne bodo našli povoda obdolžiti Volovodivčanov sovražnosti. Tako ne bo tudi nihče prisiljen, da bi jih prijazno sprejel in sodeloval pri njihovem hudičevem rajanju. Pojdite z Bogom in storite, kar sem rekel. Vsemogočni vam bo pomagal in sveta Marija vas bo pred vsem hudim obvarovala.«

Kmetje so odšli iz župnišča, skrivno obiskovali drug drugega in sporočali župnikovo željo po vasi naprej. Župnik sam je šel v cerkev, ne

da bi o tem komu povedal. Zapahtil je za seboj đuri in pokleknil pred Odrešenikovo sliko in molil: »Moj Bog, vse življenje ti že služim in tudi vnaprej bi ti rad ostal zvest, ko se očitno z orožjem v roki vzdigujejo hudičevi hlapci proti Tebi, da bi napadli Tvoje zveste služabnike in Tvoje vernike. Oskrunitve Tvojega templja ne bom dopustil. Dokler bom dihal, ne bo stopila v ta kraj sovražnikova noga. Pomagaj mi o Bog, daj mi moči, da bi mogel pretrpeti tudi smrt v obrambo Tvojega svetega Imena in Tvoje hiše.«

Tako je klečal in molil pred Odrešenikovo sliko do večera.

Medtem se je procesija razvila. V prvih popoldanskih urah so se pojavili na Obidenski cesti prvi oddelki. Korakali so kot izvidna četa pred osrednjo silo. Z ukanjem, žvižganjem in kričanjem so naznanjali, kako zanimiv prizor bo sledil. Kmalu nato so se pojavili poveljniki z godbo in za njimi je drvela z zastavami in posmehljivimi napisi proti Bogu, cerkvi, veri in duhovščini drhal divjakov, kakor da bi pravkar ušli iz kaznilnice. Med njimi je bilo videti karikature Boga, škofov in duhovnikov, in kmetov, ki kleče pred duhovniki.

Njim je sledil oddelek fantov, ki so nosili na dolgih palicah lepake z napisi: Ni Bogal! Proč z vero! Vera je opij za ljudstvo! Duhovniki so pajki, ki sesajo ljudsko kri! — in podobno.

Za njimi je šlo nekaj fantov, ki so bili našemljeni kot duhovniki. Vihteli so kadilnice, iz katerih so se valili oblaki smrdečega dima. Strašno so tulili in bevskali. Za njimi je korakalo šest rdečih vojakov, ki so nosili veliko krsto, preko katere je bil velik rdeč napis: Mi pokopavamo Bogal!

Pred in po procesiji so korakali odredi rdečih vojakov. Imeli so nalogo, da varujejo procesijo pred kmeti in so v ta namen peljali s seboj celo nekaj strojnic. Na strojnicah so bili napisi: Pri pogrebu Boga bomo oddali poslovilni strel.

Ko so prišli v vas, so kričali in peli nedostojne pesmi, od vaščanov pa ni bilo nikogar na cesti. Kmetje so se zaprli v svoje domove in so mirno čakali, da pojdejo brezbožniki mimo. Mnogi so posnemali svojega župnika, ki je klečal v cerkvi, klečali so in molili pred svetimi podobami. Brezbožniki so še glasneje kričali in peli. Njihova godba je brez prestanka igrala ruske komunistične koračnice. Vendar niso nikogar privabili, niti pri oknu ni stal nihče.

Na cerkvenem trgu je komedija dosegla svoj višek. Brezbožniki so pričeli rajati. Fantje, našemljeni v duhovniške obleke, so skakali in prepevali mrtvaško mašo. Rdeči vojaki so streljali na križ na cerkvenem stolpu. To je bil poslovilni strel za pokopanega Boga.

Okoli eno uro so razgrajali okoli cerkve, vendar ni bilo nikogar od vaščanov na izpregled.

Tedaj je klečal v cerkvi župnik Nikander in molil. Jokal je. Solze so mu tekale po njegovi sivi bradi in kapale na tla. Vsak trenutek je pričakoval napada na cerkev in bil je pripravljen braniti jo do zadnjega. Molil je za svoje vernike, da ne bi nihče padel v skušnjava.

Kako je bil vesel, ko je prišel zvečer iz cerkve, medtem ko so brezbožniki že izginjali iz vasi, in zvedel, da ni noben vaščan gledal procesije. Rdeči sami so priznali, da so bili premagani od »volovodivškega boga«, kakor so imenovali župnika Nikandra.

Čaša trpljenja.

V tistih dneh so preko Rusije drveli apokaliptični jezdeci, ker so brezbožniki hoteli odpraviti Gospoda in Stvarnika sveta. Vojaki so se vojskovali s kmeti in cele vasi so do tal porušili in lakota je pustošila Ukrajino, ki je najrodovitnejša dežela sveta. Polje je bilo podobno divji stepi in kruh je splesnel v zemlji, ker so ga kmetje zagrebli. Matere so klale svoje otroke, da so jih dale ostalim otrokom za jed. Tedaj se je župniku Nikandru približal angel z grenko kupo, katero je moral izpiti do dna.

V tistih dneh je izšla vladna naredba, da morajo vse cerkve oddati državi vse zlato in srebro, da bi se s prodajo menda odpomoglo stradajočim. Tudi župnik Nikander je dobil enako naredbo. Dva dni je temeljito premišljeval in se je končno odločil, da cerkvenih posod komisarjem ne bo izročil. Drugo jutro je poklical iz vasi svojega najboljšega prijatelja:

»Čuj, Vasilij,« mu je rekel, ko je prišel. »Do sedaj si me vedno poslušal in si bil poštenjak, zato bi ti rad zaupal neko skrivnost kot edinemu svojih vernikov v Volovodivki. Od občinskega komisarja sem dobil ukaz, da moram oddati državi vse cerkvene zlate in srebrne predmete. Menda veš, da ima cerkev v Volovodivki zaradi darežljivosti vernikov mnogo takih predmetov. Odločil sem se, da jih skrijem. Ker sem pa star in ne vem, koliko časa bom še živel in kdaj bomo mogli predmete vrniti nazaj v cerkev, mora nekdo vedeti, kje so skriti. Zato ti bom to povedal. Cerkveni starešina in pevec ne bosta o tem ničesar vedela. Le tebi bom povedal. Če me bodo komunisti vprašali, kje so stvari, jim bom odkrito povedal, da sem jih skril. Skrivališča jim pa seveda ne bom pokazal, edino ti boš še zanj vedel.«

»Morda bi našli koga starejšega, očka, ki je bolj izkušen od mene,« ga je Vasilij boječe prekinil.

»Vse sem natančno premislil,« je odgovoril župnik Nikander. »Starejšega ne morem vzeti. Važno je, da bo oni, ki ve za skrivališče, še dolgo živel, ker ne vem, koliko časa bo tako stanje še trajalo. Nič se ne boj, Vasilij. Tebi edinemu bom zaupal. Skrila bova svete posode. Saj veš, da je sleherni novi cerkveni starešina zaprisežen, da bo zvest v svoji službi. Tudi tebe bom zaprisegel, da boš skrivnost skrbno hranil in je ne boš nikomur razodel, dokler ne nastopita nova vlada in red.«

Vasilij je nepremično stal in premišljeval. Župnik Nikander je končal: »Nič se ne boj, da boš z menoj vred odgovoren. Če me bodo rdeči poklicali na odgovor, jim ne bom povedal, da si bil tudi ti zraven. Bodi pomirjen, vendar ne odreci cerkvi usluge.«

Po tem razgovoru je peljal župnik Nikander Vasilija v cerkev, kjer so bile spravljene cerkvene posode. Potem je Vasilija zaprisegel. Nato je napisal seznam vseh predmetov, jih posamič zavil v bombaž in jih položil v zaboj. Potem je zaboj zabil. Še prej sta vse stvari stehtala. Bilo je osem in dvajset kilogramov zlata in šest in osemdeset kilogramov srebra.

Ko sta vse lepo spravila, sta odnesla zaboje in jih zakopala. Še enkrat je Nikander opominjal kmeta, naj skrivnost ohrani skrbno zase.

»Tako boš cerkvi in vsem volovodivškim vernikom storil veliko uslugo, Vasilij! Tvoje ime bodo naslednji rodovi izgovarjali s hvaležnostjo in spoštovanjem.«

»Gofovo, očka,« je obljubil Vaslij, »vse bom tako storil, kakor ste mi ukazali.«

Nato sta se razšla.

Doma je župnik prebrskal ves arhiv. Pregledal je vsak papir in uničil, kar bi moglo pričati, da so v cerkvi zlati ali srebrni predmeti. Le listine o bakrenih in bronastih potrebščinah, ki so ostale v cerkvi, je pustil nedotaknjene.

Preteklo je nekaj dni. Župnik Nikander se je pravkar igral z otrokom, ki mu ga je prepustila uboga žena. Imel je malčka v naročju in dobro se mu je zdelo, kako je mali brodil z ročicami po njegovi sivi bradi in ga cukal sem in tja. To ga je tako zamotilo, da je pozabil na vse težave okoli sebe.

Nenadoma so vstopili v sobo trije možje. Bil je okrajni komisar z dvema, župniku popolnoma nepoznanima spremljevalcema. Bili so prav lepo oblečeni, medtem ko so imeli drugi ljudje na sebi le cunje. Na prvi pogled je bilo razvidno, da so vsi trije izraelski narodnjaki.

Komaj je župnik Nikander vstal in odložil otroka, so mu že povedali, da so prišli zaradi cerkvenega posodja.

»Tovariš duhovnik,« je dejal kratko komisar, »peljite nas v cerkev!«

»Kakor ukazujete,« je odvrnil župnik, »vendar moram poklicati prej cerkvenega starešino. Brez njega ne smem oddati cerkvenega posodja.«

»Prav,« je rekel komisar, »naj gre eden izmed vaju po cerkvenega starešino.«

Slednji je prišel in v njegovi navzočnosti je komisar še enkrat izjavil, da so on in njegova spremljevalca komisija zbiralne občine Obidne za izročitev cerkvenih posod in okraskov. Ukazal je cerkev takoj odpreti in oddati posodje.

Vseh pet mož je stopalo proti cerkvi in župnik Nikander je pokazal vse predmete iz bakra in bronu, ki so bili v cerkvi. Cerkveni starešina je molčal. Ničesar ni vedel.

Ko je župnik Nikander izjavil komisarju, da so to vsi predmeti, ki so v cerkvi, se je zavedel, kaj ga čaka. Komisar ga je vprašal:

»Tovariš duhovnik, izrečno vas vprašam, ali so to vse posode, ki so tu?«

Župnik je potrdil.

»Pa ne vidim med njimi nobenih zlatih in srebrnih posod.« — Ostro je pogledal cerkvenega starešino. »Če boš govoril neresnico, boš poklican na odgovor. Tudi tebe vprašam še enkrat: Ali so tu vse cerkvene potrebščine? Kje je seznam?«

Cerkveni starešina je pogledoval v zadregi na župnika Nikandra. Kaj naj odgovori na to vprašanje? Reče:

»Tovariš komisar, ne služim še dolgo cerkvi. Med svojo službeno dobo še nisem videl drugih predmetov kot te. Zaradi seznama morate vprašati očka. Ne vem, kje je.«

Župnik Nikander je pripomnil, da je seznam v njegovem stanovanju. Komisar je ukazal iti ponj.

Potem ko ga je natančno preštudiral in pregledal predmete, je izjavil:

»Da in ne. Tudi jaz ne morem doumeti, da bi ne imeli v tako bogati cerkvi niti en zlat ali srebrn predmet. Predlagam vama, tovariš duhovnik in cerkveni starešina, da skrite stvari takoj pokažete, sicer vama ne bo dobro!«

»In jaz vam prav tako odločno izjavljam,« reče župnik Nikander, »da tu v cerkvi ni drugih predmetov, kakor ti, ki so predloženi komisiji.«

Komisar je sklenil temeljito preiskati cerkev in je poklical še tri vaščane, vaškega komisarja in dva člana vaškega sovjeta. Vse so preiskali, vendar niso ničesar našli.

Končno so razdrli tla in odkrili skriven hodnik. Komisar je ukazal prinesiti sveče in zlezal v ozek hodnik. Toda ničesar drugega ni našel, kakor nekaj starih, napol preperelih slik in cerkvenih zastav.

Potem so preiskali tudi župnišče in zato so šli vsi tja. Hodili so od sobe do sobe, pregledali so tudi gospodarska poslopja in pretipali tla, če bi zapazili kaj sveže zakopanega. Toda ničesar niso našli.

Jezen in trdno prepričan, da je vendar nekaj na stvari, se je komisar vrnil v stanovanje.

V veži so stale štiri velike knjižne omare, kjer je bila okrožna duhovniška knjižnica.

Omare so ostale nedotaknjene pri dosedanjih številnih hišnih preiskavah. Za knjige se niso dosti menili vojaki niti njihovi poveljniki. Na debelo so bile pokrite s prahom.

Ta knjižnica je sedaj zanimala okrajnega komisarja in že je začel pregledovati omare. V prvih dveh ni našel ničesar posebnega, tretjo si je temeljito ogledal in prelistal vse knjige. Končno je našel zvezek, v katerem je bila kronika vasi Volovodivke. To kroniko je bral komisar prav natančno. Pisana je bila v različnih dobah in od različnih rok. V kroniki je našel tudi odstavek o cerkvenem premoženju, kjer so bili našteti tudi predmeti, ki jih je župnik Nikander skrnil. Župnik je spoznal na obrazu bralca, da se mu ne obeta nič dobrega.

»No, tovariš duhovnik, kaj naj pa to pomeni?« je vprašal komisar in s prstom pokazal v kroniki naštete zlate in srebrne predmete. »Kam ste dali te stvari?«

»Tovariš komisar,« je mirno in odkrito župnik odgovoril, »pred vami nisem dolžan opravičevati se. Že zaradi moje starosti je laganje popolnoma brezsmiselno. Zato vam odločno pravim: Cerkvenih potrebščin ne dam. Še so tukaj, vendar pa ne v cerkvi, kakor ste vedno spraševali; jaz sem jih skrnil. Nihče jih ne bo našel. Prosim ne razburjajte se, in če je moje dejanje pred vašim zakonom zločin, pokličite me na odgovor.«

Komisar je postal divji. Bliskal je z očmi proti župniku Nikandru kakor volk, ki vidi plen, pa ga ne more doseči. Nekaj trenutkov je omahljivo molčal. Le kaj naj sedaj ukrene zaradi tega starega protirevolucionarja, kakor je imenoval župnika Nikandra. Jezno je pogledoval navzoče, kakor da bi jih hotel vprašati, če to ni prav za prav nezaslišano.

Prisotni zastopniki oblasti so takoj začeli šteti, koliko zlata bi to bilo. Računska umetnost jim je bila že tako prirojena. Ko so bili gotovi, so stopili s komisarjem v kot in mu svetovali, kako naj postopa. Najprej naj župnika zasliši, kje so stvari. Če bi mu odtrgali tudi glavo, ne bi dobili cerkvenih posod.

To je uvidel tudi komisar in je postal iz volka lisjak. S prijaznim smehljajem je stopil do župnika Nikandra in začel:

»Tovariš očka, ne tiče se tega, da bi bili vi poklicani na odgovor. Z izročitvijo zlatnine in srebrnine bi rešili tisoče tovarišev, ki jim preti pogin od glada, in prepričan sem, da nimate ničesar proti, če se pomaga tem siromakom.

Saj nam je dobro znano, da sami uboge vzorno podpirate. Zato vas prosimo, da nam pomagate pri tej pomožni akciji. Kot izobražen mož

dobro veste, da je naša državna blagajna prazna in zato ni naša vlada zmožna preprečiti lakote. Prav zato se je čutila primorano, da vnovči v cerkvah nakopičene zaklade v dobro stradajočim rojakom. Torej, očka, če ste plemenit mož in imate usmiljenje s svojimi stradajočimi brati, tedaj nam ob tej priliki ni treba, da bi bilo cerkveno posodje vzrok prepira. Vi prinesite skrite zaklade semkaj in šli bomo v prijateljstvu narazen.<

Župnik Nikander se je nasmehnil in odvrnil: »Tovariš komisar, lepe besede ste našli, vendar je vaše prizadevanje zastonj, da bi me pregovorili. Ne izgublajte zato svojega dragocenega časa. Cerkvinih posod nisem skrill zato, da bi jih šel takoj iskat in vam jih dal. Kaj me je napotilo k temu dejanju, vam menda ni treba razlagati. Storite to, kar vam je dolžnost storiti. Predmetov pa od mene ne boste nikdar dobili.<

Komisar se je s svojimi tovariši še enkrat pogovoril o položaju in je rekel Nikandru prav tako mirno in prijazno kakor prej:

»Bodite prepričani, da nam je neskončno težko, da vas moramo s cerkvenim starešinom prijeti. Zaprli vas bomo. Morda si boste tamkaj še enkrat premislil.<

»To ni potrebno, ker sem več dni in noči natančno premišljeval. Toda tu pred vami izjavljam, da nima moj cerkveni starešina z vso zadevo nobenega opravka. On ne ve, kam sem potrebščine skrill.<

»Mar ni dejal, da je vsa ropotija, ki ste nam jo pokazali, vse, kar je v cerkvi?< je komisar vzrožil. »Če cerkveni starešina ničesar ne ve, kje je skrito cerkveno posodje, kdo naj potem ve?<

»Tudi o tem se mi ne zdi potrebno, da bi kaj skrival,< je odgovoril župnik. »O svojih namelih nisem cerkvenemu starešini niti besedice črnil. Nasprotno sem nekomu drugemu to zaupal. Vendar mi ne boste mogli izvabiti skrivnosti, kdo je to. Če vam je cerkveni starešina rekel, da je vse, kar sva vam v cerkvi predložila, je storil v dobri veri. Ni še dolgo v službi in drugi predmeti so bili spravljeni na kraju, za katerega ni vedel. Priznam, da sem zamenjal srebrni keli, ki sem ga rabil pri bogoslužju s pozlačenim, ki je bil pa sicer le bakren. Vendar tega cerkveni starešina ni mogel opaziti. Nedolžen je. Zato vas prosim, da ga izpustite.<

Po kratkem posvetu s svojimi tovariši in člani vaškega sovjeta je izjavil komisar, da je pripravljen izpustiti cerkvenega starešino pod pogojem, da podpiše župnik Nikander primeren zapisnik, kar je tudi storil.

Nato so komunisti naložili na voz vse bakrene in bronaste predmete. Komisar je seznam zakopanih predmetov vtaknil v torbo in ukazal župniku, naj stopi na voz. Župnika so odpeljali v Obidne.

Med potjo so se proti župniku obnašali izredno vljudno. Celo dovolili so mu, da si je smel vzeti s seboj nekaj tople obleke, odeje in živila.

Komisar je s svojimi spremljevalci zastonj skušal pregovoriti župnika Nikandra, naj izda, kje so skriti predmeti. Ko je to odklonil tudi v komisarjevi pisarni, so ga zaprli v njemu že poznano klet. Tokrat je imel s seboj vsaj nekaj tople obleke in odej.

Kakor prvič, je bila celica tudi sedaj polna jetnikov. Vsakih par dni so se menjavali. Nekatere so izpustili, druge so odpeljali v okrožno jetnišnico in na njihovo mesto so prihajali novi jetniki. Župnik Nikander je želel le to, da bi umrl vsaj tu v tej ječi, ker je vedel, da bi ga njegovi verniki prišli iskat in bi ga cerkveno pokopali.

Cerkveni starešina je takoj poročal po vasi, da so župnika odpeljali. Tudi ni zakrival, zakaj so ga. Vsi so hvalili župnika in odobraval njegovo dejanje. Toda hudo so se zanj bali, ker je že tedaj, ko so ga prvič zaprli, skoraj umrl. Tokrat so h komisarju poslali veliko odposlanstvo. Vedeli so, da bi majhno odposlanstvo enostavno odklonil.

Odposlanec je komisar v Obidnu zelo prijazno sprejel in jim je takoj dovolil, da smejo govoriti z župnikom. Celó med štirimi očmi smejo z njim govoriti. Župnika so privedli v pisarno in komisar je šel v sosednjo sobo. Tam je napejal ušesa in prisluškoval. Menil je, da bo župnik Nikander pred svojimi verniki govoril o skritih stvareh in jim povedal, kje jih morejo najti. Zato je tudi odposlanstvo tako prijazno sprejel in jim omogočil pogovor z župnikom.

Odposlanci so v resnici govorili o skritih stvareh in mnogo jih je svetovalo župniku, naj jih izroči.

»Očka,« so govorili, »rešite vendar za vsako ceno svoje življenje in zdravje. To ima ljubi Bog gotovo rajši, kakor da vas izgubimo. Tisočkrat ste nam več vredni, kakor cerkveno posodje.«

Komisar je to z veseljem poslušal in že mislil, da se bo stari protirevolucionar vdal. Ko pa je zaslišal, da je župnik Nikander kratko izjavil, da tega ne razumejo in da na noben način ne bo posodja izročil in da bo raje umrl, je komisar postal ves divji. Najraje bi planil v sobo, da bi župnika raztrgal na kosce. Toda njegovi tovariši, ki so stali poleg njega, so ga pomirili in mu slikali zapeljivo sliko osem in dvajsetih kilogramov zlata in šest in osemdesetih kilogramov srebra, zaklad, ki ga je treba dobiti na vsak način v roke.

Ko so se kmetje od Nikandra poslovili, jim je komisar dejal, da lahko obišejo župnika sleherni dan, da mu smejo prinesiti jedi in vsega, kar rabi. Poskušajo pa naj le še, da bi njihov očka izročil posodje. Od srca rad ga bo oprostil. Hvalil je župnika. Nikdar več ne bo dobila Volvodivka takega župnika.

Začuden si so poslušali kmetje komisarjeve besede. Prikimavali so in solze ganotja so se jim v očeh zaiskrile. Saj niso slutili, kaj hoče komisar. Končno jim je rekel, naj v bodoče ne prihajajo več tako številno, bolje samo dva ali trije, ker tedaj lažje izda dovoljenje za obisk.

Naslednji dan sta prišla cerkveni starešina in cerkveni pevec. Zopet so privedli župnika v pisarno. Moža sta prinesla jetniku kruha in mleka, potem pa so se skoraj dve uri pogovarjali. Nikander jima je mnogotere reči naročil in ju prosil, naj o cerkvenem zakladu vendar ne izgubljajo več besed. Niti misliti ni na to, da bi zaklad izročil komunistom.

»Pravo pot sem našel,« je dejal. »Trdno sem prepričan, da je moje dejanje pravno in moralno opravičljivo in nobena sila me ne bo spravila s te poti. Zgodi naj se božja volja. Ob svojem mašniškem posvečenju sem prisegel, da bom skrbel za izročeno mi cerkev in branil cerkveno premoženje z vsemi močmi. Zato je moja dolžnost, ohraniti cerkvi cerkveni zaklad. Nikdar ga ne bom izročil in še enkrat vas prav lepo prosim, moji ljubi, ne govorite mi več o tej stvari.«

Komisar je spoznal, da mu s pomočjo kmetov ni mogoče ničesar doseči. Še isti večer je zato poklical Nikandra v svojo pisarno in govoril z njim med štirimi očmi.

»Tovariš očka, nimam pravice, da bi vas imel tukaj še dalje zaprtega, izročiti vas moram okrožnemu komisarju. Zadnjič vam svetujem,

da se spamefujete in mi izročite skriti cerkveni zaklad. Nanj čakajo tisoči gladujočih. Vi pridigujete ljudem, naj bodo usmiljeni, sami pa niste niti malo usmiljenega srca. Če izročite zaklad, boste rešili mnogo ljudi, ki bi sicer umrli od gladu, in rešili boste njihove duše.«

»Tovariš komisar,« je odvrnil župnik Nikander, »vedno vam bom ponavljal le to, kar sem vam že povedal. Cerkevne zaklada ne boste dobili. Glede usmiljenosti, o kateri ste govorili toliko lepih besed, vam odkrito in neustrašeno povem, da ima prej vsak drugi, le vi ne, pravico govoriti o usmiljenosti. Sadove vaše usmiljenosti vidim sam pri vaših jetnikih v kleti. Če hočete slišati golo resnico, vam povem: Najboljša priča vaše usmiljenosti je ono štirinajstletno dekletce iz Volovodivke, ki je nekoč tako strašno jokala pred vrati ječe. Ali se še spominjate? Zdaj vam nimam ničesar več povedati.«

Komisar ni zinil niti besedice. Spomin na ono deklico, žrtev njegove pohote, ga je ostrašil.

Spisal je zapisnik, dal zaviti bakrene in bronaste cerkvene predmete in poslal župnika Nikandra v spremstvu treh težko oboroženih rdečih vojakov k okrožnemu komisarju v Breclav. Vojaki so mu ukazali, naj stopi na voz, uklenili so mu noge in roke in so se odpeljali. Dva vojaka sta mu sedela ob strani in eden za njim. Puške so imeli pripravljene na strel in nože nasajene, kakor da bi sedemdesetletni starček mogel uiti ali se jim celo upirati.

V okrožnem zaporu niso Nikandra nič zaslišali, temveč so ga takoj zaprli.

Vsi zapori so bili prenapolnjeni. V vsaki celici, ki je bila le majhna in namenjena le za dva moža, se jih je gnetlo deset in še več. Tu pa so bili ljudje drugačnega kova, kakor jih je župnik srečal v okrajnem zaporu, v kleti v Obidnu. Tam so bili kmetje, ki so bili dobri do svojega očka in so mu radi pomagali. V okrožnem zaporu pa je bil Nikander zaprt med navadnimi zločinci. Tu so bili zaprti vlomilci, tatovi, ponarejevalci denarja, goljufi in špekulanti. Nikandra niso zaprli skupaj s političnimi jetniki, ker je njegovo dejanje veljalo kot zločin proti lastnini.

Zločinci so ga najprej sprejeli neprijazno in zlobno, in ko so slišali o njegovem prestopku, so se norčevali iz njega. Toda častitljiva postava, njegovo potrpljenje in ravnodušje zaradi njihovega zasmehovanja je vplivalo na sojetnike; pustili so ga v miru.

Nikandru je bilo hudo, da je prišel v tako družbo.

Dva dni ga ni nihče zaslišal. Šele tretji dan ga je jetniški čuvaj pozval, naj pride s svojim imetjem v pisarno. Tu so mu sporočili, da je bila zadeva izročena preiskovalnemu sodniku za posebno važne primere pri gubernijskem sodišču v Vinici in zato ga bodo odpeljali tja. Zopet so ga posadli na voz. Dva rdeča vojaka sta ga uklenila na rokah in na nogah in ga peljala v Vinico. Vožnja je trajala dva dni. Ker se je tedaj preselila gubernijska uprava iz Kamianec-Podilskija v Vinico, je bila tam tudi gubernijska čeka. Njej so izročili župnika Nikandra.

Trije častniki.

Čeka je zaplenila dekliško gimnazijo v Vinici. Zato so jo zaprli. Zapori Čeke so bili na drugi strani reke Buh, na oni strani mosta. V to ječo so zaprli župnika Nikandra. Peljali so ga skozi dolg hodnik, mimo mnogih podzemeljskih skrivališč in ga končno pahnili v mal prostor, ki

ni bil nič drugega, kakor ozka, za moža visoka luknja, ki so jo šele pred nedavnim izkopali. Tu so bili zaprti že trije častniki. Bili so častniki ruske carske armade.

V zaporu ni bilo nobene postelje. Na tleh ni bilo lupin sončnih rož, za katere bi bil župnik Nikander sedaj kar hvaležen. Ležali so na goli, vlažni in mrzli zemlji. Tudi nobenega okna niso imeli. Le mala petrolejka, ki je visela na stropu, je medlo svetila. Toda pri tako slabi luči je bilo komaj mogoče spoznati sojetnike. Na sveži zrak sploh ni bilo misliti.

Župnik Nikander je pozdravil navzoče z besedami: »Mir z vami! Vi nesrečni možje!«

Častniki so vljudno odzdravili na njegov pozdrav.

»Očka,« je govoril eden izmed njih, »veselimo se, da imamo pred seboj spoštovanega duhovnika in da moremo z njim odkrito govoriti. Mnogo nam boste morali pripovedovati, kako je kaj zunaj, kajti mi smo zelo radovedni. Ze mesece dolgo smo v tej luknji in ničesar ne vemo kaj bo z nami.«

»Rad vam bom pripovedoval,« je odgovarjal župnik Nikander, »toda ne bom vam mogel povedati nič dobrega. Nastopilo je kraljestvo seme. Toda najprej mi povejte, zakaj so vas zaprli?«

»Zato, ker smo častniki in smo pošteno služili svoji domovini. Najin tovariš tu v kotu je bil v vojski štirikrat ranjen. Njega posebno obtožujejo, da je preveč vnelo branil buržujstvo in tako pomagal pri zatiranju proletariata.«

Ko je župnik pripovedoval, da je skrnil cerkveni zaklad, da mu ga ne bi bilo treba izročiti rdečim, je bilo mnenje častnikov različno. Dva sta menila, da bi bilo bolje, predmete izročiti in si tako prihraniti poznanstvo s Čeko v Vinici. Tretji je pritrdil Nikandru in je rekel:

»Bolje je umreti, kakor popustiti zločincem in brezbožnikom, da bi ropali po krščanskih cerkvah.«

Nastopila je noč. Župnik Nikander se je vlegel na mokra in mrzla tla in se je pokrtil s svojo duhovniško obleko. Ležali so zelo na tesno. Trije možje so se še mogli iztegniti, za štiri pa ni bilo prostora. Ko so ležali, je bilo tako tesno, da se ni mogel nihče premakniti.

Prva noč je pretekla hitro. Komaj da so spali, ker so tako napeto poslušali, kaj jim bo župnik povedal o položaju v Rusiji.

Okoli devete zjutraj se je med vrati ječe pojavil čekist in peljal župnika k preiskovalnemu sodniku. Peljal ga je skozi dolge podzemeljske hodnike na dvorišče in nato v veliko poslopje, kjer se je vgnezdila Čeka. S čekistom sta na hodniku dolgo časa čakala, dokler ni prišel drug čekist, ki je sodniku javil, da je župnik Nikander tukaj. Nato sta čakala zopet dve uri, dokler se niso odprla vrata in zaslišal se je hripav glas:

»No pošlji ga sem.«

Čekist ga je peljal v pisarno preiskovalnega sodnika. Župnik Nikander je vstopil v veliko, razvlečeno sobo. Za pisalno mizo, ki je bila pokrita s papirjem, je sedel mlad mož in držal v roki polo papirja. Župnik je videl, da je bil to seznam cerkvenih predmetov iz Volovodivke. Od časa do časa je mladi mož vzel v roke debel svinčnik in pričel računati. To je dolgo ponavljal in je pri tem gubal čelo. Menda mu je računanje delalo težave. Nato je zopet odložil papir in segel po cigareti.

Župnik Nikander je imel dosti časa, da je mogel opazovati preiskovalnega sodnika. Imel je uniformo rdečega vojaka in na glavi je imel tako-

zvano budjeni kapo z ogromno rdečo zvezdo. Kapo je imel malo postrani, tako, da so črni, kodrasti lasje silili izpod nje. Njegov obraz je bil bled in ozek in na svojem dolgem nosu je nosil velike naočnike. Župnik Nikander je videl, da je škilil, očitno je hotel z naočniki to napako popraviti. Ni pa bil starejši od devetnajstih let.

To je bil preiskovalni sodnik Arnold Nus. Za njegovo ime je izvedel pri častnikih. Preje se je imenoval Aron. Saj ni treba takoj vedeti, da je Jud. Zato si je tudi ime spremenil. Doma je bil z Dunaja in je bil tam brivski pomočnik. Ko pa je slišal, da se v Rusiji dobe dobre službe, se je odpeljal tja, izdajal se je za radikalnega komunista, bil je sprejet v stranko in je postal kmalu preiskovalni sodnik za posebno važne zadeve pri gubernijski čeki v Vinici.

Dolgo je stal župnik Nikander pred pisalno mizo. Ko je sodnik pregledal seznam, je dvignil glavo in motril župnika s škilastim mrzlim očesom in pričel lomiti rusko pomešano s poljščino in mnogimi nemškimi besedami. Pri govorjenju je mlaskal z jezikom in iz ust mu je brizgala slina. Župnik Nikander je sklepal, da tudi gubernijsko Čeko zelo zanima cerkveni zaklad in ga hoče brezpogojno dobiti v roke.

»Sedi, tovariš duhovnik,« je dejal sodnik in pokazal na prazen stol.

Rad je ustregel župnik Nikander temu ukazu, ker sta ga pot po nepreglednih hodnikih in dolgo čakanje utrudila.

»Torej, tovariš duhovnik, v mojih rokah ste. Zelo trdo vas moram kaznovati, če mi ne poveste, kam ste skrili cerkveni zaklad. Torej govorite! Kje so stvari?«

Župnik Nikander je mladiča gledal in si mislil:

»Moj Bog, kakšna stvar sedi tu pred menoj? To naj bo preiskovalni sodnik? Kaj ni to opica? Boljši bi bil za strašilo med proso. Njemu naj izročim cerkveni zaklad? Nikoli!«

»No, torej, kako? Tovariš duhovnik?« je začel preiskovalni sodnik v nepočakani judovski navadi... »No? Kam ste skrili stvari? Imam zelo malo časa in ne maram ljudi, ki so molčeči. Popolnoma ste v mojih rokah. No? Kje so torej stvari?«

»Tovariš preiskovalni sodnik,« je počasi pričel župnik Nikander, »ne vprašujte me po tem; ne bom vam povedal, kje so posode. Nikoli jih ne boste dobili v roke. Vprašajte kar hočete. Toda o tej stvari končajmo. Me ne mika kaj dosti govoriti.«

»Saj vam tudi ni treba dosti govoriti, tovariš duhovnik, kar takoj povejte, kje so stvari, sicer — nič se ne šalim in vi ste v mojih rokah.«

»Ze trikrat ste mi povedali, da sem v vaših rokah. Saj v to ne dvomim. Toda povem vam, da o posodah ne bom ničesar izpovedal.«

Preiskovalni sodnik je izgubljal mnogo besed, toda ničesar ni dosegel. Zato je ukazal čekistu, ki je čakal pred vrati, naj župnika pelje zopet v zapor.

Župnik Nikander je pripovedoval o zaslišanju svojim tovarišem v nesreči. Častniki so mu povedali, da jim je Jud poznan. Ze mnogo svojih žrtev je brez sodnijske obsodbe dal usmrtiti; obsojenci so »izginili« v čekinih hodnikih.

»Moj ljubi Bog,« je vzkliknil župnik Nikander »tako daleč smo že? Zakaj izročiš svoje ljudstvo kot plen poganom? Zakaj pošiljaš ljudem, ki so ti zvesti, tako težke kazni? Bodí usmiljen, o Bog, in prizanesi svojemu ljudstvu! Daj nam moči, da vzdržimo!«

Naslednji dan so župnika Nikandra zopet poklicali v pisarno. Skoro celo uro ga je Jud izpraševal. Toda na noben način ni hotel izdati skri- vališča cerkvenih predmetov.

Na povratku v celico ga je ustavil na ovinku podzemeljskega hodnika spremljajoči čekist. Plaho se je ozrl okoli in prisluškoval, če nihče ne prihaja. Potem mu je tiho dejal:

»Očka, smilite se mi vi in vaša leta. Povejte vendar za božjo voljo gospodu preiskovalnemu sodniku, kje so predmeti. Povejte mu vse natančno. Preiskovalni sodnik dela z vami milejše kot z ostalimi jetniki, toda to ne bo dolgo trajalo. Nočem govoriti, očka, toda rešite si življenje! Saj je več vredno kot zlato in srebro.«

Nikander je bil ganjen.

»Hvala ti, dragi, vendar ne silil me, da bi izpovedal kar me silijo. Misliš z menoj dobro, toda ljubi Bog misli bolje. Zahteva, da ostanem zvest svojji prisegi. Prej bom umrl.«

Tedaj je vojak vzdihnil. V istem trenutku je zaslišal korake, zato je zarobantil in zakričal:

»Naprej, ti bom že podkuril!«

Dan za dnem je prihajal župnik Nikander pred preiskovalnega sodnika. Vprašanja so bila vedno ista. Dan za dnem je župnik enako odgovarjal. Toda sleherni dan je postajal sodnik bolj neprijazen in mu je govoril:

»Ti bom že jezik razvezal.«

Župniku Nikandru so postala pogosta zasliševanja vedno bolj mučna. Čutil je veliko utrujenost. V vlažni luknji se mu je ponovila stara bolezen. Le vsak drug dan so dobili nekočko hrane. Kar je prinesel župnik s seboj, je že zdavnaj porabil. Moči so mu vedno bolj in bolj odpovedovale in le s težavo je še zmožel dolgo pot v pisarno preiskovalnega sodnika.

Pot je bila zelo dolga. Vlekla se je po dolgih podzemeljskih hodnikih, kjer je dišalo po trohnelih truplih. Vse je kazalo, da tu smrt oprezuje na sleherni korak in da lahko pride vsak trenutek iz vsakega kota.

Debelo uro je rabil po hodnikih do pisarne. Hodil je mimo rdečih vojakov, ki so stali na straži pred posameznimi zapori. Ko je prišel na dvorišče, je videl župnik Nikander močne oddelke težko oboroženih čekistov. Na vsakem oknu in med vsemi vrati so stale težke strojnice.

Najbolj ga je potrla, da so bili čekisti tujega plemena. Po večini so bili Letonci, Kitajci ali pa tudi pripadniki drugih različnih mongolskih rodov. Onega čekista, ki ga je pomiloval, pa ni nič več videl. Dvorišče je bilo zelo umazano in strašen je bil pogled polno posušenih krvavih madežev.

Župnika je mučil hud glavobol in imel je hude srčne krče. Vse to je zdelalo njegove živce. Le v molitvi je še našel uteho. Končno ni mogel nič več spati; če je pa zaspal, je imel težke sanje in govoril je kar naprej.

Dva častnika sta mu vedno prigovarjala, naj vendar izroči predmete. Potem se bo smel peljati domov in bo vsaj v miru umrl. Prosil jih je, naj o tem ne govore.

Tudi častniki so bili prav tedaj peljani pred sodnika. Ko so se vrnili in jih je Nikander vprašal kako in kaj, niso vedeli niti zakaj so jih peljali. Zaslišali jih niso, zato so jih obsuli s psovskami, katerih ne manjka v boljševiskem slovarju. Le vznemirili so se, da so jih prišli zopet iskat, ker niso pričakovali nič dobrega.

Pogostokrat so govorili o smrti. Niso se je bal. Bal so se le muk, ki so jih čakale, kakor so pravili, da jih pripravijo boljševiki vsakemu pred smrtjo. Molili so z Nikandrom k Bogu za pomoč. Vsako jutro so si pripovedovali sanje, ki so jih ponoči imeli. Sanje jim niso napovedovale nič dobrega in stopnjevale so jim nemir in nervoznost. Prebivanje v podzemeljski celici je bilo vsak dan bolj neznosno.

Zopet so župnika Nikandra pripeljali pred preiskovalnega sodnika. Tokrat je videl sedeti poleg sodnika še dva čekista, ki tudi nista bila starejša od sodnika. Nikandru se je to zdelo slabo znamenje.

»Sedi, tovariš duhovnik,« je ukazal sodnik kot navadno.

Župnik Nikander zopet ni hotel povedati. Tedaj je postal sodnik zaripel od jeze in poskočil ter vrgel naočnike na mizo. S škilavimi in mrzlimi očmi je pobilskal proti župniku kakor zlobna žival.

»Sedaj je dosti igranja,« je zakričal in njegov glas je postal od razburjenja hripav. »Zadnjič vprašam: Kje so stvari?«

»In jaz odgovorjam zadnjič, da vam ne bom tega nikdar povedal,« je mirno odgovoril Nikander.

»Tovariš očka,« se je vmešal eden prisotnih čekistov. Nikander je sodil, da je bil Rus. »Svetujem vam,« je Rus nadaljeval, »da ne zlorablajte potrpežljivosti preiskovalnega sodnika. Zakaj se hočete tu izpostavljati trpljenju, ko bi se pa mogli še danes peljati domov? Komu kaj koristi, če ste predmete skrili in ste sedaj zaprti. Mislite li, da bo kdo hvalil vašo smrt. Le zasmehovali vas bodo in vaši verniki bodo uvideli, da ste storili neumnost. Premislite si še enkrat prav dobro in jutri nam končno odgovorite.«

»Torej dobro, do jutri,« je tudi rekel preiskovalni sodnik. »Še enkrat bom počakal. Če pa ne boste jutri govorili, boste nekaj doživeli. To vam obljubim.«

Ko je župnik Nikander poročal v celici častnikom o svojem zaslišanju, se je ustrašil ob pogledu nanje. Razburjeni so bili kot še nikdar. Niti trenutka niso mogli biti mirni. Niti stati, niti sedeti niso mogli, temveč so tekali iz enega kota v drugega, kakor da bi iskali izhoda. Komaj da so govorili. Imeli so težke slutnje.

Župnik se je stisnil v kot, zatopil se je vase in molil:

»O Bog, moči nam daj, da bomo hodili svojo pot mirno do konca!«

Noč je prešla v veliki napetosti. Nihče ni zatisnil oči. Tovariši župnika Nikandra so skoro obupali, ko je napočila zora. Vso noč so bili na nogah. Tudi Nikandru je toklo srce, da ga je bolelo. Kar z rokami je moral nanj tiščati.

Ta dan ni bil Nikander poklican k sodniku kot navadno ob devetih, temveč šele malo pred poldne. Dobil ga je v pisarni z obema čekistoma in znova se je pričelo zasliševanje kot vedno. Sodnik je kričal s hripavim glasom, tolkel s pestjo po mizi in cepetal z nogami. Oba čekista sta se vmešavala v pogovor, vendar je župnik Nikander ostal stanoviten.

Tedaj se je preiskovalni sodnik dvignil, dal enemu izmed čekistov znak, nakar se je ta odstranil.

»Dobro,« je kričal sodnik, »pa boste videli, česa sem zmožen.«

Župnika Nikandra so peljali na dvorišče. Tam je bilo nekaj čekistov, po večini so bili Mongoli. Strmeli so v župnika s povešenimi očmi, njihov pogled ni pomenil nič dobrega in župnika je kar zabelelo.

»Tu me bodo mrcvarili in mučili, morda celo ubili?« si je mislil in se pokrival. V tem trenutku je videl, da so iz nekega hodnika pripeljali na dvorišče tudi enega častnika. Bil je njegov jetniški tovariš. Povedli so

ga do kola, ki je stal sredi dvorišča. Za častnikom so stopali preiskovalni sodnik in oba njegova spremljevalca.

»Kaj pa bo sedaj?« si je mislil župnik Nikander. Ali naj bo častnik prisoten pri mojem mučenju, da ga bodo opllašili?«

Preiskovalni sodnik je stopil bližje h kolu in je zasmehljivo kričal: »Tovariš častnik, veselo novico vam moram sporočiti. Sovjetska oblast je sklenila, da vas za vaše zasluge poviša v generala.«

Častnika so privezali na kol. Čekisti so ga obstopili in mu raz telesa strgali obleko. Enega izmed mučiteljev, velikanskega Tatara ni župnik mogel pozabiti. Imel je majhno, črno zmršeno bradico. Njegove oči so bile kakor volčje. Zavihal si je visoko rokave in vzel iz žepa britev. Nato je začel. Z vidnim zadovoljstvom je prerezal z nožem častniku kožo ob strani, od stegna do kolen. Nekaj col stran je zarezal podobno črto in zgoraj je preko obeh črt zarezal še eno prečno.

Kri je privrela iz rane in je curljala na tla. Zgoraj je rabelj ločil kožo od mesa in jo sunkoma potegnil do kolen. Mučenec je zakričal, toda zamašili so mu usta. Župnik Nikander ni mogel gledati tega prizora, obrnil se je stran.

Tedaj je nanj zakričal preiskovalni sodnik:

»Ali boste gledali? Spoznali boste, v kakšnih rokah ste!«

Iz ran je lila kri in se zlivala na tla. Zverine v človeški podobi so si z užitkom ogledovale svoje delo in eden izmed njih je smejoč se vzkliknil:

»Tako, tovariš častnik, tako ste sedaj povišani v generala, sedaj imate generalske trakove. Ampak general mora nositi tudi generalske našivce! In zarezali so mu na ramenih podobne trakove.«

Častnik je trepetal po vsem telesu, le tiho je stokal. Premagoval se je junaško, videlo se je, da mu je srce tolklo, da so mu prsa kar valovala.

Župnik Nikander ni stal daleč v stran in je s častnikom trpel vse bolečine. Hotel je na glas zakričati, pa mu je glas odpovedal. Kadar se je hotel obrniti v stran, je nanj planil preiskovalni sodnik in mu grozil:

»Glejte naravnost, oglejte si dobro! Kar pogledjte, kaj vas čaka!«

Potem, ko so bili »našivci« že izrezani, se je spomnil eden izmed Mongolov, da mora biti to napredovanje tudi dobro zalito. Prinesli so steklenico z alkoholom in ga vlivali v sveže rane na nogah in ramah.

Muke so bile za častnika neznosne. Telo mu je večkrat vztrepetalo, slišalo se je medlo stokanje, nato mu je klonila glava na prsa in padel je v omedlevico.

Župnik Nikander je mislil, da je častnik mrtev in je pričel moliti za pokoj njegovi duši. Čekisti so častnika odvezali od kola in ga položili na tla. Potem so ga polivali z vedri mrzle vode in mu odmašili usta.

Skoro dve uri je ostal nezavesten, potem se je začel gibati in je strašno zakričal. Zopet so mu zamašili usta, privezali so ga na kol in so ga dalje mesarili.

»Pokažite mu, kako so častniki izbijali vojakom zobe!« je ukazal sodnik.

Eden je šel po klešče in je nesrečniku pulil zobe. Tudi lase so mu potrgali in trpel je grozne muke, dokler ga ni zopet omedlevica rešila bolečin.

Tudi tedaj ga niso pustili umreti, temveč so ga zopet polivali z vodo, da je prišel k zavesti. Potem so ga tretjič privezali h kolu. Med velikim trpljenjem je častnik odprl oči in pogledal okoli. Nedaleč je videl župnika Nikandra in ujela sta se z očmi. V tem pogledu je bila prošnja, ki

Je do srca spekla župnika Nikandra: »Moli za mojo dušo!« Župnik Nikander se je pokrižal, sklenil je roke in molil.

Častnik je to videl, pokimal je z glavo in zaprl je oči.

Toda eden izmed čekistov je to zapazil:

»Kaj?« je zakričal. »Vidva nam hočeta menda tu na dvorišču igrati burko? Vama bom že pomagal!«

Potegnil je svoj nož in iztaknil častniku obe očesi.

Tega pa župnik Nikander ni mogel več prenesti in padel je nezavesten na tla.

Zvečer se je Nikander zavedel, ogledoval si je okoli sebe in spoznal, da je v svoji celici. V prvem trenutku ni vedel, ali so bile le strašne sanje, ali je v resnici gledal mučenje človeka. Vendar je spoznal, da je bilo vse res, ker je videl poleg sebe le še dva častnika.

Častnika sta bila sklonjena nad župnikom Nikandrom. V njunih očeh je bral skrit strah. Nekaj časa sta molčala, potem pa je eden od njiju dejal:

»Očka, kje ste bili ves dan? Kaj so delali z vami, da so vas nezavestnega prinesli? Ko vas ni bilo, so odpeljali tudi najinega tovariša. Ali kaj veste o njem? Ali so ga ustrelili? Ali ste ga videli? Ali bodo tudi naju ustrelili?«

Ko je župnik Nikander zapazil, da nista še zvedela o usodi svojega tovariša, je hitro preudaril, ali jima naj pove, ali ne. Ne, ničesar jima ne bo povedal. Zato jima je kratko odgovoril:

»Draga tovariša v usodi, truden sem do smrti. Ne morem govoriti. Mnogo vama itak ne vem povedati. Le to vem, da je sodnik vajinega tovariša toliko časa zaslíševal, da je padel v nezavest.«

Vse drugo je zamolčal. Takoj nato je prebledel in se začel tresti. Pred njim je bila nesrečnikova podoba, ki je moral toliko trpeti. Prekrižal se je in tiho dejal:

»Večno živi v nebesih, ubogi mučenik!«

Zadnji dogodki so vzeli častnikoma mir. Vso noč nista zaspala. Tudi župnik Nikander ni mogel zaspati. Mučila ga je misel, kaj je z mučenim nesrečnikom, ali je že umrl, ali se še sedaj muči. Take misli so ga potrle in ga preganjale kot še nikdar. Lasje, ki so bili do tedaj pol črni, pol sivi, so mu v tej noči popolnoma posiveli. Tudi z obraza sta morala častnika razbrati, da je doživel grozno žaloigro.

Naslednjega dopoldne so ga zopet poklicali v pisarno preiskovalnega sodnika. Le s težavo se je vzel po dolgih hodnikih in večkrat se je moral odpočiti, da ne bi omahnil.

V sobi so sedele iste tri zverine v človeški podobi kot dan prej. Kadili so in se zabavali. Potem se je obrnil sodnik proti župniku Nikandru. Glas mu je zvenel tako mirno, kakor da bi imel najčistejšo vest na vsem svetu.

»No, tovariš duhovnik, sedaj si menda videl, kaj se pravi biti v mojih rokah. Ali boš sedaj povedal, kje so stvari?«

Župnik ni odgovoril.

»Torej ne?« je zakričal sodnik. »Dobro, še enkrat ti bom pokazal, kaj znam.«

Zopet so peljali čekisti župnika Nikandra na dvorišče in doživel je isti prizor z drugim častnikom, kot dan prej s prvim.

Toda za to žrtev je bilo preveč trpljenja. Ko je častnik med mučenjem padel v nezavest, so ga zaman polivali z mrzlo vodo, ni se več zavedel. Čekist mu je položil roko na prsa in glasno oznanil:

»Ne živi več!«

Poklicani zdravnik je ugotovil smrt. Župniku Nikandru je bilo lažje pri srcu. Tiho je govoril:

»Živi večno v spominu potomcev, mučenik!«

Župnik Nikander ni vedel, kako je prišel v celico. V njej je bil še en častnik. Zopet je razmišljal, ali naj mu pove, ali ne.

»Če mu ničesar ne povem o usodi njegovih tovarišev,« je preudarjal, »bo bolj mirno pričakoval jutrišnjega dne. Ali pa ne bi bilo bolje, da mu vse razodenem? Morda bo umrl od strahu, ne da bi mu bilo treba pretrpeti mučenje. Da, to bi bilo dobro! Toda potem bi bil kriv njegove smrti. Morda ga bodo vendar pomilostili?«

Hipoma se mu je porodila misel: Ali ne bi mogel rešiti zadnjega častnika iz krvniških rok za ceno, ki so jo rdeči hoteli? Ali naj izroči cerkvene posode pod pogojem, da bodo častnika izpustili?

Težka misel mu ni dala spati. Toda neki notranji glas mu je govoril, naj ne zaupa krvnikom. Stvari bodo vzeli, častnika obdržali in tudi njega ne bodo izpustili. Ne, ne, gotovo ga ne bodo izpustili. On preveč ve. Bali se bodo, da bi mogel pripovedovati o njihovih grozovitostih. Predmete bodo vzeli, oba pa prisilili do večnega molka.

Sedaj mu je postalo šele očito, da od tu ni rešitve. Sedaj je razumel, zakaj so v začetku z njim tako prizanesljivo ravnali: ker so na vsak način hoteli imeti cerkveni zaklad. Saj je v resnici zaklad! Osem in dvajset kilogramov zlata in šest in osemdeset kilogramov srebra! Vse bodo poskusili, le da dobe zaklad v svoje roke. Župnik Nikander se je odločil, da se ne bo dal prevarati.

*

Naslednjega dne je župnika Nikandra poklical preiskovalni sodnik zopet k sebi. Ko je vstopil v pisarno, ni počakal na sodnikovo vprašanje, temveč je začel sam od sebe:

»Tovariš preiskovalni sodnik, vse sem premislil. Predmete bom izročil, vendar pod pogojem, da izpustite tretjega častnika, ki je še z menoj v celici in da ga ne boste več nadlegovali.«

»Zelo dobro!« je sodnik zadovoljno vzkliknil. Gotovo bomo častnika izpustili. Le povejte nam takoj, kam ste skrili stvari!«

»No,« — reče župnik Nikander, »mislim, da bomo tako naredili: Vi izpustite častnika še danes. Ko bo prost, se bomo odpeljali v Volovodivko in tam vam bom izročil posode.«

Preko lica preiskovalnega sodnika je šinila senca. Pogledal je čekista poleg sebe in dejal:

»Ne, tovariš duhovnik, bolje je, da napravimo drugače. Najprej nam morate povedati, kje so stvari, in šele potem bomo častnika izpustili. Torej govorite!«

Sedaj je uvidel župnik Nikander, da je imel prav njegov notranji glas, ki ga je svaril. Iz krempljev teh divjih zverí, ki so presegle tigrovo grozovitost, ni bilo rešitve.

Odločno je sodniku izjavil:

»Predmete izročim le pod pogojem, da bo častnik najprej izpuščen in na varnem, sicer se sploh ne menim več!«

»Posvetovati se moramo!« je predlagal eden izmed rdečih. »Pojdite na hodnik. Ko bomo kaj sklenili, vas bomo poklicali.«

Pri posvetovanju so bila mnenja zelo različna. Preiskovalni sodnik ni zaupal župniku Nikandru:

»Ta stari protirevolucionar je prav prebrisan ukrajinski kmečki pop. Izsiliti hoče častnikovo izpustitev, da bi ta mogel zunaj pripovedovati o naših preiskovalnih načinih. Četudi bomo častnika izpustili, nam predmetov ne bo izročil.«

»Jaz pa drugače mislim,« je odvrnil čekist, ki je sedel na sodnikovi desnici in ga je imel župnik Nikander za Rusa. »Oglejte si le starega moža. Lasje so mu v eni noči osiveli in roke se mu tresejo, če stopi v pisarno Boji se. Če hoče častnikovo oprostitev, je to le postranska zadeva. Morda je to zanj le preteza, da se stvar bolje vidi. Strah ga je in izročil nam bo predmete, le da se reši.«

»Če ga izpustimo, kaj potem? Preveč je videl.«

Vsi trije so sedaj nekaj časa molčali in strmeli predse.

»Da, preveč je videl,« je pritrdil tudi Rus, »ne moremo ga izpustiti.«

»Vendar moram dobiti zaklad v svoje roke, in sicer na vsak način.«

»Potem izpustimo najprej častnika,« je svetoval tretji. »Mi bi se peljali z župnikom v Volovodivko, kjer bi nam izročil predmete. Nato bi ga zopet vzeli s seboj in ga že na kakšen način pustili izginiti.«

»Tudi to nam ne bo dosti koristilo, ker sem prepričan, da bo izpuščen častnik vse povedal. Zato moramo preprečiti, da bi eden ali drugi kaj govoril.«

Zavladal je zopet molk. Potem je sodnik vrgel cigaretni ogorek v kot, si popravil naočnike in odločno izjavil:

»Obeh ne moremo izpustiti, zato bomo odklonili župnikov predlog. Ker smo pa videli, da ga je smrt obeh častnikov zelo potrla, ga bomo še dalje plašili. Enkrat bo že izgubil živce in govoril. Pojdita ponj!«

»Tovariš duhovnik,« je izjavil preiskovalni sodnik župniku Nikandru, ko je ta vstopil v pisarno. »Posvetovali smo se in smo prišli do zaključka, da častnika ne moremo pod nobenim pogojem izpustiti, dokler nam ne izročite predmetov, ker dvomimo, da bi nam jih potem izročili, ko bi bil častnik prost. Toda drugo vam predlagam: Mi vam damo proletarsko častno besedo, da bomo častnika izpustili takoj, ko bomo dobili predmete.«

Župnik Nikander je zmajal z glavo in se je bolešno nasmehnil.

»Ne, ne, tako se ne kupčuje. Svoj predlog umaknem in vam nimam ničesar več povedati.«

Ničesar mu niso odgovorili, odpeljali so ga nazaj v celico.

Truden se je tamkaj vlegel. Komaj je imel toliko moči, da je spregovoril še nekaj besed s svojim sojetnikom. Potem je zaspal. Ko se je zbudil, je še enkrat preudaril pogovor s sodnikom. Prepričal se je, da je brez pomena s temi zverinami človeško govoriti in jim zaupati.

»Dali so mi častno besedo,« si je mislil, »ampak kaj naj pomeni častna beseda pri morilcih? Ali je mogoče dati kaj na tako besedo, ko jim pa razen človeških oblik ni nič človeškega ostalo? Ne, naj store kar hočejo. Četudi me bodo mučili do smrti, saj lahko mnogo prenesem. Da bi pa mučili mojega sojetnika, pa tudi ne verjamem. Saj so videli, da mi tako nič ne izsilijo. Bog mi pomagaj v tej težki usodni uri; zgodi naj se njegova sveta volja!«

Naslednji dan so odpeljali Nikandra zopet pred preiskovalnega sodnika. Tudi sodnikova tovariša sta bila tam. Ko ni na vprašanja odgovoril, so ga takoj odpeljali na dvorišče. — Župnik Nikander se je ustrašil. Tam je bil njegov tretji sojetnik že privezan na kol.

Grozovito mesarjenje se je zopet pričelo. Sodnik je stal poleg župnika Nikandra in ga silil, da je gledal sleherni krvnikov prijem. Če je zatisnil oči, ali povetil glavo, ga je sodnik takoj prijel za glavo in mu jo dvignil.

Čekisti so častniku urezavali generalske trakove in našive. Pa zanj so si izmislili še hujše muke, da bi preplašili župnika. Z vročim železom so mu užgali na prsih zaslužne križce in redove. Usta so mu odmašili, da bi njegovo kričanje preplašilo župnika Nikandra. Potem so ga privezali na drevo z glavo navzdol in mu tako posneli kožo.

Tedaj je župnik Nikander začutil, da mu postaja glava težka, čuti so ga zapustili in nezavest ga je milostno objela.

Čekisti so ga odnesli v celico, položili so ga na tla in šli po zdravnika, ki je dobil nalog, da župnika Nikandra ohrani pri življenju za vsako ceno.

»Skrbite predvsem, da stari ne premine, preden ne bo izdal cerkvenih zakladov,« mu je ukazal preiskovalni sodnik.

Po dolgem prizadevanju se je zdravniku posrečilo, da se je župnik Nikander zopet zavedel in se malo pomiril. Pogled na starega moža, ki je zaradi duševnega trpljenja zadnjih dni shujšal do kosti, je ganil celo zdravnika, ki je bil v službi Čeke in vaje marsikaterih grozovitosti.

»Spametujte se vendar, očka,« mu je dejal. »Kaj vam koristi srebro in zlato, ki niti vaše ni? Izročite ga in boste rešeni!«

Nikander je zmajal z glavo. Potem, ko se mu je zopet srce umirilo in si je opomogel, je začel:

»Vse po pravici vam bom povedal, doktor. Mnogo sem slišal o boljševiskih zverinstvih, vendar nisem verjel, da so tako grozoviti, kakor sem videl sedaj na lastne oči. Če bi jim kdaj prej hotel izročiti cerkvene predmete, jih po vsem tem, kar sem videl, na noben način ne bom dal. Nikoli ne pridejo sveti predmeti v te hudičeve roke.«

»Govorite tiho, očka,« je šepetal zdravnik. »V Čeki imajo tudi stene ušesa.«

Za hip je župnik Nikander utihnil, potem pa je nadaljeval:

»Ne bojte se. Z nikomer ne bom govoril več besedice. Le eno vas prosim: Ne rešite me več, če bi me še kdaj našli v takem stanju.«

Ko so prišli dva dni nato čekisti po Nikandra, so ga morali nesti v pisarno preiskovalnega sodnika. Ko ga je sodnik zagledal, je osupnil. Na rokah vam bo umrl,« je vzkliknil. »Potem pa že tako ne bomo dobili cerkvenih posod. Dajte mu jesti, posadite ga v kot in ga pitajte!«

Do naslednjega jutra je ostal župnik Nikander v pisarni. Čekisti so mu dajali okrepčujočih jedi, jedel je in se čutil krepkejšega. Poklicali so še zdravnika, ki mu je dal nekaj injekcij.

Ker je župnik Nikander telesno omagal, je bila v glavni pisarni Čeke izredna seja čekinih vodij. Dnevni red je bil: Kako priti do zakladov v Volovodivki? Preiskovalni sodnik je vse poročal, kar je bilo že storjenega. Čekisti so se prepričali, da ne morejo pri starem trdovratnem protirevolucionarju s silo ničesar doseči.

Se enkrat so pregledali spise in niso izpustili niti najmanjše okolnosti. Končno je menil eden izmed navzočih, da je bil način komisarja v Obidnu morda še najboljši.

»V osebnem župnikovem spisu, ki ga je predložil preiskovalni sodnik, se vedno ponavlja, da je župnik Nikander vedno podpiral pomoči potrebne: berače, postopače, sirote in vdove. Tovariši, prepričan sem, da ni druge poti, po kateri bi prišli do živega temu sovražniku proletariata. Potrkajmo na njegov čut usmiljenja. Trpljenje gladojočih tu v deželi mu moramo nazorno predstaviti in ga prepričati, da jim more pomagati le z izročitvijo cerkvenih zakladov. Dejstvo, da je predlagal sam, da izroči cerkvene zaklade za izpustitev enega častnika, kaže na omahljivost pri pomoči potrebnim ljudem, ki ga, kot se zdi, tudi v zaporu ni zapustila. Sklicevati se moramo na njegovo vest in ljubezen do ljudi.«

»Dobro,« je rekel preiskovalni sodnik. »Če pa še tedaj ne bo hotel, kaj pa potem, tovariši?«

Tedaj je zopet prvi spregovoril:

»Potem se mi zdi najbolje, da ga postavimo pred sodišče,« je odgovoril. »Računati moramo s tem, da bo župnik Nikander ljudem, ki jih bo srečal med sodno razpravo, povedal za skrivališče. Za to je treba poskrbeti.« — S tem so bili tovariši zadovoljni.

Naslednjega dne je preiskovalni sodnik poiskusal, kot je bilo predvideno s sklicevanjem na usmiljenje. Kar zasul je župnika Nikandra s ploho besed, ki so v ognju zgovornosti prehajale v poljščino, drugič zopet v ruščino ali v nemščino, kar je bilo zelo čudno slišati.

»No, ti si mi pravi,« si je mislil župnik Nikander, »da mi pridigaš o usmiljenju.«

»Ali morete odgovarjati kot duhovnik, tovariš očka,« je končal preiskovalni sodnik, »da bodo vsi ti gladojoči v bolečinah umrli, zlato in srebro pa leži zakopano v zemlji? Vprašam vas, ali morete? Govorite!« Župnik Nikander ni na to odgovoril niti besedice.

»Vi ne govorite, ker se ne morete opravičiti. To je hudobna zakrknjenost, ki vam ne dá govoriti. Storil sem svojo dolžnost, da bi vas pripravil do govorjenja. Moje delo kot preiskovalni sodnik je končano. S tem vas predam rednemu sodišču in bom poskrbel, da bo kmalu sodna razprava.«

»Za to se vam zahvaljujem,« je rekel župnik Nikander.

Ves čas, kar so župnika Nikandra prijeli, so njegovi verniki vedno znova poizkušali, da bi stopili z njim v stik in bi mu prinesli vsaj živeža. Poslali so odposlanstvo k okrajnemu komisarju in ga vprašali, kam so župnika odpeljali. Tokrat jim je povedal resnico, namreč, da je prišel župnik Nikander v okrožni komisariat. Volovodivški kmetje so nato izbrali šest častitljivih starčkov in jih poslali kot odposlance k okrožnemu komisarju. Dali so jim s seboj voz, v katerega so vpregli najslabše konje, ki jih je premogla vas. To so storili zaradi tega, da bi jim jih komunisti na cesti ne vzeli. Tudi nekaj vreč živeža so vzeli s seboj.

Teh šest odposlancev ni župnika Nikandra več našlo v Breclavu. Tam so jim dejali, da so ga odpeljali v Vinico.

Nekaj dni na to so se odpeljali isti kmetje v Vinico. Pri okrajnem sodišču so poizvedovali po župniku Nikandru in so izvedeli, da sodišče o tem ničesar ne ve. Zato so poiskali znanega odvetnika. Najprej jim je

odvetnik razložil, da sedaj ni niti sodišča niti odvetnikov. Ko so mu pa slučaj razložili, jim je svetoval:

»Po vsem tem, kar mi pripovedujete, ima vaš očka opravka s Čeko.«

»Pa naš očka ni storil vendar nobenega zločina.«

»Saj tudi treba ni. Zaradi zločinov še ni Čeka nikogar zaprla. — Pa poizkusite morda pri gubernijskem komisarju. Pa da ne boste rekli, da sem vam jaz to svetoval.«

Gubernijski komisar odposlanstva sploh ni sprejel. Ko so slišali v predsobi, da zahtevajo kmetje izpustitev župnika Nikandra, jih je nekaj Čekistov ózmerjalo. Strogo so jim naročili, naj se na nikogar več ne obrnejo. Z neuspehom torej so se odposlanci spet vrnili v Volovodivko.

V tistem času je divjala po Ukrajini težka epimedija tifusa. Tudi sluškinja župnika Nikandra je zbolela. Župnikova žena je zanjo skrbela in jo s skrbno nego rešila smrti. Zato pa je pričela sama bolehati. Na zdravniško pomoč ni bilo misliti. Saj so bili zdravniki, toda zdravil ni bilo mogoče dobiti.

Kmetje so poizkušali na svoj način rešiti bolno župnikovo ženo in jo silili, da je mnogo jedla, da bi ostala pri moči. Morda bi tudi napad bolezní prestala, toda dogodki zadnjega časa, skrb za svojega moža in velika žalost so jo oslabili. Umrla je nekaj tednov po tem, ko so župnika Nikandra odpeljali.

Volovodivčani so imeli svojo mamiko zelo radi in so ji pripravili slovesen pogreb. Stirje duhovniki iz sosesčine so se zbrali in so vodili pogreb. Po smrti žene se je kmetom zdelo, kot da so osiroteli, saj so iskali po tem, ko so župnika Nikandra zaprli, pri njegovi ženi sveta in pomoči. Bila je modra in izkušena in je imela vedno odprto srce za uboge in pomoči potrebne. Župnišče, ki je bilo že trideset let njih duhovno pribežališče, je ostalo prazno. Dobrim Volovodivčanom je bilo kakor da so čreda brez pastirja.

Nekaj starih kmetov je začelo kar na svojo roko. Sestavili so veliko prošnjo, kjer je sleherni, ki je znal pisati, pristavil svoje ime. V njej so prosili, da bi izpustili njihovega očka. Navedli so vsa dobra dela, ki jih je storil zanje in za vas. Pisali so, da ne morejo živeti brez župnika. Slehernemu kaj manjka. Sleherni čuti, da brez župnika v vasi ni pravega življenja. Posebno so poudarili, da ni imel župnik Nikander nikoli nobenega sovražnika in da je bil najboljši varuh in pomočnik vseh revežev.

To prošnjo je neslo nekaj kmetov v Vinico. V gubernijskem uradu so jih vprašali, kdo jo je sestavil in spisal. Ker ni bila to nobena tajnost, so kmetje povedali. Kmete so nato poslali domov.

Kmalu potem se je v vasi pojavilo nekaj Čekistov, ki so odpeljali pisca prošnje. Dva dni so ga imeli zaprtega v okrajnem zaporu in ga šele potem izpustili, ko so mu najstrožje zabičali, da naj nikar ničesar več za to stvar ne stori.

Kmetje so postali jezni in so sklenili, da bodo za rešitev svojega župnika podvzeli odločne korake. Zbrali so se skupaj in korakali v Vinico. Nepričakovano so prišli pred vladno poslopje in so kričali, da hočejo govoriti z gubernatorjem, kot so imenovali po starem običaju kominističnega komisarja. Nekaj stotin kmetov tudi ni bilo kar tako. Komisar si ni vedel pomagati in je prosil svoje kolege pri Čeki za nasvet. Obojim se je zazdelo, da bi s pomočjo kmetov mogli priti do volovodivskega cerkvenega zaklada. Zato so se odločili, da bodo s kmeti govorili. Komisar Čeke

je bil takoj pripravljen izpustiti župnika, če mu kmetje izroče cerkveni zaklad. Toda ti niso vedeli kje je skrit. Pripravljeni pa so bili o tem govoriti s svojim župnikom in ga prositi, da bi stvari izročil.

Oba komisarja sta bila s kmeti zelo prijazna in sta obljubila, da bosta čimprej vso zadevo prerešetala in župnika izpustila. Toda nista dovolila, da bi se kmetje z njim pomenili in mu sporočili smrt njegove žene. Tudi živeža niso sprejeli za župnika. Gubernijski zaporji niso okrajni, kjer se ne dobi nič jesti, sta dejala. Župnik ni odvisen od kruha kmetov.

Po tem razgovoru so kmetje romali zopet nazaj v Volovodivko. Bilo je istega dne, ko je preiskovalni sodnik Arnold Nus izročil župnika Nikandra rednemu sodišču.

Vedno so se slišali v Volovodivki glasovi o skorajšnji izpustitvi župnika Nikandra. Za to je poskrbel okrajni komisar. Kjerkoli je srečal kakega Volovodivčana, je začel z njim pogovor in se tudi približno izjavil, da župnikova zadeva dobro stoji.

Zato so kmetje potihnili in čakali na dan, ko se bo župnik vrnil. Ničesar niso več storili za njegovo rešitev. Cerkevne zadeve je medtem opravljal neki sosednji duhovnik. V župnišču sta stanovali dve cerkveni sestri in varovali skromni ostanek imetja, ki je župniku Nikandru ostal po vseh boljševiških hišnih preiskavah.

Sodna preiskava.

Dva meseca dolgo je bil župnik Nikander sam v mrzli, vlažni luknji čekinih zaporov v Vinici. Zadovoljen je bil, da je bila preiskava končana in da ga niso dalje izpraševali. V celici je samoval in je ves dan premolil. Molil je za svoje vernike in molil je za one tri častnike, ki so jih mučili pred njegovimi očmi. Molil je tudi za svojo ženo, da ne bi za njim preveč jokala. Da je medtem umrla, še ni izvedel.

Nekega dne so se odprla vrata njegove celice. Čekist ga je pozval, naj mu sledi. Peljal ga je v pisarno preiskovalnega sodnika. V pisarni ni bilo razen nekega čekista nikogar, in ta mu je prebral uradno obvestilo, da bo 2. septembra zaradi njegove zadeve sodna razprava. Župnik Nikander se je zdrznil. Do tedaj je bilo le še tri dni.

V teh treh dneh ni imel župnik miru. Premišljeval je noč in dan, kako bi prepričal sodnike o svoji nedolžnosti. Kako jim bo dokazal, da ni zločinec in da bi za gladujoče in pomoči potrebne ljudi rad vse razdal, prav vse. Le cerkvenih predmetov ne, ker je njegova dolžnost, da jih reši za svojo cerkev.

»Gotovo jih bo težko prepričati,« si je mislil, »če so vsi taki kakor preiskovalni sodnik Arnold Nus. Najbrž so že vnaprej sklenili, kako me bodo kaznovali. Hočejo le cerkveni zaklad, sicer jim ni do ničesar drugega, saj pravice ni pri njih. Jaz jim nič ne pomenim.«

Le malo je spal v teh treh nočeh. Bil je popolnoma živčno ubit. Bolj in bolj je postajal nemiren in le v molitvi je našel uteho in mir. Molil je, da bi Bog odvrnil hudo od srca njegovih sodnikov in da bi jih vodil po poti pravičnosti.

Premišljal je tudi, kakšno kazen bo dobil.

»Komunistom se zdi moje dejanje tatvina,« si je mislil. »Zato me bodo najbrž obsodili na nekaj let ječe. Pred nekaj leti, ko še nismo imeli te svobode, so tatove in vlomilce kaznovali z nekaj leti ječe. Ker pa je

pri boljševikih vse bolj strogo, me bodo goľovo obsodili na teŹko prislino delo. Oni pa, ki vse ve, je pa vendar ljubi Bog. Naj store z menoľ, kar hočejo.◄

Na dan sodne razprave so prišli zjutraj okoli devetih trije teŹko obo-roŹeni čekisti in odvedli Źupnika Nikandra. Peljali so ga v veliko dvo-rano, kjer Źe nikoli ni bil in kjer naj bi bila proti njemu razprava.

Ta dvorana je bila Źe dokaj čista in v redu. Na sredi je stala velika rdeče pokrita miza, okoli nje pa lepi, mehki z rdečim barŹunom prevlečeni stoli. Na desni, za sodno mizo je bilo mnogo slik. Največja je predstavljala Lenina, ob strani so visele slike Trockija, Kalinina, DŹerzinskega, Zinov-jeva in drugih komunističnih prvakov.

Źupnik Nikander je sedel na zatoŹno klop, ki je bila pred sodno mizo. Za njim se je postavilo Źest ekistov z nasajenimi bajoneti.

Debelo uro je Źupnik Nikander sedel in čakal. Končno so se odprla stranska vrata in v sobo so vstopili sodniki. Sedli so za mizo, predsednik v sredo, na vsako njegovo stran po eden prisednikov. etrti je bil za-pisnikar. Takoj nato so se vrata zopet odprla in pojavil se je zastopnik rdeče pravice. Sedel je na desno od sodnikov. Bil je drŹavni pravdnik čekinega sodiŹa v Vinici.

Predsednik tega sodiŹa je bil mlad, kvečjemu Źtiriindvajsetletni Jud. Bil je majhen, toda precej rejen in v ustih je imel pet zlatih zob, ki jih je ponosno kazal. Zato se je tudi vedno smehljal, ali pa je imel usta od-prta. Pisal se je Silim Pulver.

Źupniku Nikandru ni bil Jud Pulver popolnoma neznan. Saj je bil doma vendar iz vasi SkorniŹii v lipovskem okroŹju. Tam je Źivel njegov oče ter se bavil s sadno kupčijo. Vsako poletje je potoval od vasi do vasi in kupoval ter prodajal. Źe pred nekaj leti je z njim hodil njegov sin, ki je bil sedaj sodni predsednik in mu je pomagal varati kmete.

Ta sin je zelo hitro napredoval. Med vojno bi moral iti k vojakom. Da bi se pa temu izognil, si je izbil zobe, se praskal po očeh, zaradi česar je postal na enem očesu Źkilast, odrezal si je tudi en prst. Kot nezmoŹen, je zaradi tega ostal doma in je skupaj z očetom kupčeval s sadjem. V Źolo ni nikdar hodil. Le to je znal, kar ga je naučil vaŹki rabin. Tega pa ni bilo dosti. Rabin je poučeval na ta način, da je od jutra do večera tekal od hiŹe do hiŹe in učil judovske otroke branja.

Ker pa je moral oskrbeti na desetine hiŹ, zato ni ostalo dosti časa za poedinca. Hitro mu je moral učenec prebrati odstavek, ki mu ga je dal učiti prejšnji dan, urno mu je dal novo nalogo in Źe je bil v so-sednji hiŹi.

Ko je rabin mladega Silima Pulvera nekaj časa učil, je oče menil, da je Źe dovolj pameten, da bo mogel trgovati s kmeti. Nehal je s poukom pri rabinu. VojaŹki sluŹbi se je Jud izognil, zato pa je vstopil kmalu po izbruhu revolucije v rdečo armado v polk rdečih kozakov. Manjkajoči zobje, Źkilasto oko in odsekani prst ga niso nič ovirali.

Po svojem prvem junaŹtvu, namreč po hiŹni preiskavi, ki jo je sluŹ-beno izvrŹil pri grofu Ignatievu v PohrerebiŹu, si je dal ustaviti onih pet zlatih zob. Ena telesna napaka je bila torej z revolucijo odpravljena, drugi dve sta ostali Źe za to in onostranstvo. Źkilastega očesa ni bilo mogoče nadomestiti, manjkajoči prst pa je mogel seveda zakriti z roka-

vico. Tako se je pojavil v sodni dvorani, da bi vodil razpravo proti župniku Nikandru.

Prvi član sodnega kolegija pa se je pisal Voskobožnikov. Star je bil dva in dvajset let, po postavi visok in prav prijaznega obraza. Po rodu je bil iz Moskve, kjer je bil nekoč pomočnik v trgovini Mür in Mereliz. Komunisti so ga šteli med zelo zaslužne može, ker je v prvih dneh revolucije pobral vso gotovino in ukradel zalogo najdragocenejšega blaga ter zbežal v Kijev. Tu je ukradeno blago prodal in vstopil v rdečo armado. Iz armade je vstopil v službo Čeke.

Drugi sodnik je bil mlad uralski Tatar, ki ni znal niti rusko. Da bi znal brati ali pisati, pa sploh ni bilo misliti. Zapisnikar je bil dvajsetleten rdeči vojak.

Ko se je župnik Nikander še dalje ogledoval in pogledal na državnega pravdnika, se je zdrznil. Bil je Dmitro Kačur, o katerem so pravili, da ne zahteva nobene druge kazni, kakor le smrtno. Star je bil okoli trideset let, širokopleč, velik in močan mož. Na druge je nekako z viška gledal. Njegov predirljiv pogled je bil zelo nemiren.

V vsem okolišu je bil znan, da je pred vojsko napadel poštnega sla, ki je vozil pošto iz Vinice v Litin in ga izropal. Tedaj je pograbil štiri sto rubljev.

Policija ga je dobila in sodišče ga je obsodilo na šest let prisilnega dela v altajskem pogorju. Revolucija ga je rešila. Prišel je nazaj v domovino in se je pričel maščevati nad buržujstvom, da so njega, tako nedolžnega človeka, poslali v Azijo na šest let prisilnega dela. Kaj pa je pri tem hudega storil, se je vpraševal. Štiri sto rubljev je zato uropal, ker sicer ni videl nobene druge možnosti, da bi prišel do denarja. Poleg tega je bil lastnik nekoliko desetatin zemlje v rodni vasi Daškovcih v litinskem okrožju.

Ze preko enega leta je služil v okrožni Čeki v Vinici kot državni pravdnik. Do sedaj je imel posle le s častniki in veleposestniki. Prvič je stal danes pred njim duhovnik kot obtoženec. Dejali smo že, da je za slehernega obtoženca zahteval smrtno kazen. Tedaj pa, če mu sodišče ni ugodilo in je izreklo kako drugo obsodbo, jo je sprejel le na videz. Zato pa se je čez nekaj dni sam pojavil v zaporih in je jetnike lastnoročno moril.

Vsi sodniki in tudi državni pravdnik so imeli vojaške uniforme in so ostali pokriti in niso čutili potrebe, da bi se odkrili med izvrševanjem svoje sodniške službe. Na prstih so se jim svetili zlati prstani in predsednik se je posebno postavljaj z briljantom, ki ga je našel v majhni škatici pri hišni preiskavi pri grofu Ignatievu. Smatral je ta prstan kot ostanek brez gospodarja iz preplete buržujske dobe in je bil prepričan, da ga prav tako krasi, kakor grofa Ignatieva.

Sodniki so se najprej tiho med seboj razgovarjali. Gledali so na papirje, ki so ležali pred njimi na mizi. Nikomur se ni ljubilo, da bi se v nje poglobil.

Razprava se je pričela. Državni pravdnik, sedeč v globokem, mehkem naslonjaču, je bral obtožnico proti župniku Nikandru. Bila je zelo kratka in drastična.

»Tovariši sodniki,« je pričel, »pred našim proletarskim sodiščem stoji danes duhovnik. Kaj naj še dalje govorimo? Eden tistih pajkov je, ki še od davnih časov pijejo ljudsko kri in se od nje rede. Zato drže ljudstvo v nevednosti in ga terorizirajo s pripovedovanjem o nekakšnih večnih kaznih Boga, ki ga sploh ni. Izkoriščevalci ljudstva so in škodljivci! Tovariši sodniki, sam sem nekoč videl, kako je duhovnik zahteval od ubogega kmeta za cerkveno poroko njegovega sina štiri rublje. Mi moramo te pajke, ki v svoje mreže mamijo ubogo ljudstvo, da bi mu izpili kri, popolnoma iztrebiti. Ljudski sovražniki so in zato moramo vse duhovnike pobiti. Za obtoženca zahtevam najstrožjo kazen, to je smrt. Proletarsko sodišče naj ne zamuja časa in naj se s to zadevo ne peča več. Mi smo branili revolucijo s svojimi prsi. Tega pa nismo storili zato, da bi uganjali s svojimi sovražniki šale. Zato ponavljam: kot državni pravdnik zahtevam za obtoženca smrtno kazen.«

Med govorom državnega pravdnika so sodniki sedeli resnobno in svečano, kot da bi imeli v resnici polnomočje ukrajinskega ljudstva, da obsojajo svoje sovražnike. V dvorani je bila taka tišina, da se je slišalo prasketanje pisarjevega peresa. Tudi vojaki so se držali zelo resno, gotovo trdno prepričani, da store državi uslugo, če strogo pazijo na obtoženca.

Župnik Nikander je sedel mirno na zatožni klopi. Ze prve besede državnega pravdnika so ga prepričale, da ni v tej dvorani nikogar, s komur bi mogel resno govoriti. Sodniki in državni pravdnik so bili istih misli kot preiskovalni sodnik. Od njih ni pričakoval drugega kot smrt. Ni se je bal, le v mislih je prosil Boga, da bi ga obvaroval sličnih muk, kot so jih pretrpeli častniki.

Državni pravdnik je končal s svojim govorom. Predsednik je vrgel pogled na pred njim ležeče papirje in ne da bi jih prebral, se je obrnil proti župniku Nikandru.

»Kaj pripomnite k temu, obtoženec? Zagovarjajte se!«

»Sicer ne vem, česa me sploh obtožujete,« je odgovoril župnik Nikander. Niti besedice nisem slišal o svoji osebni krivdi.«

»Da, zakaj so vas prav za prav zaprli?« je vprašal predsednik.

»Tovariš predsednik,« je pisar prekinil predsednika, »ta očka je zaprt, ker je skrnil zlate in srebrne cerkvene predmete, namesto da bi jih izročil državnim komisiji za zaplembo cerkvenih zakladov!«

»Tako?« je začudeno vzkliknil državni pravdnik, »tega pa sploh nisem vedel, to ga strahovito obtožuje. Položaj je jasen. Sedaj pa prav posebno zahtevam zanj smrtno kazen.«

Tudi predsednik se je začudil in si je ogledal spise, da bi jih vsaj prelistal. Potem je vprašal:

»Tako, skrili ste cerkvene predmete?«

»Tovariši sodniki,« je spregovoril župnik Nikander, »vidim, da o stvari nič ne veste in se tudi niste poučil iz spisov, za kaj bi me morali obsoditi. Tu slišim le psovanje duhovščine kar na splošno. Da bi me po pravu in pravič obsodili, mora sodišče vendar nekaj več vedeti o moji krivdi. Dobro bi bilo, da bi se tudi zanimali, kaj sem storil jaz sam hudega ubogemu ljudstvu. Zato prosim, da se razprava prekine in se pokličejo priče iz Volovodivke. Vprašajte prosim zastopnike ljudstva, v katerega imenu me hočete obsoditi, če imajo kaj proti meni.«

»Mi ne rabimo prič!« je glasno zakričal prisodnik.

»Za vsak slučaj prekinem sodno razpravo,« je dejal predsednik, »o stvari se moramo natančneje pomeniti.«

Župnika Nikandra so odpeljali v sosednjo sobo. Sedaj se je predsednik spomnil, da je hotel govoriti glede Nikandrove zadeve s preiskovalnim sodnikom in čekinim komisarjem. Zaradi drugih zadev je prejel na to čisto pozabil. Porabil je zato prekinitev razprave, da se je porazgovoril z obema rabljema. Razgovor je trajal preko dve uri.

Župnika Nikandra so privedli zopet v razpravno dvorano, toda preiskovalnega sodnika in čekinega komisarja ni bilo več tam. Sodniki so sedeli na svojih prostorih. Državni pravdnik se je takrat dvignil in začel z obtožnim govorom, ki je bil popolnoma drug od prejšnjega.

Govoril je o težkem državnem položaju, ki je nastal zaradi vojne, epidemije, tifusa in lakote. Iz torbe je izvlekel statistično tabelo in je navzočim bral, koliko ljudi je do tedaj od gladu umrlo. Govoril je zelo dolgo, čeprav ni bilo vedno logično. Kar pa je povedal, je imelo dosti vsebine in župnik Nikander si je mislil: Če bi boljševiki izpolnili le polovico tega, kar je povedal državni pravdnik, bi bili največji dobrotniki človeštva in ne bi imeli nobenih sovražnikov.

Državni pravdnik je končal svoje izvajanje z besedami, da zavisi zboljšanje slabega položaja največ od* duhovnikov.

>Duhovščina,< je zaklical, »more in mora podpirati ukrepe državne vlade, da se pomaga gladujočim. Ti se pa temu upirajo in veleizdajniško sabotirajo. Vse vladne odloke sprejemajo sovražno. Tu vidite, tovariši sodniki, na tem župniku Nikandru živ vzgled. Cerkveni predmeti, ki jih je skrnil, bi mogli rešiti smrti mnogo gladujočih.<

Župnik Nikander je tudi ta govor državnega pravdnika mirno poslušal. Bil pa mu je v svoji zbeganosti klasičen primer licemerskega farizejstva. Župnikova vest je bila čista. Prepričan je bil, da ni ubogim ničesar krivičnega storil. Če je pa skrnil cerkvene zaklade, jih ni skrnil pred ljudstvom, temveč pred komunisti, ki so jih hoteli vzeti ljudstvu.

Predsednik se je obrnil k obtožencu:

>Ali priznate, da ste krivi? Ali ste skrnil stvari?<

>Priznam, da sem skrnil cerkvene predmete. Vendar ne vidim v tem nobene krivde. Po zakonih sovjetske vlade je bila cerkev ločena od države. Torej na podlagi zakona je privatna ustanova in v svojih verskih zadevah od vlade neodvisna. Kar se tiče cerkvenih zadev, se cerkev sama upravlja. Na podlagi vaših lastnih zakonov nima sovjetska vlada pravice, da bi cerkvi odvzela njeno premoženje. Če pa to vseeno dela, tedaj je to rop. Za vlado seveda obstoja možnost, da dobi kakšno pravno rešitev. Toda prej bi se morala sporazumeti z višjimi cerkvenimi oblastmi. Te bi potem izdale ukaz in naročile cerkvam, naj izroče vladi svoje zaklade za omiljenje ljudskega gladu. Verjemite mi, v tem primeru ne bi noben ukrajinski duhovnik skrnil cerkvenih zakladov.<

Zaradi te resne župnikove razlage so bili sodniki kar presenečeni. Zdelo se je, da ne morejo slediti tej popolnoma prepričevalni in pravilni razlagi. Državni pravdnik je z očmi predirljivo mežikal in temno predse gledal.

Toda Nikander je mirno nadaljeval:

>Pripravljen bi bil ustreči tudi nepravilnim vladnim zahtevam po cerkvenih zakladih, ko ne bi vedel, da cerkveni zakladi ne bodo nikdar porabljeni v določene namene. Prišli bi prav tako kot tisoči pudov žita v roke špekulantov. Vem na primer, da je prišlo le na eni sami postaji

80.000 pudov žita v roke privatnikov, namesto da bi jih dali gladujočim delavcem v Moskvi. Odkrito rečem: če nas ne bi to zbiranje žita oropalo, ne bi bilo lakote in tudi vladi bi ne bilo treba ropati svetih cerkvenih posod, do katerih sploh nima pravice!«

»Govorite o stvari!« je zakričal državni pravdnik.

Župnik Nikander ga je pogledal, nakar je državni pravdnik povetil oči; župnik pa je nadaljeval:

»Verujte mi, tovariši sodniki, prav vseeno mi je, kako razumete moje besede in kako me boste obsodili. Toda prerokujem vam, da bo katastrofa gladu rastla v nedoglednost, če ne ustavite početja svojih lastnih zastopnikov. Če hoče vlada skrbeti za gladujoče, mora odstraniti vzroke lakote. Vzroka lakote ne vidim le v zločinskih špekulacijah, temveč tudi, da imajo gospodarsko vodstvo oni, ki o njem nimajo niti pojma.«

Tedaj je vmes zakričal eden izmed sodnikov:

»Dokažite to! Primerov nam dajte!«

»Vi hočete primerov?« je nadaljeval župnik Nikander. »Le enega bom navedel: V vasi Stepanivka, zbiralna občina Voronoviči, je ukazal občinski komisar, naj kmetje obdelajo državno zemljo. Ni pa dovolil, da bi pomagali tudi bogati kmetje, ki bi s seboj pripeljali pluge in konje. Dal je polje vaškim ubogim in jim dal iz žitnega zbirališča semenskega žita. Zemlja pa je vendar ostala neobdelana. Medtem je čas potekal in sejali bi kvečjemu lahko še proso. Koliko prosa rabite za desjatino? je vprašal komisar. Dvanajst pudov so odgovorili. — Dobro, dobili jih boste! je dejal komisar. Saj ni mogel vedeti, da se na desjatino ne rabi dvanajstih pudov, temveč le enega, ker ni imel o poljedelstvu niti malo pojma. Dal jim je torej dvanajst pudov prosa. Kaj so storili stepanivški vaški ubogi? Vzeli so dvanajst pudov; enega so posejali, dva so dali bogatemu kmetu, ki je obdelal zemljo, a ostalih devet so zamenjali za alkohol. Le dve družini sta obdržali prejeta proso za lastno prehrano. Tako torej izgleda gospodarstvo. Sleherni, kdor ima moč in možnost da obogati, ropa in krade, kar mu pride pod roke.«

Državni pravdnik je že hotel vzkipeti, toda predsednik mu je pomirjujoče pomigal, ker se je zedinil s preiskovalnim sodnikom, da bo z župnikom Nikandrom ravnal najprej zelo mило, da bi mu izvabil skrivnost. Mirno je rekel:

»Tovariš obtoženec! Opozoriti vas moram, da ostanete pri stvari. Govorite o cerkvenem zakladu!«

»O tem ni dosti povedati,« je odgovoril župnik Nikander. »Cerkveni zaklad sem skrnil, toda ne pred ubogim ljudstvom, temveč pred ljudmi, ki bi ga izrabili le za svojo obogatitev. Skrivam osem in dvajset kilogramov zlata in šest in osemdeset kilogramov srebra. Vem, da bi s tem mogli nahraniti mnogo ljudi. Nisem sovražnik ubogega ljudstva in sem na vsak način pripravljen pomagati gladujočim, kot le morem. Dovolite mi vprašanje, tovariši sodniki! Povejte mi: Koliko gladujočih ljudi je mogoče rešiti z mojim zakladom?«

Predsednik je vzel papir in izračunal:

»Pri sedanji ceni zlata in srebra bi mogli z vašim zakladom dobro hraniti celo vas najmanj pol leta.«

»Dobro,« — je nadaljeval župnik Nikander. »Izjavim vam sledeče: Da dokažem vaši vladi in tudi vam, tovariši sodniki, da ne skrivam cerkvenega zaklada pred ubogim gladujočim ljudstvom, se obvezujem, da bom oskrboval celo vas ne le pol leta, temveč celo leto pod pogojem, da mi prepustite cerkveni zaklad.«

»Da, to je že lepo,« je na to dejal predsednik, »toda mi se moramo strogo držati vladnih predpisov. Vlada zahteva cerkvene posode. Ukaz moramo izvršiti. Rešitev gladujočih mora biti osredotočena v varnih rokah. Zato pa morajo biti cerkvene posode izročene vladnim opolno-močencem. To je vendar razvidno. — Vprašam vas, ali ste pripravljeni izročiti cerkveni zaklad?«

»Če skrbite le za gladujoče,« mu je odgovoril župnik Nikander, »sprejmite ponudbo, ki sem vam jo pravkar stavil. Če jo zavrnete, se mi mora zdeti, da se ne tiče tu toliko gladujočih, kakor, da bi radi vi sami dobili zaklad.«

»Kako naj razumemo vašo izjavo?« je vprašal predsednik in gubal čelo. »Zakaj nečete izročiti vladnim zastopnikom cerkvenih posod? Ali menda hočete reči, da vladnim zastopnikom ne zaupate? Ali je tako?«

»Svoje mnenje o sovjetskih zastopnikih, ki edini nosijo krivdo za današnjo lakoto, sem vam že razložil v začetku svojega obrambnega govora,« je odgovoril župnik Nikander. »Imam dovolj vzroka za svoje mnenje, da bodo vsi cerkveni predmeti, ki ste jih razlastili ali jih še boste, hodili isto pot kot žito na žitnih zbirališčih, ne pa v prid ubogemu ljudstvu. Ne verjamem, da bodo gladujoči ljudje od tega kaj prejeli. Zato sem jih tudi skrtil in jih ne izročim.«

»Tovariši sodniki,« je vzkliknil državni pravdnik, »to je grozno. Če se obtoženec brani izročiti cerkvene zaklade, ga tudi tožim zaradi nezaslišanih žalitev sovjetskih uradnikov, ki so si stekli pri obrambi in gradbi sovjetske države največje zasluge. Le oni so zboljšali stanje proletariata. Te može se upa obtoženec žaliti! Obtoženec se mora zaradi tega zagovarjati zaradi dveh zločinov.«

»Torej vaša zadnja beseda, tovariš obtoženec?« — je rekel predsednik. »Ali nam boste povedali, kam ste skrili stvari, ali ne?«

»Ne povem vam,« je odvrnil župnik Nikander zelo resno.

»Dobro!« — je ukazal predsednik čekistu, »peljite obtoženca ven.«

Župnik Nikander je čakal na hodniku na sodbo. Mirno je slonel na steni. Bilo mu je kar lahko pri srcu. To, da je pojasnil svoje stališče in se enkrat izgovoril, mu je prijalo in zadobil je spet notranjo čvrstost.

»Dobro vem,« si je dejal, »da ti ljudje ne poslušajo razlogov pravičnosti in ne zastopajo pravice. Toda štel sem si v dolžnost, da sem jim to povedal. Kdo pa bi sicer imel pogum? Naj pride kar hoče; vse izročam v božje roke.«

K posvetovanju je poklicalo sodišče tudi čekinega komisarja in preiskovalnega sodnika. Dolgo so razpravljali. Gotovo bi bilo zanje lažje, da bi obsodili župnika na smrt, pa tedaj ne bi dobili cerkvenih zakladov. Glede Nikandrovega predloga, da bi njemu samemu prepustili s cerkvenim zakladom oskrbovati gladujoče, so se čekisti le smejali. Čeka jo hotela zaklad, gladujoči je niso brigali.

Župnika Nikandra so poklicali v dvorano, da bi mu razglasili razsodbo. Pred njegovimi očmi so še podpisovali, potem je predsednik bral:

»Sodni stol izredne komisije mesta Vinice je 2. septembra 1922. leta razpravljal o zadevi prebivalca vasi Volovodivke, tovariša B. Nikandra. Kriv je, da je skrtil cerkveni zaklad cerkvene občine v Volovodivki, ki bi moral biti zaplenjen, in da se je pred sodnim stolom izkazal kot nasprotnik sovjetske sile. Zato ga je obsodil na najvišjo kazen, na ustrelitev.«

Predsednik je pogledal na župnika Nikandra in nadaljeval:

»V zvezl s to obsodbo moram sporočiti, da je izvršitev odgođena na osem in štirideset ur, da bi obsojenec imel priliko, svoje dejanje še enkrat premisliti in preudariti, če ne bi vendar končno izročil cerkvenih zakladov predpisanemu uradu in na ta način pripomogel blažiti glad.«

V tem smislu je predsednik še po zaključku razprave prigovarjal župniku Nikandru, toda župnik mu ni niti odgovoril ni.

Prvo čustvo, ki ga je napolnilo, je bilo čustvo veselja. Upal je končno zadobiti večni mir.

Sklenil je, da bo oba dneva, ki sta mu še ostala, premolil in prosil Odrašenika za odpuščanje svojih grehov.

Moči župnika Nikandra so bile izčrpane od razburjenj vsega dne. Komaj je poizkusil, da bi se zbral in obrnil svoje misli na Boga, ga je premagala trudnost in je zaspal.

Zasanjal je. Vozil se je v čolniču po brezmejnem morju. Valovi so bili nemirni, čoln se je nagibal. Bal se je, hotel je zakričati, pa ni mogel. Naenkrat se je gladina umirila, veter je pojenjal, mirno se je čoln gugal in plaval po rahlih valovih. Voda je bila čista, da je videl v njej svojo podobo.

Hipoma je zaslišal od daleč godbo, bili so čudoviti napevi, kot jih še nikdar ni slišal. Čoln je plaval naprej in naenkrat je zagledal pred seboj otok, poraščen z gozdom. Velike, lepo raščene palme in rastline čudnih oblik so se pele kvišku, veter mu je nosil nasproti vonj krasnih cvetic. Počasi se je bližal celini, godba je postajala vedno glasnejša. Na obali je videl ženo, stala je med cveticami v beli obleki. Mahala mu je, kakor da bi ga vabila, naj hitreje vozi. Veselo mu je udarjalo srce, z vsemi močmi je veslal. Glej, žena na obali je bila njegova žena. Slišal je njen glas: »Vozi hitreje! Pridi na ta lepi otok! Ze dolgo te čakam. Tu ni več žalosti ne bolečin.«

Čoln je trčil ob celino, skočil je na breg in pozdravil ženo. Nikdar ni bila tako lepa. Nobene gube ni imela na obrazu, koža ji je bila nežna kakor rožni listi, obleka se je bleščala kot sneg ob hudem mrazu, če nenadoma posije sonce. Godba je neprestano igrala čudovite napeve; vse je bilo lepo, tako nepopisno lepo.

Nikander se ozira okoli, od kod prihaja tako čudovita godba, pa ne opazi nikogar razen svoje žene, in ko hoče urno stopiti do nje, da bi ji podal roko, izgine.

V istem trenutku se je Nikander prebudil. V ušesih mu je zvenela godba. Toda cvetlični vonj je izginil, draži ga grd dub: amonijak! Takoj nato začuti bolečino ob ušesu in odpre oči. Pred njim stoji zdravnik. Pod nos mu drži steklenico amonijaka in ga vleče za ušesa. Z bolestim vzdihom se je Nikander popolnoma prebudil. Videl je za zdravnikom stati dva čekista in povedali so mu, da ga hočejo zaslišati v pisarni Čeke.

Počasi se je jetnik podal na pot. Kot svinec so mu bile težke noge in glava ga je bolela. S čekistom ni mogel držati koraka, vedno znova sta ga morala priganjati.

Tedaj se je spomnil sanj.

»En dan je že minul,« si je mislil, »jutri pride smrt. Svoje žene ne bom več videl in bo gotovo tudi ona umrla, ko bo zvedela, da nisem več

med živimi. Toda srečala se bova v onostranstvu in to je ono, kar so mi sanje hotele povedati. Da, jutri pride smrt; ne bojim se je, pa sem vendar nemiren. In glavobol me muči. Oh, tako sem utrujen, komaj se vlečem. Čekista sta mu od časa do časa dovoljevala, da se je vsedel na tla temnega podzemeljskega hodnika; težko je dihal in zbiral je moči, da je prišel dalje.

Pri tem so se njegove misli vračale k sanjam.

»Čudovito je, Nina,« si je dejal, »da si me tako potolažila. To se mi zdi kot poslovilni poljub. Težko bi mi bilo umreti, ne da bi se poslovil od tebe. Oh, bila so lepa leta, ki sva jih preživela ob najinih vernikih!«

Zupnik Nikander je prišel razmišljati. Zbrati se je hotel in misliti le na Boga in onostranstvo, toda njegove misli so hitele zopet drugam.

»Sedaj me zopet peljejo k sodniku. Komaj hodim in nositi me bodo morali. Ali ni to nezaslišano, da se morejo zgoditi v Ukrajini stvari, ki sem jih doživel? Gotovo, nezaslišano je, da nas mučijo Judje, Mongoli, Letonci in Kitajci, da ubogim žrtvam oderejo kožo pri živem telesu? Ali niso tega storili trem ukrajinskim častnikom? Kako more Bog dopustiti, da je moje ljudstvo uničeno, da se mu more kaj takega zgoditi? Vse stvari imajo svoje vzroke, zato mora biti tudi vzrok, zakaj je Ukrajina tako brez moči.«

Težke misli so bolj in bolj mučile Nikandra. Hipoma mu je postalo vroče. Ali ni tudi on kriv, da ukrajinsko ljudstvo ni našlo moči, da bi se branilo?

»Desetletja so Rusi pritiskali na svoje ljudstvo,« si je mislil, »toda nihče ni vstal in zaklical ubogemu ljudstvu: Zdrami se! Upri se! Vrzi okove proč! Ali nisi dežela, ki daje drugim deželam kruha? Ali niso tvoji sinovi najhrabrejši carjevi vojaki? Zakaj si tako boječa in se pustiš biti in zakaj si se pustila okovati? Da, da, tudi jaz sem temu kriv. Kaj sem prav za prav delal v Volovodivki? Jedel in pil in gledal bolj na telesno dobro kakor na svete stvari. Niti enkrat nisem pridigal. Ko sem hotel enkrat pridigati, sem tožil, da mi je dež pokvaril seno. Kaj sem učil in poučeval? Govoril sem jim sicer o Bogu in svetnikih, toda ali sem jim kaj govoril o dolžnostih Ukrajince do svojega naroda? Moči bi jim moral dati, pripovedovati bi jim moral, kako junaško zgodovino ima Ukrajina, in da je bila prosta, dokler je niso podjarmili Rusi. Vzdrami bi jih moral, potem bi moj narod postal krepak, junaški kozaki bi se uprli in pognali tujce iz dežele. Toda ničesar nisem storil, zaman je prešlo trideset dolgih let.«

Zupniku Nikandru je postalo pri srcu težko; začutil je v srcu veliko bolečino in naslonil se je na steno in hlatal za zrakom. Niti zapazil ni, da ga je eden izmed čekistov surovo prijel za roko in ga vlekel dalje.

»Oh,« je vzdihnil, »kako bi bil vesel, če bi imel še enkrat priložnost, da bi prišel v svojo cerkev in bi mogel govoriti svojim vernikom. Srce bi mi bilo lažje, če bi jim vse to povedal; potem bi lažje umrl. Tako pa vem, da nisem bil zanje dober pastir in oče. Moj Bog, če bi jim mogel še enkrat pridigati!«

Medtem so privedli Nikandra iz podzemeljskega hodnika na dvorišče. Svetloba je Nikandra slepila. Zaprl je oči in postal je omotičen. Čekista sta ga morala držati, da ni padel.

Toda v trenutku, ko je mislil, da se bo zrušil, je šinila vanj misel, ki ga je osrečila. Nasmehnil se je in osupel ga je pogledal eden čekistov. Ko pa sta slišala, da ju kliče eden tovarišev, sta sunila Nikandra v stran:

»Naprej, še tako smo s teboj izgubili preveč časa.«

V pisarni preiskovalnega sodnika so bili zbrani komisar Čeke, predsednik sodnega stola, ki je Nikandra obsodil na smrt, in preiskovalni sodnik. Iz njihovih pohlepnihih pogledov je sklepal Nikander, da še niso opustili misli na cerkvene predmete.

»Gledajo me kakor volkovi,« si je mislil, »toda jaz bom kot lisjak, ki prezvijski volkove!« Še preden so ga navzoči kaj vprašali, je župnik Nikander že spregovoril:

»Tovariši sodniki, zahvaljujem se vam, da ste mi dovolili dva dni odloga za moje molitve. Čez vsa dejanja svojega življenja sem položil račun.«

Komisar je začudeno dvignil glavo.

»Ali se tudi kesate, da ste skrili cerkvene posode, s katerimi bi mogli pomagati gladojočim?«

»Da, tovariš komisar,« je odvrnil župnik Nikander, »kesal sem se in če hočete, storim to tudi javno.«

»Kaj se to pravi javno?« se je vtaknil vmes preiskovalni sodnik, ki je od začudenja izgubil naočnike. Glas mu je od razburjenja zvenel hripavo.

»To se pravi,« je odgovoril Nikander, »da sem pripravljen, če hočete, že jutri stopiti pred svoje vernike in priznati pred njimi svoje grehe in opustitve. Pripravljen sem storiti tudi vse, kar mi bodo rekli moji ljudje.«

»Če vam vaši verniki poreko, da izročite vladi cerkveni zaklad za pomoč gladojočim, ali boste potem povedali, kam ste stvari skrili?«

»Če bodo moji verniki hoteli, potem seveda. Zbrati se pa morajo vsi in jaz jim bom govoril. Pustite me v Volovodivko, da bom tam služil bogoslužje in jim pridigoval. Potem se naj zgodi, kar bodo sklenili moji ljudje.«

Vsi trije čekini oblastniki so v začetku omahovali. Nezaupno so motrili župnika, kot da se boje, da bi jih ukani. Sedaj so gledali predse zamišljeno, sedaj so si zopet mežikali. V sobi je bilo tiho.

Končno je dejal komisar:

»Pojdite v svojo celico, jutri vam bomo povedali, če je vaš načrt izpeljiv ali ne.«

»Zakaj šele jutri?« — je pripomnil župnik Nikander. — »Jutri je moj zadnji dan, sodba zahteva izvršitev.«

»To ni važno. Če bomo sklenili, da vam dovolimo, da govorite svojim vernikom, tedaj bo izvršitev obsodbe odložena. Sicer smo vam že povedali, da sodba ne bo izvršena, če boste izročili cerkvene predmete.«

Pot v celico se je zdela župniku Nikandru lažja in krajša. Nobene trudnosti ni več čutil.

Eden čekistov, ki ga je peljal v pisarno, se je čudil.

»Zdi se mi, da niste dobili slabih poročil, tovariš očka, kajti naenkrat morete hoditi z lastnimi nogami, dočim ste prej hodili bolj z najjinimi!«

Župnik Nikander je molčal. Misel, da bo v kratkem v svoji cerkvi v Volovodivki pred svojimi verniki in razkril jim bo svoje srce; to mu je dajalo moči in poguma. Upal je, da bo še enkrat videl svojo ženo, o kateri je sanjal.

»Gotovo me bodo pustili v Volovodivko,« je dejal, »kajti mislijo, da mi bodo kmetje rekli, naj izročim posodje. Toda ne vedo, kaj sklene Bog in kako sodi srca svojih vernih. Oh, kot zaljubljenec, ki si želi videti obraz svoje neveste, tako si sedaj želim v Volovodivko in da bi govoril vernikom. Oh kako sem srečen!«

Na pot v Volovodivko!

Župnik Nikander se ni uračunal. Čeka je sprejela njegov predlog. Komisar se je spomnil, da so svoj čas kmetje ob priliki obiska svetovali župniku, naj izroči cerkvene zaklade. Če zavisi torej od njih, more Čeka mirno upati, da pride do posod. In če bo imela cerkvene zaklade, potem pa ne bo več težko preskrbeti, da ne bi župnik Nikander izdal čekine preiskovalne postopke.

Drugega dne rano zjutraj so jetniku sporočili, da mu Čeka dovoljuje maševati v volovodivški cerkvi in nato pridigati pred zbranimi verniki. Spremljal ga bo vod čekistov. Določen je bil 8. september, ki je padel na delavnik, da so ne bi zbralo preveč ljudstva.

Ta sklep Čeke je Nikandra posebno razveselil, ker je bil prav 8. september Rojstvo Matere božje, velik praznik za ukrajinsko ljudstvo. Poleg tega je bilo tega dne v Volovodivki proščenje, kamor so bili povabljeni tudi kmetje iz sosednjih vasi. Na noben drug dan celega leta se ni zbralo v Volovodivki toliko ljudi, kot prav na ta dan. Seveda pa župnik Nikander tega ni povedal čekistom.

Dva dni pred proščenjem je vedela že vsa Volovodivka, da bo prišel župnik Nikander iz ječe in v cerkvi pel slovesno mašo. Kot blisk se je raznesla ta vest po vseh sosednjih vaseh. Še bolj kot sicer so Volovodivčani vabili znance od blizu in daleč na proščenje.

Na predvečer 8. septembra je bilo župniku Nikandru mirno in veselo pri srcu. Čakal je na prevoz v Volovodivko in prisrčno molil, da ne bi čekisti svojega načrta spremenili. Prosil je tudi Boga, da bi mogel lepo maševati in da bi našel za svoj govor prave besede. Pozno ponoči mu je čekist prinesel še močno črno juho, da bi ga okrepila za potovanje. Istočasno mu je sporočil, da bodo odpotovali ob štirih zjutraj, da lahko do osmih dosepejo v Volovodivko.

»Zadovoljen sem,« je dejal župnik Nikander. »Če dospemo v Volovodivko ob sedmih, bo za bogoslužje pravi čas.«

Ze dolgo ni spal tako mirno in veselo, kot svojo zadnjo noč.

Danilo se je šele, ko je stal župnik Nikander na dvorišču z zavojem v roki. Stal ni daleč od stebra, kjer so mučili častnike. Pretreslo ga je. Naokoli je videl težko oborožene čekiste. Velik črn avtomobil je pripeljal, ves zaprt, le z majhno zamreženo linico. Odprli so zadnjo steno; v notranjosti so se svetile tri strojne puške. Čekisti so potisnili noter najprej župnika Nikandra in ga posadili med dvoje strojnic. Tesno ob njem, kolikor je le prostor dopuščal, so sedeli težko oboroženi čekisti.

Ljudje so bili zaspani in slabo razpoloženi in so drug na drugega kričali. Jutro je bilo hladno. Od streh temnega poslopja je visela megla. Odpejli so se iz Vinice v smeri Lipovca in Volovodivke.

Pot do Volovodivke je merila trideset vrst. Toda voziti so smeli le počasi, ker je bila cesta slaba in pred kratkim je deževalo. Cele kepe prsti so ležale po cesti in zato se je voz kar premetaval. Nobenega človeka ni bilo na cesti. Nekaj minut pred sedmo so dospeli v Volovodivko in se ustavili na cerkvenem trgu. Šele tukaj so čekisti zapazili, da so si izbrali najslabši dan: Cerkveni trg je bil natrpan ljudi, le s težavo je bilo mogoče skozi. Kako je šele v cerkvi?

Okrajni komisar je poslal prejšnji dan v vas oddelek rdečih vojakov, da bi naredili red, če bi bilo treba. Toda kmetje niso dajali povoda. Obnašali so se tako, kot da ne opazijo rdečih vojakov. Ti so sedaj s puškami na rami oprezovali okoli cerkve. Če so se bližali, so se jim ljudje počasi umaknili, in če so odšli, se je množica zopet zgrnila.

Na gričku nasproti cerkve sta bili postavljeni dve strojnici, za njima pa je čepelo nekaj rdečih vojakov. Na gričku je stal tudi občinski komisar s svojo milico, ki je bila na ta dan posebno težko oborožena.

Avtomobil se je pojavil pred cerkvijo. Nekdo je zaklical: »Naš očka pride.« — V tem trenutku so na zvoniku zapeli vsi zvonovi. Nekaj mladih rdečih vojakov je začelo po taktu korakati, menda naj bi bil to ples. Kmetje so si nekaj časa ogledovali to skakanje, potem so si pa to opičjo burko prepovedali; prestrašeni vojaki so prenehali plesati.

Avtomobil so odprli. Najprej so izstopili težko oboroženi čekisti in nato župnik Nikander. Pri pogledu nanj se je množica zdrznila in onemela. Nastala je grobna tišina.

Oh, kako je izgledal njihov očka. Brada in lasje so bili beli kakor kreda, v obraz je do kosti shujšal, lica so mu upadla, koža je porumenela in postala skoraj prozorna. Pod očmi je imel črno, globoko in temno, kot da bi že umrl. In kako truden pogled je imel! Pa vseeno je žarelo veselje iz teh oči.

Oziral se je okoli, gledal na zbrano množico in jo hotel pozdraviti. V tem trenutku so pa čekisti začeli kričati in ljudstvo razganjati. Naenkrat so začutili, da so v stiski in ogroženi. Množica se je zgrnila okrog avtomobila. Kričali so: »Prostor! Pustite nas skozi! Umaknite se!«

Končno so poklicali še rdeče vojake na pomoč, toda v trenutku so kmetje stopili še tesneje naokoli, dvignili župnika Nikandra na ramena in ga odnesli v cerkev.

Na klice čekistov so prihiteli od vseh strani rdeči vojaki in naredili prost prehod v cerkev. Čekisti so stopili noter, vendar do oltarja niso mogli, kjer je že stal župnik Nikander in molil. Ostali so sredi cerkve, obkoljeni od kmetov, in se niso mogli ganiti.

Župnik Nikander je videl, da bi njegovim vernikom ne delalo preglavice vojake razorožiti in ga rešiti. Toda na to ni mislil. Bil je le zelo močno vesel, da so ga njegovi verniki tako prijazno sprejeli in ker je smel darovati mašo.

Poleg oltarja ga je pozdravil s solzami v očeh cerkveni starešina.

»Očka,« je rekel, »za bogoslužje sem že vse pripravil. Kako se bo danes mamika v nebesih veselila!«

Župnik Nikander je okamenel. Spregovoriti ni mogel niti besedice, v polzavesti je zdrknil na kolena in molil.

»Torej je resnica, kar sem sanjal? Moja žena je mrtva in me čaka v onostranstvu.«

Tiho je vprašal cerkvenega starešino: »Kaj se je z njo zgodilo?«

»Mamika je zaradi tifusa umrla. Svečano smo jo pokopali, vendar pa nismo mogli Vam, očka, ničesar sporočiti, ker nam niso dovolili.«

»In kje je otrok?«

»Pri meni je,« je odgovoril cerkveni starešina. »Če dovolite, bom otroka obdržal, ker sem itak brez otrok.«

»Bog ti bo povrnil,« je dejal župnik Nikander. »Pazi na otroka in dobro ga vzgoji.«

Čekisti so stali sredi cerkve med kmeti in so bili zelo vznemirjeni, ko so videli, da župnik Nikander z nekom govori. Komisar Čeke jim je

izrečno ukazal, da naj kaj takega preprečijo. Toda zaman so poskušali, da bi se prerinil naprej; okoli njih je stala krepka mladina ko trden zid.

Župnik Nikander je začel maševati. Verniki so opazili, da ni bilo še nikoli tako svečano kot prav danes. Zatopljen je bil v molitev in oči so mu žarele. Množica je bila ob pogledu nanj globoko ganjena. Gibi so bili slabi in trudni in videlo se je, da se drži pred oltarjem le z največjo silo.

Med mašo je vladal v cerkvi popoln mir. Slišal se je le medel Nikandrov glas in krepko petje cerkvenega zbora. Vsa cerkev se je stopila v molitev. V sredini cerkve obkoljeni čekisti se niso mogli ganiti.

Zunaj na cerkvenem trgu pa ni bilo tako mirno. Tu je bilo dosti tujcev, ki niso mogli več v cerkev in so glasno zabavljali. Videli so, kako zdelan in slab je postal župnik Nikander zaradi ravnanja Čeke in da niti hoditi ne more. Mrmrli so in grozili. Rdeči vojaki, ki so stali na straži, in okrajni komisar, so jih slišali zmerjati. Komisarju je postalo tesno pri srcu; tekal je od ene do druge straže in opominjal vojake, naj bodo previdni in naj strogo pazijo na cerkvena vrata, toda ljudstva naj nikar ne dražijo. Potem je po vaškem telefonu pozval milico nekega okraja in ukazal, naj po najkrajši poti pridejo v Volovodivko.

Tudi članom vaškega sovjeta in vaškega ubožnega komiteja ni bilo prijetno. Videli so, da so se zbrali mladi kmetje, ki so stali na cerkvenem trgu in se pogovarjali o stvareh, ki jih komisar najbrže ni smel slišati. Ker kakor hitro se jim je približal kak vojak, so umolknili. Toda njihovi uporni pogledi so razločno govorili.

Služba božja je trajala dalje in župnik Nikander se je pripravljal, da bo začel deliti sveto obhajilo. Nekaj vernikov se mu je pred mašo spovedalo, drugi so se spovedali v drugih vaseh ter so prišli k obhajilu v Volovodivko. Vse te je župnik Nikander obhajal.

Potem so peli pesem: »Naj bo blagoslovljeno ime Jezusovo!« Maša je bila končana. Mir je zavladal v cerkvi. Župnik Nikander se je podal na prižnico, se obrnil k navzočim in se pokrival.

»V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Moji dragi bratje in sestre, moji ljubi otroci v Kristusu!«

Se je slabotno zvenel župnikov glas, ampak napolnil je vendar vso cerkev, in ker so bila vrata odprta, se je razlival še ven na trg. Tudi zunaj je vse prisluškovalo in zastajal jim je dih. Čekisti so gledali na pridigarja, rdeči vojaki ob cerkvenih vratih so molčali in poslušali.

Župnik Nikander je za trenutek zatisnil oči, kot da posluša svojo notranjost, in potem so se zaslišale mogočne besede:

»V svetem evangeliju je zapisano: Spoštuj očeta in mater in boš dolgo in srečno živel!

Pred tremi dnevi, ko sem zvedel, da mi je dovoljeno pred vami pridigovati, sem se v svoji jetniški celici sam pri sebi posvetoval, o čem bi vam govoril. Bilo bi naj nekaj velikega, nekaj nepozabnega, da bi se vtisnilo v vaša srca, kajti, preljubi otroci, govorim vam zadnjikrat: Obsojen sem na smrt!«

Vse je v cerkvi oblila zona. Nekdo je zakričal:

»To je Čeka!«

Toda župnik Nikander je le nalahno dvignil roko in zavladał je zopet mir.

>Prosim vas, ljubi otroci, ostanite mirni in pustite mi govoriti. V svoji celici sem se odločil, da bo ta moja poslednja pridiga tudi moja oporoka. Potem sem sklenil roke in prosil Boga: >Učenik, daj mi prave besede! In zdelo se mi je, kakor da slišim Učnikov glas: Bodi pomirjen, tvoja vera bo sama našla pravo besedo, ko boš videl pred seboj zbrane svoje vernike! Tako je, preljubi moji! Sedaj vem, o čem vam bom govoril: Spoštuj očeta in mater in boš dolgo in srečno živel!

To je četrta zapoved, ki jo je zapisal Gospod Bog na ploščah zapovedi, toda za mir v družini, za mir v državi je ta zapoved prva in najvažnejša.

Cas mi je odmerjen, zato vam ne bom govoril o ljubezni in pokorščini otrok do staršev, temveč bom povzel le en del te zapovedi. Govoril vam bom o višjih dolžnostih, ki jih vsebuje ta zapoved, o dolžnostih do lastnega naroda, o spoštovanju in ljubezni do svoje domovine, o dolžnostih, da moramo biti hvaležni naši ljubi mamiki Ukrajini.<

>Oh, kako te ljubim, mamika Ukrajina! Ko sem z očmi objemal zopet naše domače trate, poljane in žitna polja, so moje oči, ki so v zadnjih tednih gledale le temne kleti, gole sodne dvorane in s krvjo omadeževana jetniška dvorišča, kjer mučijo ljudi — in ko sem slišal zopet šumeti gozdove in gledal potem skozi zamreženo okence avtomobila v jutranji zarji bleščéče zlate cerkvene stolpe, sem dejal: O Bog, bodi zahvaljen, da sem rojen Ukrajinec! Da, prava mamika nam je ta dežela. S sladkim mlekom in izdatnim kruhom nas je redila, dala nam je zraka, da smo dihali, pesmi smo prepevali in se pogovarjali. Ali morda zato ne bomo hvaležni?

Zato nam Bog govori v četrth zapovedi: Sveta dolžnost je ljubiti in spoštovati domače običaje, ljudstvo, narod, vse, kar nas loči od drugih narodov. Naša domovina je Ukrajina. Ljubimo jo čez vse. Zanj bomo dali tudi življenje, če bo treba. Kako pa naj sicer pripravimo svojim otrokom in vnukom boljše življenje?

Odprite oči in se ozrite okoli sebe! Ali ne vidite, kako v železje kujejo našo mamiko ti brezbožniki in pogani: Judje, Mongoli, Letonci in Kitajci, in kako uničujejo narodno premoženje in tlačijo naše sinove? Kdaj bomo končno doumeli, da smo ljudstvo, narod, ukrajinski narod?<

Množica je brez diha poslušala, kmetom so se iskrile oči, očko so dobro razumeli. Tudi rdeči vojaki pri vratih in zunaj na trgu so radi poslušali in večkrat pritrjujoč pokimali.

Čekisti pa so bili jezni. Rinili so se naprej proti prižnici, toda niso mogli nikamor. Eden izmed njih je zakričal: >Končaj!< Ko pa je videl okoli sebe jezne obraze kmetov in videl, kako so stiskali pesti, je umolknil.

Župnik Nikander je nadaljeval:

>Kdor ljubi očeta in mater in brani z vsemi močmi svojo domovino, živi mirno, tiho in sveto. Pokorni otroci se zbirajo okoli staršev in so dobra družina. Iz družine rastejo lepe vasi in iz vasi raste država. Taka država procvita in razvije svoje sile na vse strani in Bog blagoslavlja njene državljane in obljublja dolgo življenje. To je izrazilo naše ljudstvo v preprosti, lepi pesmi;

De žoda v zemejstvi,
De mir i tišina
Sčasliviji tem ljude
Blažena storona...
Jih Boh blagoslovljaje,
Dobrom jih nadialaje
I vik z njimi žive...

Kjer so nekoč ljudje v ednosti živeli,
Kjer kraljujeta mir in tišina
Tam žive vsi srečno,
V blaženi deželi...
In Bog jim pošilja blagoslov,
Daje jim vsega dosti,
In je z njimi večno...

Kako pa je, če otroci zasramujejo Boga in svoje starše in jim odpovedujejo pokorščino, če ljudje pozabijo na domovino in jo izdajajo? Boj in prepir, zločin in izkoriščanje! Nimajo božjega blagoslova in dnevi jim bodo okrajšani. Ni treba iti daleč, da to vidimo.

Ozri se okoli, mož, in glej, kako je uredil hudič svoje plesišče po širnih planjavah Rusije in Ukrajine. Pleše po taktu brezbožnih pesmi, ki sramotijo Boga in njegovo Cerkev, pleše po taktu streljanja čekistov, ki more ljudi kot muhe. Pleše ob spremljevanju godbe nedoraščenih otrok, ki so bili vzeti svojim staršem, pleše ob joku in stoku lačnih in do smrti mučenih.

Ozri se okoli, mož, in glej, kako vneto priganjajo hudiču njegovi pomagači nedolžne otroke. Poglej kleti, polne nedolžnih ljudi.

Poglej bolnišnice, kjer umirajo in gnijejo otroci zaradi grozne bolezni, ki je plačilo njihovega greha. Umirajo..., ko bi mogli živeti, cveteli bi, če bi ubogali Boga in svoje starše.<

Pri teh besedah je nastal med čekisti v cerkvi zopet nemir. Videlo se je, da je učinkovala ta pridiga na mnoge čekiste zelo mučno. Ko je zaklical župniku eden njihovih častnikov, naj takoj neha, sicer bo streljal, ga je poleg njega stoječi čekist sunil med rebra rekoč: »Molči!<

Častnik se je preplašil in je hotel iz cerkve ven. Mladi kmetje so to zapazili, pa so se še trdneje zgrnili okoli njega. Tedaj je častnik prebledel in ostal miren.

Nekateri vojaki so ostali mirni. Na obrazih se jim je bralo, da so na Nikandrovi strani. Nekateri so celo jokali.

Okrajni komisar, ki je stal na cerkvenem trgu in je vse to videl, je poslal jezdeca k občinskemu telefonu, da je poročal v Lipovec o nevarnem položaju. Vedno bolj in bolj je ljudstvo postrani gledalo čekiste. Komisarju je postalo očito, da bi se na prvo besedo, na migljaj, vrgli vsi kmetje na čekiste in jih pobili.

Toda župnik Nikander ni na to niti mislil in je nadaljeval:

>Kaj je zagrašilo rusko ljudstvo, da ga Bog tako tepe? Ali ni bila Rusija božje kraljestvo? Sveta Rusija so jo imenovali, bilo je ljudstvo, ki ga je imenoval pesnik Dostojevskij: božje nosilce. Da, preljubi, tako so ga imenovali. Toda potem je Rusija odpadla od Gospoda svojega Boga, zatajila ga je in Nanj pozabila. Gospod Bog je odšel iz te dežele in od tedaj tepe to deželo in ljudstvo, ki ni več vanj verovalo. To vidimo in lahko dokažemo.<

Tu je župnik Nikander dvignil desnico in njegov glas je grmel:

>Obtožujemo Rusijo, da je pritiskala in tlačila ukrajinsko ljudstvo, da je naše sinove silila v svojo službo, odgnala naše očete v Sibirijo in naše junake za svobodo zaprla. Obtožujemo jo, da nam je vzela naše narodno premoženje in nas oropala kruha, da bi z njim trgovala. Obtožujemo jo, da je zasramovala naš narod, naše lepe šege in navade zasmehovala in zaničevala, preganjala naš jezik in ga prepovedovala. Ali nam ni bilo prepovedano poučevati naše otroke v ukrajnščini? Obtožujemo Rusijo, da nam je pokvarila našo nepokvarjeno vero, da nam je pošiljala

brezbožne uradnike, ki so se imenovali duhovniki, kar pa niso bili, temveč samo državni najemniki, ki so nas silili v rusko državno cerkev. Obtožujemo Rusijo, da nas je telesno in duševno tlačila in zasužnjila nekdanje prosto ljudstvo. Zato jo tlači sedaj Bog in krajša življenje njenih državljanov.

Sedaj pa si sami potrkajmo na prsi in se vprašajmo: Zakaj pa trpimo mi, kaj smo storili mi sami hudega? Ali smo pozabljali božjo zapoved? Gotovo, ljubi otroci, tako je. Mnogi izmed nas niso spoštovali niti Boga, niti svojih staršev; niso poslušali njegove svete Cerkve, zasramovali so svoje brate, sosede in bližnje. Grešili pa smo vsi s tem, da nismo dovolj ljubili svoje domovine, da nismo branili svoje mamike Ukrajine, da smo pozabljali, kdo in čigavi otroci smo. Ali naj vas spomnim na našega velikega narodnega pesnika Tarasa Ševčenka? Četrta zapoved zahteva od nas ljubezni do domovine. Vsi smo grešili proti tej zapovedi. Zato nam bodo skrajšani naši dnevi.

Moji ljubi otroci! Poglejte, tu stojim pred vami, starček z osivelimi lasmi, in poslušajte moje priznanje. Tudi jaz sem se zadolžil pred Bogom, pred Ukrajino in pred vami. Nisem vas učil, da bodite Ukrajinci, nisem vam govoril, kako morate braniti svojo domovino, nisem vas dramil in dvigal, ko je bila naša mamika Ukrajina uklenjena v vezi. To moram pred vami priznati in se vam spovedati in Boga in vas prositi odpuščanja. Trideset dolgih let nisem vršil svojih pravih dolžnosti. Zato moram biti kaznovan in zato bodo okrajšani tudi moji dnevi.

Sedaj me pa vprašajte, preljubi: zakaj pa je toliko tisočev nedolžnih, ki nimajo greha in so na duši brez madeža, pa so vendar v ječi, mučeni in umorjeni? Kri jim prelivajo in razliva se kakor reka, in njih vzdihovanje, polno bolečin, se dviga k Bogu. Zakaj trpe ti ljudje v Rusiji? Tako me vprašate.

Rečem vam: Le Vsevedni ve! Nam se le zdi, da hoče Bog izmiti z njihovo krvjo sramotni madež z ljudskega telesa in na novo zgraditi našo Ukrajino, našo razdeljeno Cerkev in utrditi vero naših narodov.

In dalje me vprašujete: Kaj naj sedaj storimo? Kakšno zadoščenje bomo dajali pravičnemu Bogu, ker smo prelomili njegove zapovedi? Odgovarjam vam: Molite, trpite in zopet molite! Odrzite od sebe ves strah in bojzljivost, dvignite se in bojujte se za njegovo stvar. Čakajte na dan in na uro, ko boste klicani. Ta dan bo prišel, ni ga že, jaz ga že v duhu vidim, ko prihaja. Tedaj bo vstal junak in vas poklical. Tedaj ne omahujte. Tedaj vstanite, stojte trdno mož pri možu, in borite se za vero očetov in za svobodo svojega ljudstva. To je moja oporoka za vas in za vaše otroke.

Kdor se še ni zapletel v hudičeve mreže, naj pazi, da ne bo omagal v veri. Težko je stati pod pekočim soncem, ne da bi se opekel, stati v hudi plohi in ostati suh. Išcite pomoči pri Bogu in njegovi božji Materi! Išcite utehe v svetem evangeliju in prosite svojega angela varuha, da naj svojo skrb podvoji v teh težkih dnevih.

Kdor se je pa že zapel v hudičeve mreže in je postal brezbožnik, temu ključem: Vrni se, Cerkev je ljubeča mati, na pragu sedi in te čaka, prižigala je svečo pred ikonami in je za tebe molila, njene roke so odprte in zopet te bo pritisnila na ljubeče srce.

Moji ljubi otroci! In sedaj vam moram še enkrat povedati, da stojim danes poslednjič pred svetim oltarjem. Obtožili so me, da sem skrtil svete predmete naše cerkve in me zato obsodili na smrt. Preplašiti so me hoteli in me oslabiti s tem, da so do smrti mučili pred mojimi očmi tri nedolžne

ukrajinske častnike tako grozovito, da nimam moči, da bi vam to povedal. Zgodilo se je to na dvorišču Čeke v Vinici. — Toda Bog mi je dal moči, da sem ostal trden in nisem izdal skrivališča svetih predmetov.

Obsodili so me na smrt. Naklonili so mi milostni odlog, ker so se bali, da bodo od mrtvega župnika dobili cerkvene zaklade še težje, kakor od živega. Očitajo mi, da s tem upiranjem ne dam kruha gladujočim. Naj o tem sodi pravični Bog! Niti ure dolgo se ne bi obotavljal izročiti cerkvenih posod, če bi vedel, da bodo v resnici težili glad ubogim ljudem. Prepričal pa sem se, da tega ne bodo dobili gladujoči. Predmete bi prodali in se sami obogatili in jaz bi jim na ta način le pomagal še dalje preganjati Cerkev. Toda Bog ima prednost!

Danes so me pripeljali semkaj, ker so upali, da bodo cerkvene zaklade končno le dobili. Dali so mi dovoljenje, da vam pridigujem, da bi vas vprašal, ali naj izročim cerkvene zaklade. O, kako sem hrepenel, da bi vas še enkrat videl zbrane, da bi vam govoril zadnjo besedo, da bi si olajšal srce in se spovedal svojih napak in kar sem opustil.

Lahko bi vas sedaj vprašal: Ali hočete, da izročim cerkvene zaklade naše cerkve ali ne? Vem, da bi mnogi izmed vas iz ljubezni do mene, do vašega očka, postali slabi in bi rekli: Da, daj jim zlato in srebro in reši svoje življenje! — Zato, preljubi, vas tega ne vprašam, temveč izjavljam tu nepreklicno: Naj store z menoj kar hočejo. Dokler bom mogel gibati, dokler bom mogel govoriti, bom govoril: Ne! Svetih posod ne dam. Zgodí se božja volja!<

Pri zadnjih župnikovih besedah je začelo mnogo vernikov jokati in vzdihovati. Vsa cerkev je bila ginjena in globoko potrta. Čekisti so bili stisnjeni med ljudi in so se tresli; strah jih je skoraj ohromel. Toda župnik Nikander je nadaljeval, potem ko si je malo oddahnil in končal je pridigo z zadnjimi močmi:

>Prosim vas, moji ljubi, da me ne branite; ne storite ničesar zaradi mene proti oblasti, ker me itak ne boste rešili. S tem si boste nakopali jezo močnejšega. Če bi se vam posrečilo, da bi me skrili, bi vso vas porušili. Izročil se bom zopet v roke svojih sovražnikov. Naj store z menoj kar hočejo.

Bodite zahvaljeni, pristrčno zahvaljeni, da ste skrbeli za mojo ženo. Kmalu jo bom videl. Če sem komu med vami storil krivico, ga prosim oduščanja. Najbolj vas pa prosim, da mi odpustite največji greh, da vas nisem dovolj učil ljubiti domovino in jo braniti pred sovražniki.

V imenu Vsemogočnega, ki sem mu služil vse življenje, vas blagoslovim. Ukazujem vam, da izpolnjujete njegove zapovedi, predvsem zapoved ljubezni do staršev in do domovine. Ljubite Ukrajino! Vsemogočni naj vas blagoslovi in naj vam da moč preživeti čas stiske in tako premagati svoje sovražnike. Bodite zvesti domovini, bodite zvesti svoji Cerkvi, bodite pokorni svojim staršem! Zato vas bo Bog blagoslovil in vam in vašim otrokom podaljšal življenje! Amen...<

Štefan Komar.

Ko je župnik Nikander v cerkvi pridigoval, je stal pred ljudmi blizu oltarja krepak dvaindvajsetletni fant po imenu Štefan Komar,

Stefan Komar je dovršil v Obidnu višjo ljudsko šolo in obiskoval učiteljske v Vinici. Bil je tam eno leto. Potem so prišli komunisti in zaprli vse šole. Učitelji so se razkropili po vaseh in prosjačili za kruh, da ne bi od gladu umrli.

Komar je bil zelo nadarjen dečko in se je hotel učiti. To pa je preprečila ruska zasedba Ukrajine. Ostal je v Volovodivki in prebral vse knjige, ki jih je dobil v roke. Župnik Nikander mu je rad dovolil uporabo okrožne duhovniške knjižnice in Komar si je tu izposojeval knjige, katere je potem doma bral.

Po naravi je bil zelo živ fant. Če je bil sam, je bil zelo resen in je veliko premišljeval, v družbi pa ni bilo bolj veselega in navihanega. Znal je govoriti, ganiti svoje poslušalce in nanje vplivati. Za seboj je imel vso volovodivško mladino; njegova beseda je bila vedno zadnja, najboljša in nepreklicna.

Za politične zadeve se ni dosti brigal, toda čez vse je ljubil svojo domovino Ukrajino in bil zelo potr, da je ukrajinsko ljudstvo imelo tako malo ponosa.

Bil je pri slehernem bogoslužju v cerkvi, stal je spredaj v duhovnikovi bližini. Tudi ta dan, na praznik, je stal na običajnem mestu. Poslušal je pridigo župnika Nikandra in ni preslišal niti besedice. Ko je župnik govoril o ljubezni do domovine in o ruskih zverinstvih, se je Komar pričel tresti. Ni mogel več mirno stati. Ko je stopil župnik Nikander po oltarnih stopnicah, je Komar stopil do njega, pripognil koleno in tiho rekel:

»Blagoslovite me, oče!«

Župnik Nikander ga je blagoslovil, ne da bi ga vprašal po vzroku, ker je bil zelo utrujen. Komar je zapustil cerkev.

Še enkrat se je ozrl. Videl je, kako slači župnik Nikander cerkvena oblačila in stopa skozi zadnja vrata iz cerkve, da bi se predal tam stoječi straži Čeke. Ko so kmetje to videli, so mu zastavili pot.

»Ne storite tega, očka,« so ga prosili. »Ostanite pri nas in ne pojdite s temi morilci.«

Odklonil je. »Pustite me, da grem z njimi, otroci, sicer vas bodo grozno kaznovali.«

Toda kmetje so čekiste odrinili, dvignili so starčka na ramena in ga odnesli v župnišče.

Kričanje je napolnilo cerkev in župnišče; kmetje so ogrožali čekiste, ki so se prerekali z rdečimi vojaki. Bila je velika zmešnjava. Komisar je stal razburjen na gričku in kričal kmetom, da bo porušil vas, če se ne bodo razšli. Toda nihče ga ni poslušal, niti vojaki ne.

Komisar je videl, kako se je sem in tja splazil rdeči vojak in izginil med hišami. Ostalo je dosti orožja pobeglih vojakov. Komisar je tekal sem in tja, da bi zopet zbral svoje vojake.

Strojnice na gričku so bile brez varstva. Komar se je ozrl okoli, vtaknil prste v usta in močno zažvižgal. Takoj je bilo nekaj tovarišev okoli njega.

»Urno,« jim je zaklical, »pograbite strojnice, vzemite tudi strelivo in vse orožje, kar ga dobite! Nesite vse v gozd!«

Hitro so orožje odnesli.

Tedaj je prišel tudi okrajni komisar z nekaj vojaki in miličniki, ki so mu le oklevajoče sledili.

Na cerkvenem trgu se je nabralo že mnogo ljudi in množica je valovala pred župniščem kot čebelni panj, kamor so odnesli župnika Nikandra. Čekin avtomobil je stal ob strani, obkoljen od množice. Vedno več ljudi

je prihajalo iz cerkve. Med temnimi ženskimi nošami in belimi srajcami kmetov, so se pojavili usnjeni jopiči čekistov, ki so se šele sedaj rešili iz cerkve. Komisar je zagledal častnika Čeke in mu zaklical:

»Tovariš častnik, pridite s svojimi ljudmi! Strojnice so mi ukradli.«

Preklinjajoč je čekist stopal vrh griča. »Kje je prekleti kmečki pop?« je vprašal.

»Nesli so ga v župnišče, ne bodo ga izročili, temveč ga bodo še kam odnesli,« je odgovoril komisar. — Toda telefoniral sem v Lipovec po ojačenje. Tam je konjenica, čakati moramo, da pridejo!«

»Pošljite jim nasproti konjenika,« je ukazal častnik Čeke, »da pohite. Postavil bom straže za trgov in župniščem, da nam ta pes ne uide.«

V župnišču je sedel Nikander za mizo. Cerkvni sestri sta mu pripravili najboljše jedi, ki so jih le mogle. Cerkvni starešina in nekaj kmetov je stalo okoli njega. Toda župnik Nikander ni dosti govoril, le premišljeval je: kako se bo to razvijalo? Kako se bo to končalo? Ni dosti jedel, le nekaj vina je spil, da bi se okreпил. Večkrat je sklenil roke in molil. Ko je bil sedaj v sobi, kjer sta večkrat sedela z mamiko Nino, so mu spomini stopili živo pred oči. Postal je žalosten, da se mu je videlo na obrazu.

Starejša cerkvna sestra je menila:

»O, če bi naša mamika še ta dan doživela!« Cerkvni starešina je gledal skozi okno na zbrane kmete.

»Gotovo jih je preko pet tisoč, očka. Ti vas bodo že ubranili proti peščici čekistov. Morda jih je celo šest tisoč ali še več. Vidim ljudi iz vseh vasi.«

Tedaj se je Nikander preplašeno dvignil.

»Za božjo voljo, naj se razidejo. Sicer bo nesreča, prelivala se bo kri, če se ne bodo razšli. Pojdi vendar dol in prosi jih v mojem imenu, naj se razkrope.«

Stopil je k oknu in ga odprl, da bi ljudem povedal, naj se razkrope. Toda komaj so ga zagledali, mu je ljudstvo vzklikalo in klicalo:

»Očka, ostani pri nas!«

Zalosten je Nikander sedel.

»Čakal bom,« si je mislil, »da se razkrope sami od sebe, potem se bom predal Čeki.«

V tem trenutku, ko se je župnik Nikander obrnil, se mu je zazdelo, kot da se je zgrnil nad množico majhen siv oblak in že je slišal pokanje, oblak se je razletel v ognjeno streljo. Slišal je žvenket, kakor od koscev železa in jekla in množica je zakričala.

»Bog jih kaznuj,« je zakričal cerkvni starešina, »s šrapneli streljajo na nas!«

Zgoraj v vasi se je zaslišalo peketanje konj, bili so konjeniki. Okrajni komisar in čekin častnik sta zavriskala, množica se je boječe stiskala.

Tedaj je eksplodiral drugi šrapnel. Zadel je višje in razstrellek je priletel na cerkveno streho. Slišalo se je, kakor da pada toča.

Iz treh vaških ulic so pridrveli jezdeci, boljševiška konjenica. Vodil jih je major, častniki so jezdili na čelu. To je bilo ojačenje, ki ga je okrajni komisar poklical iz Lipovca. Bilo je nekaj sibirskih škadronov. Bili so Tataři in Kitajci.

Na trgu so se ustavili. Čekin častnik je zaklical proti župnišču in zahteval izročitev župnika Nikandra.

Nihče mu ni odgovoril. Množica je stala mirno, vendar kljubovalno in grozeče. Tedaj je ukazal major postaviti strojnice okoli župnišča in trga ter izjavil množici kratko in jedrnato:

»Če ne bo v petih minutah trg izpraznjen in prazno tudi župnišče, bom ukazal streljati!«

Nastal je nepopisen krik. Kmetje so glasno zabavljali čez komuno, oni, katere je zadel šrapnel, so kričali od bolečin. Čekisti in rdeči vojaki so odgovarjali le s smehom in norčevanjem.

Tedaj je naenkrat nastal mir. Župnik Nikander je stal med vrati župnišča in dvignil roko:

»Moji ljubi verniki,« je govoril, »prisrčno vas prosim, mirno se razidite! Proti sovražni premoči ne morete ničesar storiti. Saj vendar vidite, da jih je nekaj že ranjenih od šrapnela. Če se boste še dalje upirali, bo trpela vsa vas. Zato je bolje, da bom samo jaz trpel. Vi ste mladi in krepki, ostanite tu, varujte cerkev in domovino in se razidite ter ne silite v nesrečo. Blagoslavljam vas poslednjikrat.«

Dvignil je roko in jih blagoslovil. Potem je ponosno odšel k avtomobilu. Ljudstvo se mu je umaknilo. Hitro so ga čekisti pograbili, vrgli v voz in avto je takoj odpeljal. Za njim je zvrstil konjeniški major jezdece, ki so oddirjali s prešernim nasmehom in zasmehljivimi vzkliki.

Še dolgo je stalo ljudstvo pred župniščem in žalovalo za očkom, ki jih je poslednjikrat blagoslovil. Uvideli so, da se s Čeko ni šaliti. Zavedati so se, da svojega župnika ne bodo nikdar več videli.

Maščevalec.

Čekin avto z župnikom Nikandrom je moral voziti mimo gozda Ploska Dubina. Častnik Čeke, ki je sedel spredaj poleg voznika, si je hotel pravkar užgati cigareto, ko sta pričeli iz bližnjega gozda bljuvati ogenj dve strojnici. Krogle so sikale okoli avtomobila. S kletvijo na jeziku so skočili vsi čekisti iz avtomobila in se skrili v cestnem jarku.

Konjeniki so razsedlali. Puške in strojnice so streljale, pokalo je in po vsem gozdu je odmeval bojni hrup.

Ko je župnik Nikander zaslišal prve strele, mu je prišlo na misel, da so to morda njegovi prijatelji. Vendar tega ni bil vesel. Sam je obsedel v avtomobilu in premišljeval: »O Bog, kaj vse uganjajo? Kako se bo to končalo? Bojujejo se proti premoči in strašen bo konec.«

V resnici bitka ni trajala dolgo. — Komar ni bil dorastel premoči z dvema strojnicama in z nekaj nevesčimi mladimi kmeti. Škripajoč z zobmi je končal boj. Tu ne more očka rešiti.

Streljanje je trajalo še dolgo, ker je tudi konjenica pripravila oba topova in neprestano s šrapneli streljala v gozd. Komar in njegovi ljudje so pa že zdavnaj izginili.

Ko so čekisti zopet stopili v avto, da bi se odpeljali dalje, so župniku Nikandru grozili in ga ozmerjali. Tako so se maščevali za strah, ki so ga morali prestati. Tudi oni, ki so mu med pridigo pritrjevali, so ga grdo gledali.

Nikander ni odgovoril niti besedice. Bil je zelo miren. Le umrljivo telo je imel še na tem svetu, duša in misli pa so bile že v večnosti. Četudi so mu še tako grozili, je molil s Kristusom: Gospod, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo! Večkrat se je nasmehnil. Potem je pomislil, kako se je vse lepo uredilo, da je govoril svojim vernikom in jih blagoslovil.

Ko sta po povratku v Vinico komisar Čeke in preiskovalni sodnik izvedela, kako je poteklo potovanje župnika Nikandra v Volovodivko, sta se kar tresla od jeze in snovala, kako bi se maščevala nad Nikandrom. Izmisлити sta si hotela kazen, kakor še ni bil nihče kaznovan. Zato sta ga zaenkrat ukazala odvesti v celico. Naslednji dan bodo imeli posvet.

Napad na Čekin avtomobil jih je malo vznemiril, vendar si nista o tem dosti belila glave. V vseh okrožnih mestecih so bile čete in v Vinici jih je bilo tudi dosti.

Naslednjo noč je odjezdila konjenica, ki je spremljala Čekin avtomobil do Vinice, zopet nazaj v Lipovec.

Proti jutru so bili konji upehani in konjeniki so zaspano jezdili mimo gozda Voronà-dubina, mimo Vranjega gozda. Sede so spali na konjih. Tedaj je Komar napadel jezdece. Škadroni se še niso dobro zavedli, že so strojnice sikale med njihove vrste. Prejšnji dan se je Komarju pridružilo še mnogo fantov in oskrbel se je v Lipovcu, kjer ni bilo konjenice, s strelivom in orožjem. Celó štiri tovarne avtomobile je odvezel neki koloni. Bil je v premoči. Napad na škadroni je uspel. Kar ni prišlo pod ogenj strojnice, je zbežalo. Konji brez gospodarja so dirjali okoli, vsa pot je bila posuta z orožjem. Komar se je urno odločil. Vse žive in mrtve so obesili na stoletne hraste, da bi bili v hrano vranam kakor pred stoletji.

Voditelji Čeke so se posvetovali o župniku Nikandru. Niso še dolgo razpravljali, ko so jim sporočili iz Lipovca napad na konjenico. Ko so to slišali, so prebledeli. Komaj so si opomogli od prvega strahu, je prišla že druga novica. Na penečem se konju je na dvorišče pridirjal jezdec, sopihajoč je stopil v pisarno in javil, da so težko oboroženi uporni kmetje vkorakali v mesto Litin, ki je od Vinice oddaljeno le trideset verst.

Čekistom se je videlo z obrazov, da se boje. Takoj so ukazali, naj ostanek vojaštva, ki je bil v Vinici, odrine proti Litinu in tam premaga uporne kmete.

Medtem pa ko ni bilo v mestu Vinici nobenega vojaka, je Komar napadel mesto od druge strani iz gozda Pisarivka. Ostali sta le milica in Čeka. Komar je poslal svoje ljudi neopaženo preoblečene kot kmete v središče mesta. V trenutku so obkolili poslopje Čeke, ki se je nahajalo na Mikolajivskem prospektu in začele so svoje delo ročne granate in bombe.

V mestu je zavladala nepopisna zmeda. Judje so se zaprli v svoje hiše, milica se je po prvih streljih razbežala, čekisti pa, ki so slutili, kaj jih čaka, so se postavili v bran.

Tedaj je komisar ukazal, naj jetnike likvidirajo, to se pravi pobijejo.

Čekisti so vodili jetnike drugega za drugim v sobo, kjer sta sedela preiskovalni sodnik in zastopnik komisarja Čeke.

Soba je bila temna, luč je prihajala le skozi malo okence iz sosednje sobe. Oba vsemogočna oblastnika sta sedela na stolih sredi sobe.

Iz sobe so vodila štiri vrata. Skozi prva so vanjo vodili jetnike. Druga so vodila na prosto, kamor je eden ali drugi krvnikov stopil na sveži zrak. Kajti iz obeh zadnjih vrat je prihajal neznošen duh.

Jetnike nista spraševala niti po imenu, niti nič drugega. Preiskovalni sodnik ali pa komisarjev zastopnik sta s prstom kazala na ena ali druga vrata. Jetnik je stopil proti vratom in v hipu, ko jih je odprl, je nanj streljala nevidna roka, da je padel z razbito glavo preko praga.

Tako so čekisti naredili s slehernim. Vršilo se je to precej hitro. V pol ure je bilo na ta način likvidiranih mnogo jetnikov.

Tudi župnika Nikandra so vedli v to sobo. Že spotoma je opazil, da se je zgodilo nekaj izrednega. Čuvaji so bili razburjeni in so kričali drug na drugega. Iz vseh podzemeljskih hodnikov so vodili jetnike. Surovo so jih suvali v hrbet s puškinimi kopiti, če niso hoteli hoditi dosti hitro. Na dvorišču je videl Nikander čekiste v črnih usnjenih jopičih v strahu sem in tja hoditi. Poleg vsake strojnice jih je bilo nekaj, drugi so prinašali strelivo. Slišal je tudi streljanje v mestu, vendar ni vedel, da ga hoče njegov Štefan Komar osvoboditi.

Ko je stopil Nikander v sobo preiskovalnega sodnika, se je prekrizal. Preiskovalni sodnik ga je ostro pogledal in mu s prstom pokazal na ena od obeh vrat. Mirno jih je odprl. V tem hipu sta počila dva samokresa in z zevajočo rano je padel župnik Nikander preko praga.

Medtem ko so čekisti morili jetnike, je Komar uredil svojo četo. Postaviti je dal dva topova nasproti poslopju Čeke in granate so hitro razbile vhode. Komisar Čeke je poskušal dobiti stike z zunanjim svetom, da bi dobil pomoč. Vedel je, da sta v bližnji Žmerinki in Kosjetinu oklopna vlaka. Toda Komarjevi tovariši so porezali telefonske žice. Čekistom torej ni preostalo nič drugega, kot da se sami branijo. Branili so se tudi hrabro in kljubovalno, ker so vedeli, da ne bodo uporniki nikomur prizanesli.

Bitka je bila dolgo neodločena. Toda Komarjevi topovi in metaleci min so dobro delali. Njegovi mladi kmetje so šli v divji jezi v ogenj. Povsod so si izsilili kljub hudemu ognju iz strojnice vhod v čekino poslopje. Branilci so postajali nemirni. Zaloga streliva ni bila velika, napadeni so bili od vseh strani in niso vedeli, kaj se je zgodilo v mestu. Sleherna granata iz Komarjevih topov je odtrgala kos poslopja in sleherna mina je razbila vrata.

Končno se čekisti niso mogli več držati na dvorišču, zato so se poskrili v kletih, kjer so bili zaprti jetniki. Nekaj od njih je hlinilo, da so jetniki, v upanju, da jim bodo Komarjevi tovariši prizanesli in jih izpustili.

Ko so uporniki zasedli poslopje, je bila bitka že skoraj dobljena, ker se čekisti v kletih niso dosti upirali. Potem, ko so bili prostori zasedeni, je zavzel Komar glavno pisarno Čeke in je ukazal, naj jetnike zapro vse v eno sobo. Dolgo so iskali čekiste v podzemeljskih skrivališčih. Zaman so iskali Komarjevi tovariši ujetnike, kajti one čekiste, ki so se hlinili, da so ujetniki, so takoj prepoznali.

Napeto je Komar čakal, če že ne bodo pripeljali očka Nikandra. Hotel se je že sam podati, da bi ga poiskal, ko mu pride eden njegovih, popolnoma prepadel in bled, povedat, da je videl nekaj groznega.

Peljal je Komarja v sobo, kjer sta komisarja likvidirala jetnike. Ko sta odprla vrata, sta onemela. Pred seboj sta videla dvoje globokih jam polnih krvi. Tam so ležali vsi oni, ki so jih čekisti pomorili. Cementne stene so bile do stropa oškropljene s krvjo. Grozen je bil ta pogled.

V obeh jamah je ležalo okoli tri sto mrtvih, med njimi tudi župnik Nikander. Spoznala sta ga po dolgi, sivi bradi in po duhovniški obleki.

Komar je ukazal, naj žrtve Čeke pokopljejo na pokopališču v dveh velikih grobovih. Truplo župnika Nikandra pa je ukazal odpeljati v Volovodivko, kjer so mu pripravili slovesen pogreb, kakor se za duhovnika spodobi. Tudi padle kmete so tja prepeljali.

Potem je Komar sodil čekiste. Najprej je poklical predse komisarja Čeke, preiskovalnega sodnika in državnega pravdnika, ki so ga dobili

uporniki v Čekinem poslopju z ostalimi sodniki. Trepetaje, s skaženimi obrazi, strahopetni so stali pred njim. Gledal jih je, prebadal z očmi in molčal.

»Kaj naj z njimi storimo?« je vprašal eden izmed njegovih. Komar je kratko odgovoril: »Krvosesi so, naj se vtope v človeški krvi!«

Komarjevi ljudje so zgrabili ostale čekiste, ki niso padli v boju, in jih vrgli v s krvjo napolnjeno jamo. Še prej so jim zvezali roke in noge. Potem so metali nanje trupla padlih tovarišev. Utonili so v krvi onih, katerih kri so pravkar prelili.

Truplo župnika Nikandra so srečno pripeljali v Volovodivko. Kmetje so ga položili v župnišču na mrtvaški oder. Oblekli so ga v mašna oblačila, razbito glavo so mu prekrili z belo ruto. Potem so mrliča obstopili in jokali za župnikom kakor otroci. Toda nič ni pomagalo, misliti je bilo treba na pogreb.

Okoliščine so bile ugodne. Štefan Komar je taboril v Voronj-dubini, v Vranjem gozdu. Daleč naokoli so zbežali vsi komunisti, vse oblasti iz Obidna, Lipovca in Breclava, kolikor jih še niso Komarjevi ljudje postrelili ali pobesili na brzojavne drogove. Rdeče čete so se skrile v Vinico, kjer je pričela delovati po Komarjevem odhodu nova Čeka. Cele ure daleč se ni prikazal v okolici Vranjega gozda kak veljak ali čekist. Vojaški oddelki, ki so morali preko teh pokrajin, so korakali po velikih ovinkih na svoje mesto.

Tako je bilo mogoče Volovodivčanom mirno in slovesno pokopati župnika Nikandra in v boju za njegovo svobodo padle kmete. Župnika Nikandra so pokopali poleg cerkve. Dali so mu na grob napis:

»Tu počiva naš dragi župnik Nikander. Svoje življenje je daroval za vero in resnico.«

Poleg Nikandrovega groba so bili pokopani v boju padli kmetje. Bilo jih je dvajset. Na visoki gomili so postavili križ in na križu napis: »Tu počivajo ukrajinski junaki. Darovali so svoje življenje v boju proti sovražnikom Ukrajine.«

Volovodivški kmetje so sedaj prosili škofa Fotija, ki je živel kot menih v Nemirivu, za novega župnika. Zaradi njih zvestobe in navezanosti, jim je dal na prosto izbiro, da si sami izberejo župnika. Izbrali so si za svojega župnika duhovnika Petra Križanevskega. Udeležil se je pogreba umorjenega župnika Nikandra in govoril pogrebni govor, ki je Volovodivčanom posebno ugajal.

Sleherno nedeljo in praznik je obiskoval z verniki Nikandrov grob in skupno so molili za njegovo dušo. Čim bolj je novi župnik ljudi spominjal na Nikandra in zanj molil, tem bolj so ga verniki ljubili.

Zvezda svojega ljudstva.

Cerkveni zaklad.

V Vranjem gozdu je bilo vse živo. Komarjevi taborni ognji so visoko plapolali. Komarju se je pridružilo mnogo kmetov. Slaba obleka jih je le malo varovala pred mrazom v poznih jesenskih nočeh, toda njih srca so gorela. Prinesli so Komarju mnogo vojnega materiala in orožja. Vranji gozd je velik in gost, zato jih brani in skriva.

Vseeno pa je bil Komar nemiren. Koliko časa bo mogel še imeti svojo četo? Kaj naj začne? Ko je dvignil orožje, je imel jasen namen: osvoboditi župnika Nikandra in maščevanje nad čekisti. Sedaj je župnik Nikander mrtev in njegovi morilci so bili sojeni. Kaj naj še stori?

Ko so nekega dne zopet goreli taborni ognji in so peli kmetje ukrajinske pesmi, je stopil Komar vstran, da bi bil sam. Sedel je na panj in premišljeval:

»Če bi se naenkrat uprla vsa Ukrajina tako kot mi,« je mislil, »tedaj bi bila dežela prosta v enem dnevu. Kaj pa smo mi? Peščica kmetov, mala skupinica. Oni bodo končno le močnejši. Od vseh strani bodo sklicali rdeče vojake, bataljone, polke z oklopnimi avtomobili... Pripeljali bodo topove, metalce min in bombe. Oni vedo kje smo. Nas je le nekaj tisoč mladih fantov in junaških mož. Ali bomo potlačeni od rdeče premoči? Izmisliti si bom moral drug način.

Komar se je vrnil v taborišče, vzel je s seboj nekaj tovarišev, ki jim je posebno zaupal in odjezdil z njimi v Plosko dubino, v gozd na ono stran Volovodivke. Tu si je izbral skrivališče za orožje. Naslednjo noč so tja peljali v tovornih avtomobilih živež, vojni material in orožje ter vse to dobro skrili.

Potem je Komar odpustil vse svoje ljudi. Zadržal je le okoli štiri-deset mož, ki so jih boljševiki poznali po imenu in se zato niso več mogli vrniti domov. To je bilo njegovo jedro. Z drugimi je sklenil, da jih bo tedaj hitro sklical, če jih bo potreboval za napad kakšnega večjega komunističnega oddelka. Kmetje so prišli, se zbrali v čete, se bojevali in se po nekaj dneh vrnili domov, ne da bi komunisti kaj zapazili.

Komarjevo taborišče je bilo še vedno v Voronj-dubini. V toplih kožuhih so lahko zdržali. Za živež so skrbele vasi. Pred zarjo je bilo večkrat videti mlada dekleta, ki so hitela proti Voronj-dubini z jerbasi, naloženimi s kruhom, mesom in žganjem. Košare in jerbase so obesile na določena drevesa. Čez nekaj časa so prišle zopet s polnimi jerbasi in prazne odnesle domov.

Noči so postajale hladnejše. Če je v gozdu hrumel vihar in so Komarjevi ljudje zmrzovali, so se posamič splazili iz gozda ter šli v bližnje vasi in prenočevali v senikih. Kmetje so jim radi dali jesti in nikogar ni bilo,

ki bi jih izdal komunistom. Brez skrbi je prihajal Komar med kmete, kadar so imeli poroko ali sploh kakšno slovesnost, in kot v boju, je bil prvi tudi pri plesu.

Komarja se niso bali komunisti le v lipovškem okraju, temveč v vsej breclavski guberniji. Kmetom ni prišlo niti na misel več, da bi plačevali davek. Če so se pojavili v vasi rdeči vojaki, da bi pobrali davek, je zadostovalo, da je kdo zakričal: Komar gre! — in že so zbežali.

Sem pa tja je napadala Komarjeva četica boljševiške vojaške straže, komunistične občinske sovjete in manjše vojaške posadke in jih razgnala na vse strani. Kogar so dobili v pest, so ga obesili na prvi brzozjavni drog. Če je Čeka poskušala napraviti red z večjimi oddelki, tedaj pa je Komar sklical iz vasi svoje ljudi. Zbralo se je nekaj tisoč mož in v eni noči so uničili celo lipovsko posadko. Pri tem pa ni preteklo niti šest tednov, kar je Komar zbral svoje ljudi, da bi osvobodili župnika Nikandra.

Misel na cerkveni zaklad ni dala Komarju miru. Sam je prišel v Volovodivko zelo poredko. Vendar je vzdrževal s kmeti stike. Nekoč je poslal sla s pismom. »To pismo naj gre iz roke v roko!« je nanj napisal. V pismu je bilo napisano, da je prepričan, da je očka Nikander pokazal kakšnemu svojemu zaupniku, kam je skrnil pred komunisti zaklad. Zaradi očka samega, prosi slednjega, ki o zakladu kaj ve, da bi mu sporočil.

Pismo je krožilo od roke do roke in kdor ni znal brati, so mu vsebino povedali drugi. Tudi Vasilij, ki je edini vedel, kje je zakopan cerkveni zaklad, si je dal prebrati pismo. Dolgo in temeljito je premišljeval, ali naj odkrije Komarju skrivališče. Dva dni je premišljal in tretji dan je šel v Nemiriv, da bi se pogovoril s škofom.

Škof Fotij ga je takoj sprejel, ker je bil radoveden, kaj mu mora Vasilij povedati.

Po kratkem obotavljanju mu je Vasilij povedal, da je on edini, ki mu je župnik Nikander pokazal skrivališče. Vprašal je škofa, kaj naj stori, ker sprašuje Komar, maščevalec ljudstva, po zakladih.

Povedal mu je tudi, da ga je župnik Nikander zaprisegel in mu je moral pod prisego obljubiti, da bo molčal tako dolgo, dokler ne bo v deželi močne vlade in vpostavljen nov red.

Škof mu je odgovoril naslednje: »Zato te moram pohvaliti, Vasilij, da si prišel k meni zaradi te zadeve. Gotovo bi bilo bolje držati prisego in čakati na nov red, toda nihče ne ve, kdaj bo nov red prišel. Danes si ti edini, ki veš za skrivališče. Kaj pa bi bilo, če bi te Bog poklical k Sebi? Saj veš, kako se sedaj lahko izgubi življenje. Potem bi cerkveni predmeti propadli, nihče ne bi vedel, kje so, in nihče bi jih ne našel; zaklad bi ostal v zemlji brez haska za človeštvo. Zato je potrebno, da še nekdo pozna skrivališče. Zakaj vprašuje Komar po stvareh, mi ni znano. Najbrže jih rabi, da bi preživel svoje tovariše in jim kupil obutev in obleko. Preudariva to! Ali naj te stvari propadejo v zemlji ali naj pomagajo našim mladim junakom, ki se ne strašijo niti bolezni, ko morajo živeti po gozdovih, niti si ne čuvajo življenja, ko so vsak hip v nevarnosti, da jih bodo ustrelili. Vidiš, Komar ni storil za ljudstvo nič slabega, celo nasprotno, le dobro. Zato te odvezujem prisega, ki si jo dal župniku Nikandru in ti dovoljujem, da smeš povedati Komarju, kje so zakopani cerkveni zakladi. Prosi ga, naj skrivnost čuva in je nikomur ne razodene, kdo mu je skrivnost o zakladu razodel. Če bi rdeči kaj izvedeli, bi storili s teboj isto kakor z župnikom Nikandrom. Torej pojdi z Bogom in brez strahu povej Komarju, kar bi rad zvedel!«

Cez nekaj dni je Vasilij poromal proti Voroni dubini, Vranjemu gozdu. Iskal je Komarjevo taborišče. Bilo je prazno.

Vreme je bilo mrzlo in neprijazno, tanka snežna plast je pokrivala zemljo. Ko je zjutraj stopil v gozd, je bilo vse pobeljeno, opoldne pa je sneg že pričel kopneti. Vasilij je imel mokre noge in opustil je po dolgem iskanju vsako nado, da bi koga srečal in je odšel zato domov.

Na poti je srečal nepoznanega moža, ki ni bil iz Volovodivke. Bil je Pampuška, eden Komarjevih zaupnikov.

Če so napadali z večjimi oddelki, je bil stotnik in je vodil del čet. Toda Vasilij ni tega vedel:

Pampuška si je ogledoval Vasilija, ki je prišel iz gozda ob takem slabem vremenu in ga je meril s predirljivim pogledom. Vasilij je hotel mimo, a Pampuška ga je vprašal:

>Ali koga iščeš?<

Vasilij je najprej molčal. Končno je oklevajoč dejal:

>Da, srečal bi rad nekega moža, ki ga pa ni videti!<

>Ali bi ti povedal ime tega moža, če ti povem, da sem njegov dober prijatelj?<

Vasilij je še okleval, oni pa je nadaljeval:

>Dobro, povem ti, koga iščeš, Štefana Komarja!<

Vasilij je pokimal.

>Tedaj počakaj,< je rekel Pampuška.

Oddaljil se je in je hitro stopal proti gozdu. Vasilij je čakal. Ne dolgo in že je prišel Pampuška z gozda z nekim možem, Vasilij je že od daleč spoznal Komarja.

Kmalu so se sešli.

>Kaj bi rad povedal?< je vprašal Komar.

>Nekaj bi ti rad povedal,< je odgovoril Vasilij, >kar pa ti povem le med štirimi očmi.<

Komar je stopil z njim nekaj korakov vstran in Vasilij mu je sporočil, da ve za skrivališče cerkvenega zaklada. Povedal mu je tudi o prisegi in o pogovoru s škofom Fotijem in ga prosil, naj bo previden in naj nikomur ne pove, kdo mu je pokazal skrivališče.

>Ne boj se,< je rekel Komar. >Nihče ne bo o tem ničesar zvedel. To bomo tako napravili: Danes ponoči bom prišel k tebi, in če potrkam na okno, prideš ven in potem mi boš pokazal, kje so skrite stvari. Naprej bom pa že sam opravil. Prišel bom k tebi sam, in ko mi boš pokazal, kje so skrite cerkvene posode, ne bo nihče poleg. Ko boš potem odšel domov, bom s svojimi tovariši odpeljal zaklad. Tako ne bo o tebi nihče ničesar vedel, kakor le jaz sam. Prosil bi te tudi, da bi prišel semkaj danes teden, da bi ti nekaj dal, kar te bo zelo razveselilo. Lepo se ti zahvaljujem, da si mi vse to povedal. Danes ponoči torej na svidenje!<

O polnoči je potrkal Komar na Vasilijevo okno. Skupaj sta šla na cerkveni vrt, kjer so bile zakopane posode. Vasilij je stopil do stare hruške, obrnil se je proti cerkvi, stopal točno petnajst korakov in tiho rekel Komarju: >Tu so stvari skrite!<

>Sedaj pojdi hitro domov,< je dejal Komar, >nihče naju ni videl, nihče ne bo o tem nič zvedel. Hvala ti.<

Vasilij je izginil. Komar je poiskal nekaj tovarišev in izkopali so velik lesen zaboj, kjer je bil cerkveni zaklad. Pri nekem kmetu, ki je bil njihov bojni tovariš, so vzeli voz in zaboj naložili na voz in se urno odpeljali v Plosko dubino, kjer so imeli skrit še svoj vojni zaklad.

Tu so zabož naložili na tovorni avtomobil in okoli zaboža postavili strojnice. Potem so Komar in njegovi oblekli komunistične vojaške uniforme, nataknili na avto rdečo zastavo in se odpeljali.

Čez en teden je prišel Vasilij kot dogovorjeno v Vranji gozd. Komar je nanj že čakal. Prijazno je Vasilija pozdravil in mu rekel:

»Hvala Bogu, vse je v redu. Tu imaš list, potrdilo je. Nesi ga škofu Fotiju v Nemiriv. Najraje bi sam šel, pa je že bolje, da greš ti.«

Vasilij je vzel papir in šel domov. Brati ni znal, lista pa tudi ni hotel imeti dolgo v hiši, zato se je še ponoči odpravil na pot k škofu v Nemiriv.

Škof je list prebral, pokimal z glavo in dejal:

»Prav sva storila, da sva Komarju izročila cerkveni zaklad. Storil pa je z njim drugače, kot sva si mislila. Odpeljal je zaklad na Poljsko in ga dal tam nekemu ukrajinskemu samostanu v shrambo. Tu imam potrdilo tega samostana. Cerkveni predmeti naj ostanejo toliko časa tam, dokler ne bo pri nas zopet mir in red. Tako je torej Komar izvršil voljo župnika Nikandra. Počakaj trenutek. Vasilij, naredil bom prepis, ki ga boš oddal svojemu župniku v Volovodivki. Ti zakladi pripadajo volovodivški cerkvi in zato naj tam tudi vedo, kje so.«

»Če pa dobe komunisti te papirje?« je Vasilij v skrbeh vprašal.

»To jim nič ne koristi,« je škof Fotij odgovoril, »kajti samostan leži izven njihovega območja. Izvirnik si bom sam obdržal. Vse je izteklo zelo dobro in tudi tebi se zahvaljujem, Vasilij, da si si stekel tolike zasluge za volovodivško cerkev.«

Zadovoljen je Vasilij odšel domov, težko breme mu je padlo s srca.

Čekistinja Dunja.

Komarjevo početje je začelo komuniste skrbeti. Noben komisar si ni upal več v breclavsko in lipovško okrožje, na progah Kristinivka—Koziatin in Vinica—Nemiriv—Hajsin je bil promet ukinjen; tudi noben kmet ni plačeval davkov.

Ko so prenehali prihajati žitni davki iz najrodovitnejšega ukrajinskega predela, so postali nanj pozorni tudi v Moskvi. Upora vendar niso mogli trpeti in zato je centrala Čeke v posebni seji sklenila, da je treba Štefana Komarja ujeti in pokončati, naj stane, kolikor hoče.

Na seji je bila prisotna tudi mlada čekistinja. Klicali so jo Dunja. Kako ji je bilo njeno pravo ime in od kod je bila, ni vedel nihče. Znana je bila kot strokovnjakinja za likvidiranje upornih kmetov in njej so poverjevali prav posebno važne naloge. Na razpolago je imela četico čekističnih jezdecev, po večini Tunguzov. S temi je bila vedno na poti, saj je jezdila kot rojen kozak.

Dunja se je začela zanimati za Komarjevo zadevo in je zato prosila, da ji ga naj prepuste, da bo opravila s tem mladim možem. Dobila je ustrežajoča pooblastila, naložila je svojo četo na vlak in se odpeljala v Ukrajino.

V Vinici se je na čelu svoje pol stotice Tunguzov javila pri gubernijskem komisarju, pokazala mu je svoja pooblastila in zahtevala podporo, če bi jo slučajno potrebovala. Komisar jo je zelo vljudno sprejel, poučil jo o posebnostih pokrajine in jo opremil s potrebnimi zemljevidi.

»Če boste kaj potrebovali, tovarišica, boste našli v Lipovcu dosti vojaštva,« je rekel. »Jaz sam ne morem odstopiti niti enega. Lipovčani poznajo okolico tudi mnogo bolje in se spoznajo tam, kjer se Komar skriva. Mogoče boste obiskali celo posadke v Šmerinki in Koziatinu; tam so junaški in prebrisani Tataři.«

Po kratkem vmesnem odmoru v Koziatinu je Dunja prispela v Lipovec in takoj obiskala okrožnega komisarja. V to mestece je prišla pred kratkim močna posadka, da se je okrožno oblastvo pomirilo. Bila je mrzla zima, vendar brez snega. Zaradi mraza ni bilo mogoče zunaj ostati, tako da ni bilo misliti na večje podvige.

Komaj se je Dunja pojavila v Lipovcu, so že po vseh vaseh govorili o čekistinji, ki je prišla loviti Štefana Komarja. Pravili so, da je zelo lepa in zvita in da je ugonobila že mnogo upornikov. Zato so se kmetje bali za Komarja, komunisti pa so se veselili.

Dunjini podvigi so se začeli s plesnim večerom, ki ga ji je na čast priredil okrožni komisar. Povabljeni so bili preizkušeni okoliški komunisti, da bi ob tej priliki spoznali Dunjo. Prišlo je tudi precej zastopnikov vaških sovjetov, rdečih vojakov in čekistov.

Slavnost se je začela z gledališko predstavo. Potem je igral orkester plesne komade.

Dunja je tudi plesala. Bila je štiriindvajsetletno dekle, pravi ruski tip. Lepa sicer ni bila, o tem se je ljudski glas zmotil. Nasprotno, bila ni nič posebnega. Glavo je imela okroglo in široko z nizkim čelom. Vse na njej je bilo okorno in surovo. Rdeče lase si je po moško strigla. Krepki, zavaljeni život sta nosili dve kratki, debeli nogi. Da bi pa izgledala večja, je nosila glavo pokoncu in nekoliko nazaj nagnjeno. Sivozelene oči so bile majhne in njen pogled je razodeval, da je junaška, žilava, vendar pa nekoliko omejena. Oblečena je bila v vojaško uniformo, ki je tudi ni polepšala.

Komisar in drugi proletarski odličniki so si šteli v veliko čast, da so s tako redkim gostom, ki je prišel naravnost iz Moskve, plesali valček. Dunja je nagradila slehernega, ki se ji je približal, s prijaznim nasmehom, ga zagrabila okoli pasu, si ga pritisnila močno kot kakšna medvedka na prsa in se z njim kot avtomat vrtela okoli svoje osi. Kdor je z njo enkrat plesal, je ni šel iskati drugič, enkrat mu je bilo dosti.

Zato se je Dunja začudila in se ji je dobro zdelo, da jo je neki krepki čekist prišel že tretjič prositi za ples. Bil je čeden fant, slok, temnih oči in kodrastih las. Dunjo je fant začel zanimati.

»Kje služite, tovariš?« je vprašala.

»V Odesi,« je odgovoril, »prišel sem semkaj z naročilom, da ujamem Komarja.«

»Toda, dovolite!« je vzkliknila Dunja. »Jaz imam vendar nalog, da ujamem Komarja. Imam vsa pooblastila od centrale Čeke v Moskvi. Tam sem dala proletarsko častno besedo, da pripeljem Komarja živega v Moskvo.«

»Tovarišica,« je mladenič vljudno odvrnil, »nočem vam biti v napoto. Kaj pa imam od tega? Navaden čekist sem, poslali so me semkaj in prišel sem. Če me bodo poklicali nazaj, se bom peljal nazaj. Moj prihod je tajen, da bi se Komar počutil popolnoma varnega. Tudi tukajšnje vojaške in civilne oblasti ničesar ne vedo.«

»In mislite, tovariš, da boste uspeli?«

»Gotovo! Vse sem tako uredil, da bom imel, če bom le hotel, Komarja že jutri v rokah. Verjemite mi, tovarišica, ni ga lahko ujeti. Sedaj je pri tem, sedaj pri onem kmetu. Kmetje ga skrivajo. Večkrat prav mirno opazuje, kako ga rdeči vojaki hodijo iskat. Ni bila malenkost, da sem vse izsledil.«

Dunja ga je ljubeznivo pogledala.

»In vi, tovariš, boste tako ljubeznivi, da mi boste dali prednost?«

»Meni ni nič do tega!« je odgovoril. »Če mi daste primerno izjavo za Odeso, sem pripravljen odpotovati. Izvršite delo sami.«

»Toda, kako bi lahko Komarja že jutri ujeli?«

»To je moja poslovna tajnost. Vsak ima svoj način. O vas pravijo, da ste s poti spravili že mnogo upornikov, zato imate gotovo tudi vi načrte in veste, kaj boste naredili. Na vsak način pa se je moja metoda popolnoma obnesla; malenkost bi mi bila jutri ga ujeti.«

»Kako se pa prav za prav pišete?« je Dunja vprašala, »zelo me zanimate.«

»Tovariš Potepov,« je čekist odvrnil.

Dunja mu je položila roko na ramena.

»Veste kaj, tovariš Potepov? Pojdite z menoj v mojo sobo, da, ker se tako dobro razumeva, napraviva tam vzajemno načrt, kako bi ujela tega Komarja.«

Dunja se je pri komisarju opravičila, da jo boli glava, in z mladim čekistom zapustila dvorano. Pri vratih ji pa ta pravi:

»Oprostite, tovarišica, predstavil bi vam rad svojega namestnika.«

Pogledal je v kot in k njemu je stopil starejši mož v čekistični uniformi.

»Moj namestnik Petrov,« ga je Potepov predstavil.

Dunja je odšla s svojima novima znancema iz gubernijskega poslopja. Ko so prišli na prazno cesto, se je Potepov obrnil k svojemu namestniku:

»Čuj, Petrov, tovarišica Dunja me je prosila, da bi opustili našo posebno nalogo, ker bi Komarja rada sama vlovila.«

»Kako to?« je Petrov začudeno in nezadovoljno vprašal, »zakaj smo pa delali in si toliko prizadevali? In stroški? V Odesi bodo naju že lepo sprejeli!«

Dunja ga je ostro prekinila:

»Nehajte s svojimi pripombami, tovariš. Prvič, prihajam iz centrale in imam iz Moskve vsa pooblastila. Na mestu bi vas lahko poslala nazaj v Odeso. Drugič sem pa ženska.« Njen glas je postal priliznjen. »Oba sta kavalirja in bosta kot ženski pustila prednost. Izdatke pa vama lahko bogato povrnem, da bo vama še kaj ostalo. Takoj, ko bom Komarja ujela, bom naložila vsem vasem, ki so ga skrivale, primeren davek. To vama zagotovim, to spada k mojim metodam.«

»No ja,« je mrmral Petrov, »končno ne odločam jaz. Tovariš Potepov naj odgovarja, jaz se pokorim.«

»Prav,« je dejala Dunja in ponudila roko Petrovu v slovo. Potepova je hotela imeti samega pri sebi v sobi.

»Torej, tovariš, videli se bomo zopet v vojašnici in ukaži, da bo naš oddelek pripravljen!« je ukazal Potepov.

V sobi je Dunja odprla svoj kovčeg.

»Prav prijetno si bova uredila,« je rekla, »v Moskvi sem se nekoliko opremila.«

Prilekla je cigarete, konfete in druge sladkarije ter nekoliko ste-

klenic krimskega vina. Potepova je posadila desno poleg seba. Ponujala mu je piti in jesti in čekist se je prav pridno zalagal.

»In tovariš, prosim, povejte mi no, kako bi vi ujeli Komarja?«

Potepov je še izpil požirek vina, obrisal si je usta, našgal je cigareto in začel:

»Komar je prebrisan lisjak. Že vnaprej sem si dejal, da mu moremo le po ovinkih priti do živega, namreč z izdajstvom. Preoblekel sem se torej v kmeta in se pomešal med kmete ter toliko časa iskal, da sem nekoga našel, ki je bil na Komarja jezen. S podkupnino sem ga še podžgal. Tistemu kmetu sem obljubil tisoč rubljev in kot naplačilo sem mu jih pet sto že dal.

»Toda tovariš,« je rekla Dunja in prijela Potepova za roko ter mu jo stisnila, »ne vznemirjajte se. Ko bom po vaseh naložila kontribucijo, bodo morali vse plačati.«

Potepov je nadaljeval:

»Tisti kmet mi je potem povedal, kje se Komar sedaj skriva.«

»In kje je to?« je Dunja vzkliknila in Potepovu trdo stisnila roko.

Ta se je nasmehnil.

»Da, če vam pa to povem, potem sem vam odkril svojo skrivnost. Komarja boste ujeli in ga odpeljali v Moskvo. Zanj boste vtaknili lepo nagrado in vsa Moskva bo o vas govorila in vas hvalila. Ne pozabite, da so ga do sedaj iskale že cele čete, pa ga niso izsledile. Vi ga boste ujeli, jaz se bom pa pod nosom obrisal?«

Dunjina lica so žarela. Vedno bolj se je primikala Potepovu. Nankrat se mu je pa zavihtela na kolena in ga objela okoli vratu.

»Vse bom naredila, kar hočete, razumete, vse! Vzamem vas lahko v Moskvo in vam preskrbim dobro službo. Vi menda še ne veste, kakšne zveze imam? Spregovorim le besedico in vi postanete v Čeki velika glava.«

»Da, to pravite le sedaj, potem pa me boste pozabili.«

»Ne, ne, nikoli vas ne pozabim,« je Dunja vročekrvno vzkliknila, zgrabila z obema rokama Potepovo glavo in ga poljubila sredi na usta. Kako naj bi te pozabila, ljubeček? Najlepši moški si, kar sem jih do sedaj videla in ta poljubček je bil le predujem. Sedaj pa mi moraš povedati, kako bi tega lumpa Komarja ujeli!«

Potepov je zopet izpil požirek vina in kot da mu je stopilo v glavo, se je nasmehnil:

»Dunja, ti golobičica, vidim, da se ti ne morem ustavljati. Torej čuj: Komar bo jutri in pojutrišnjem v Vranjem gozdu. Tam je velika pečina, ki si jo je udobno uredil. Vhod pa je tako skrit, da ga nihče ne najde. Mnogo rdečih vojakov je stalo že tesno poleg vhoda, pa ga niso opazili. Zakrit je z zaklopnimi vrati, ki so pod travno rušo. Iz pečine je napeljan do vhoda električni zvonec. Kmetje vedo zanj in če hočejo govoriti s Komarjem, pritisnejo na gumb dvakrat kratko in enkrat dolgo. Oni kmet, ki mi je Komarja izdal, mi je tudi vse natančno pokazal. Jaz bom peljal svoje ljudi v gozd, dva od njih se preoblečeta v kmete, drugi pa se skrijejo za hrasti naokrog. Ko mu bomo dali znak, bo Komar prišel ven in govoril s preoblečenima čekistoma. On govori z vsakim, tudi če ga ne pozna. Potem ga bomo prijeli in ga imeli!«

Dunja je zaploskala:

»Imenitno! Čudovito! Potem ga bomo imeli in Dunja mu bo že pokazala, kako naredi s takimi lumpi. Najprej ga bom pretepla s svojim bičem, da mu bodo cunje stran letele, potem ga pa odpeljemo v Moskvo.«

Zopet je zgrabila Potepova in ga strastno poljubljala.

»Toda še nekaj, ljubček, kdaj ga bova lovila?«

»Rekli so mi, da se Komar ponoči ne upa na plan, kmetje ga navadno obiskujejo pozno popoldne.«

»Dobro, torej jutri popoldne!«

Dunja je upihnila luč.

Zaradi trkanja Dunjinega pobočnika, ki je čakal na ukaz, sta se Dunja in Potepov zbudila iz spanja.

»Spravi se, bedak!« je kričala Dunja, »pridi čez eno uro, potem ti bom povedala.«

Najrajši bi Dunja s Potepovem takoj odjezdila proti Voroni-dubini, toda Potepov jo je zadrževal:

»Najprej moram govoriti s svojim namestnikom in s svojimi ljudmi ter jim dati ukaze. Jaz bom odjeznil nekaj pred teboj. Ti pa odjezdi s svojimi Tunguzi tako, da boš ob dveh na severnem koncu Volovodivke. Tam te bom čakal. Le eno se bojim, da ne bi kdo od vaščanov opozoril Komarja, da gremo nanj, ko nas bodo opazili. A tudi to bomo preprečili.«

Potepov se je od Dunje prav prisrčno poslovil, ki je kar žarela v veseljem razburjenju in pričakovanju, da bo Komarja ujela. V škornjih in ostrogah je tekala po sobi in že premišljevala, kako bo sporočila v Moskvo čekini centrali, da je ujela Komarja. V mislih je že poslušala besede občudovanja, s katerimi jo bodo naravnost obsipali, videla je svoje ime že vrezano na zlati plošči v hiši ljudskih komisarjev. Sanjala je tudi, kako bo ljubila tega krasnega fanta, Potepova, kako bosta šla na poročni urad, da prijavita svoj zakon. Najbolj jo je pa veselilo, kako jo bodo njene tovarišice zavidale za odločnega mladega moža.

Tako se ji je mudilo, da je na jed kar pozabila in je ukazala svoji četi, naj bo nared. Telefonirala je še okrožnemu komisarju:

»Tovariš komisar, sedaj odjezdim s svojimi ljudmi na izvid. Če bom srečala Komarja in nekaj njegovih kmetov, jih bom že ugnala. Ako pa bom potrebovala pomoč, bom sporočila telefonsko ali po jezdecu.«

Komisar jo je še vprašal, če je glava več ne boli, ona pa je kratko odgovorila, da je vse v najlepšem redu, in odložila slušalko.

•

Tisti dan je pritiskal mraz in tanka snežna odeja je ležala na cesti. Dunja je dirjala s svojimi ljudmi, da so se konji in jezdecu ugreli.

Potepova četa je že čakala na severnem koncu Volovodivke. Njegovi čekisti — bilo jih je okoli šestdeset do sedemdeset — so razjezdili in se prestopali, da bi ugreli premražene noge. Dunja je opazila, da so bili imenitno oboroženi.

Potepov je čekistinjo prijazno pozdravil in ukazal svojim ljudem, da naj zajašejo.

»Vse sem si premislil, golobičica. Obema četama bo poveljeval moj namestnik Petrov, ki mu popolnoma zaupam. Okolico pozna bolje kot tvoj ataman. Midva pa bova jezdila do gozda, tam stopiva s konj, ki ju pustiva ob gozdu, ker je pregost za jezdenje. Petrov bo može razmestil okoli pečine. Kot vidiš, sta dva mojih čekistov oblečena kot kmeta in potem se bo zgodilo, kar sem ti že včeraj povedal.«

Dunja je vriskala:

»Kako se že veselim, da bom tega Komarja obdelovala z bičem. Oh, ljubček, kako ti bom hvaležna!«

Konjeniška četa je pojezdila s Petrovim na čelu. Za vojaki sta jezdila Potepov in Dunja. Jezdila sta počasi, kot da se jima nikamor ne mudi.

Dunja je bila presrečna ob strani ljubljenega čekista in ni niti zapazila, da je četa že izginila v gozdu.

Prijezdila sta do roba gozda. Tam so ostali konji in nekaj čekistov jih je čuvalo. Bili so Potepovi ljudje.

»Najbolje bo, da kar tu počakava,« je Potepov predlagal. »V gozdu lahko zgubim smer. Petrov bo medtem ljudi razpostavil in mi potem javil.«

»Kakor ti hočeš,« je odgovorila Dunja in ga ljubeče pogledala.

Razjahala sta in eden čekistov je prijel njuna konja. Nato sta se podala proti velikemu panju ob robu gozda. Potepov je s plaščem pometel z njega sneg in si posadil Dunjo na kolena. Roko je ovila okoli vratu in ga hotela poljubiti.

V tem hipu pa začuje iz gozda močan pok.

»Kaj je to?« je vzkliknila Dunja in skočila iz naročja. »Zdi se mi, kot da bi vojaki oddali salvo.«

Potepov pa jo je pomiril in jo potegnil zopet k sebi.

»Salva? Neumnost! Najbrž je kdo po nesreči ustrelil in v gozdu močno odmeva ter se zato tako močno sliši. Upajmo, da ta strel ni Komarja prestrašil.«

»Ali ne bi šla tja in si ogledala, kaj je na stvari?« je Dunja vprašala. »Le da nam Komar ne uide!«

Potepov se je zasmeljal in ji pobožal roko.

»Brez skrbi, golobičica, stavim, da boš imela živega Komarja v svojih rokah.«

Sedla mu je zopet na kolena. Okoli njiju je bilo vse tiho, le konji so hrzali.

»Slišim, da se nekdo plazi skozi grmovje,« je dejala Dunja. »Sedaj ga vidim. Petrov je.«

Petrov je prihajal bliže, pomahal je in zaklical: »Vse je v redu, tovarišica, pridite prosim, in poglejte.«

»In Komar?« je Dunja urno pristavila.

»Tu je. Takoj ga boste videli.«

Vsi trije so gazili po snegu. Ko so hodili že nekaj časa po gozdu, je rekel Petrov: »Še nekaj korakov mimo onih pečin, pa boste zagledali svoje ljudi.«

Veselo razburjena je zagrabila Potepova za roko in stekla. Sredi gozda se je nenadoma pokazala jasa. Dunja in Potepov sta stopila na plano. Dunja je ostrmela.

Kar je pred seboj videla, je bilo grozno. Na hrastih so v isti višini in v eni vrsti viseli njeni konjeniki. Obešeni so bili vsak na svojem hrastu ter se sem in tja gugali. Dunja je zakričala, pogledala Potepova in se mu hotela iztrgati.

»Počasi, golobičica, ne tako hitro! Še Komarja ti moram pokazati.«

»Kje je Komar?« je jecljala.

»Držiš ga,« se je Potepov nasmehnil. »Ne glej vendar tako. Jaz sem Komar.«

Tedaj je Dunja drugič zakričala. V hipu ji je postalo vse očito. Grozovito je bila prevarana. Ni ujela Komarja ona, temveč njo samo je Komar ujel.

»No, kako se vam dopade tovariš Komar?« je vprašal tako imenovani Petrov, ki ni bil nihče drugi kot Pampuška. »Menda ne preslabo, ker ga včera j ponoči sploh stran niste pustili. Poglejte, tovarišica, svoje junaške Tunguze!«

Dunja ga je divje pogledala in še enkrat poskušala oprostiti si roko. Toda Komar jo je držal trdno kot v kleščah. Škripala je z zobmi in mu pljuvala v obraz. Potem je jokala kot majhno dete.

»Spustite me,« je prosila, »ženska sem.«

»A seveda,« je odvrnil Komar, »ti si ženska! In koliko ljudi si ti, žena, mučila do smrti? Kaj bi ti, žena, storila z menoj, če bi me dobila v pest? Kaj me nisi hotela pretepati z bičem, da bi od mene cunje letele, in me potem poslali v Moskvo v klet smrti? Sedaj jokaš; ali pa si imela usmiljenje z onimi, ki so pred teboj jokali? Kmetom, ki so itak na tem, da umrjejo od gladu, si hotela naložiti še kontribucijo? Ne, ti nisi žena, temveč prav navadna zverina. Ti nisi človek, temveč žival, katere moramo rešiti človeštvo. In to bomo sedaj storili. — Poglej tja proti hrastom, kjer vise tvoji ljudje. Pampuška jih je z mojimi zvestimi tovariši postrelil in obesil. Salvo si slišala. Bila je dobro merjena salva. Če tja dobro pogledaš, boš zapazila, da je v vrsti tvojih Tunguzov še en prazen prostor, in tam boš ti visela.«

Komar je poklical še nekoliko svojih ljudi, ki so ležali na jasi. Pograbili so Dunjo, ki je obupno kričala.

»Strahopetna si tudi. Slecite jo in jo oblecite v žensko obleko, ki smo jo s seboj prinesli. Naj se razločno vidi, da imajo Rusi med seboj tudi ženske, ki so še večji krvosesi kot moški.«

Čez nekaj dni je dobil gubernijski komisar v Vinici pismo s priloženo fotografijo. Komisar je bral:

»S tem pismom prejmete sliko slavne in juaške čekistinje Dunje z vsemi njenimi pomagači. Prosim vas, tovariš komisar, da bi priloženo sliko poslali čekini centrali v Moskvo in ji sporočili, da je čekistinja Dunja zvesto izpolnila svojo proletarsko prisego. Prisegla je, da me bo prijela z lastnimi rokami. To je storila. Ni me le prijela, temveč me je držala z rokami in nogami.

Voronâ-dubina, 15. decembra 1922.

Stefan Komar.«

Hrabri Pampuška.

Zima je minila in prišla je pomlad. Pojavila se je v svoji polni lepoti. Polja in travnike je pokrila z zelenim pregrinjalom in okoli vasi so cveteli sadovnjaki. Sleherno, tudi najmanjše bitje je zaživelo novo življenje. Brezskrbno so hrošči in muhe brenčale od cvetlice do cvetlice, od lista do lista. Ptiči so s sladkim petjem polnili ozračje. Vse je bilo pomlajeno, vse je bilo lepo, vse se je veselilo življenja.

Nekoč spomladi je Stefan Komar sedel v Vranjem gozdu na hrastovem panju. Bilo je pred sončnim vzhodom.

Stefan Komar je zvedel hude vesti. Pravkar je bila pri njem neka volovodivška deklica, ki mu je prinesla živeža. Pripovedovala mu je, da so vse vasi okoli Vranjega gozda polne rdečega vojaštva, ki na tihem straži sleherno hišo. Kogar srečajo brez posebne legitimacije zunaj vasi, ga primejo in sodijo zaradi podpiranja Komarja.

Dekle mu je prineslo tudi lepak, ki ga je odtrgala raz cerkvenih vrat. Pisano je bilo, da sta Stefan Komar in njegov namestnik Pampuška postavljena izven zakona, in sleherni, ki ju kjerkoli sreča, ju sme ubiti.

Na obe glavi je bila razpisana visoka nagrada. Sama je prišla težko mimo rdečih straž in mu prinesla živeža. S solzami v očeh ga je prosila, naj zbeži, ker je rdeča četa na pohodu, da ga ujame.

»Prijeli te bodo, Štefan, in te potem odpeljali ter usmrtili in vsa volovodivška dekleta bodo zelo žalostna.«

»Neumnost! Pojdi mirno domov, golobičica. Štefana Komarja ne bodo tako lahko ujeli.«

»Sedaj se morajo ubogi kmetje pokoriti,« je mislil, »da so mi pomagali. Vem, kaj pomeni, ako so v vaseh vojaki. Kmetom vse požro, uropajo vsak kos kruha in zadnje zrno žita. Saj jim bodo iztisnili zadnjo srago krvi.«

Komar je začel jesti, toda ni mu dišalo. Mislil je na četo rdečih vojakov, ki je na potu, da bi ga ujela. Zelo se je ujezil. Jim bo že poplašal, da jim ne bo prišlo več na misel, da bi izstradali kmete!

Urno je splezal na visok hrast, s katerega se je videlo daleč proti vasi in je kmalu ugledal, kako se četa približuje. Tudi deklico je opazil, kako hiti po skritih bližnjicah v vas.

Potem je splezal s hrasta zopet na tla, zažvižgal poseben napev, nakar so prišli Pampuška in nekaj njegovih tovarišev. Ukazal je postaviti na jaso dve strojnici, potem je šel rdečim vojakom naproti. Čakal jih je skrit na robu gozda. Ko so prispeli bliže, je začel klicati s spačenim glasom: Štefan Komar! Zdelo se je, kot da kliče v gozdu eden upornikov in rdeči vojaki so poslušali. Od daleč se je slišal odgovor: Halo, halo! In klici ter odgovori so se večkrat ponovili.

S strastjo so se rdeči vojaki zapodili v gozd in Komar jih je s klicanjem vabil tja, kjer jih je hotel imeti. Dospeli so na jaso. Bila je ista, kjer je bila obešena čekistinja Dunja s svojimi petdesetimi Tunguzi.

Ko so v dolgi krilni vrsti stopili rdeči vojaki na jaso, jih je sprejel divji strojnični ogenj. Kmalu so bili uničeni skoraj do zadnjega moža, ki je na vso moč tekel v Volovodivko in javil, da je Vranji gozd na gosto zaseden z uporniki. V resnici pa so bili le Komar, njegov prijatelj Pampuška in okoli deset njegovih tovarišev.

Sedaj se je Komar pomiril.

»Še preden se popolnoma zjasni, bomo zapustili Vranji gozd in šli v Plosko dubino, v gozd, kjer je bil skrit njihov vojni zaklad. V istem skrivališču je bil tudi Komarjev kovčeg s perilom in knjigami.

V težkih urah, kadar se mu je stiskalo srce, je Komar rad vzel knjigo v roke. Najljubša knjiga mu je bila Sveto Pismo. Dopadlo se mu je najbolj ono mesto iz knjige Sodnikov, kjer so popisana Samsonova junaštva. Ponovno je premišljal, kako je slepi Samson zagrabil z močno roko stebre in opornike v palači Filistejcev ter jih stresel, da se je zrušila cela stavba in pokopala pod seboj njega in njegove sovražnike.

Pampuška je šel na izvide, da bi videl, kaj delajo v Volovodivki rdeči vojaki in se je sedaj vrnil.

»Odšli so proti Vranjemu gozdu in vas je gotovo prazna. Zelo rad bi šel z nekaterimi našimi v vas po živež, ker ga nam že zmanjkuje.«

»Stori, prijatelj Pampuška, jaz bom pa še nekoliko bral!« je rekel Komar.

Toda Pampuška ni imel sreče. Bilo je okoli deset mož; oboroženi so bili z vojaškimi pištolami in le dva sta imela za pasom nekaj ročnih granat. Ko so brezskrbno stopali po cesti, ki je peljala v Volovodivko, so

se hipoma znašli pred oddelkom rdečih vojakov, ki so se pravkar odpravljali na pot. Urno so se obrnili, da bi zbežali, toda ti so jih že zapazili. Komunisti so se podili za njimi in za temi so iz Volovodivke pridirjali še jezdeci, ki so jih odrezali od gozda, kamor so se hoteli umakniti.

»Tovariši,« je vzkliknil Pampuška, »sedaj je pa konec. Toda svoje življenje bomo drago prodali. Naj živi naša mamika Ukrajina!«

Boj je bil neenak, toda Pampuškini tovariši so se obupno borili. S pištolami so držali rdeče daleč od sebe. Toda gozd je bil daleč in med njegove zelene obrambne zidove so se postavili rdeči jezdeci.

Pampuška je uvidel, da je umik v gozd nemogoč. Zbral je svoje ljudi okoli majhnega kamnitega griča sredi polja, kjer je bilo vsaj malo kritja. Okoli griča je v spomladanskem soncu divjala bitka.

Iz Volovodivke so prispela ojačenja in postavili so celo težko strojnico. Bolj in bolj je ginevala peščica junakov, bolj in bolj tiho je postajalo na gričku.

Strelivo je bilo porabljeno. Ko so zadnjič navalili rdeči vojaki z nasajenimi bajoneti, je imel ataman Pampuška še dve ročni granati. Pustil jim je, da so se mu približali na pet korakov. Navalili so nanj od vseh strani.

Tedaj je poskočil, še enkrat je pogledal na mrtve tovariše, ki so nemo ležali med kamenjem, in je zagnal ročni granati v največjo gnečo v roju napadalcev in padel pod bliskajočimi noži.

Komar je zaslišal strele in bojni hrup. Hitel je na gozdni rob in videl, kako so v zadnjem boju izkpraveli Pampuška in njegovi zvesti. Pomagati jim ni mogel, bil je sam in polje je mrgolelo rdečih vojakov. Tresoč se na vseh udih je sedel in solze so mu zalile oči. Samo mrmral je neprestano:

»Hrabri Pampuška! Hrabri Pampuška!«

Junak Samson.

Stefan je šele čez nekaj dni prebolel smrt svojega prijatelja in atamana Pampuške. Medtem so se mu pridružili njegovi ljudje, ki so bili pri Lipovcu na izvidih. Poročali so mu, da je v Lipovcu trenutno le majhna posadka. Komar se je odločil, da podvzame poslednji podvig, da maščuje Pampuško. Še v isti noči je razposlal peščico svojih zvestih, da skličejo za naslednji večer svoje pristaše. Prišli so vsi, čeprav so se le z zvijačami mogli splaziti iz vasi, ki so bile močno zatražene. V zavetju gozda Ploske dubine so se zbrali.

Komar je ukazal mir in jim govoril:

»Bratje! Naš položaj je postal nevzdržen in boj moramo končati. Naprosil sem vas, da pridete semkaj, da bi se od vseh vas poslovil. Šel bom svojo pot in o meni boste še slišali. Toda vi morate iti drugo pot. Svoje življenje si morate ohraniti za svoje otroke in domovino. Napočil bo dan svobode. In zato vzgajajte svoje otroke in jih učite ljubiti domovino, da bi dan svobode čimprej napočil. Potem bo ukrajinsko ljudstvo porazilo svoje sovražnike. Osamljeni smo ostali v Ukrajini in Podolju. Ostali uporniki so premagani. Vsako nadaljnje upiranje je nesmiselno. Oni bi zato izropali naše vasi in še dalje stiskali naše kmete.

Ljubi moji bratje! Prisegel sem atamanu Pampuški, da bom maščeval njegovo smrt in sem vas zato sklical. Napadli bomo Lipovec in od tam zadnjič pregnali komuniste!«

Napad na Lipovec se je izvršil v prvih jutranjih urah. Rdeča posadka je bila podavljena in poklana kar v posteljah. Nikomur ni bilo prizanešeno. Stefan Komar se je krvavo maščeval za svojega atamana Pampuško.

Potem so se kmetje podali nazaj v Vranji gozd, se s Komarjem poslednjič poslovili in se vrnili na svoje domove. Kdor se ni smel vrniti domov, mu je Komar dal dosti denarja in mu svetoval, naj zapusti rdeče carstvo. Mnogo jih je odšlo na Poljsko. Drugi so šli po svojih potih. Kaj pa bo storil Komar, ni vedel nihče.

Napad na Lipovec je rdeče grozovito prestrašil. V manjših oddelkih so se bali prebivati po vaseh in zato so sklenili, da se združijo, da premagajo upornike v odločilni bitki. Čete so na novo uredili in jim dali enotno vodstvo; v ta namen so poslali iz Moskve divizijskega poveljnika z štabom. Z dosedanjimi metodami so bili v Moskvi zelo nezadovoljni in so hoteli končno zaključiti Komarjevo početje.

Po vseh znakih sodeč, je bilo jedro uporniških podvigov v Voroni-dubini, v Vranjem gozdu. Divizijski poveljnik je zato razposlal majhne izvidne oddelke, da bi zvedel, kaj se godi v Voroni-dubini.

Ze od daleč so rdeči opazili, da se med hrasti nekaž kadil. To jim je bilo znamenje, da si kuhajo večerjo. Vedno bolj se je kadilo in iz tega je bilo mogoče sklepati, da so v gozdu močne uporniške čete.

Zaradi teh poročil je poveljnik sklenil gozd še v isti noči obkoliti in napasti. Ker pa rdeči vojaki niso kazali posebnega nagnjenja, da bi vdrli v gozd, se je poveljnik zadovoljil, da so gozd kolikor mogoče tesno obkolili in postavili strojnice ter topove, ki bi v odločilnem trenutku posegli vmes.

Na vse zgodaj so rdeči vdrli od vseh strani v gozd. Iz polnih prsi so kričali: Hura! Toda nihče jim ni odgovarjal in tudi na odpor niso naleteli. Le tu in tam so našli še kadeče se grmade, ki so pričale, da je nekdo pred kratkim še tukaj hodil. Previdno so se splazili od drevesa do drevesa in so le počasi napredovali; napredovanje je trajalo cele ure.

Od časa do časa so se ustavili. Divizijski poveljnik se je prepričal o stanju čet, težke strojnice so vlekli za seboj in na glavni vozni poti, ki je peljala skoz gozd, so sledili topovi.

Proti poldnevu so se pripravili, da bi začeli preiskovati še srednji del gozda. Divizijski poveljnik je bil trdno prepričan, da bo uspel.

»Sveže grmade pričajo, da so lumpje še v gozdu. Izpad ni bil mogoč. Tu na zemljevidu imam še majhen krog, na katerem so se zbrali. Tu sredi gozda je travnik in sedaj pritisnemo od vseh strani nanj in jih enostavno postrelimo.«

Mrmraje so prodirali rdeči vojaki. Bali so se Komarjevih pristašev, poleg tega so bili utrujeni, ker so celo noč bdeli.

Zopet je prešlo nekaj brezuspešnih ur, ko so čete stopile od vseh strani na trato.

Razočarani so obstali, trata je bila prazna. Divizijski poveljnik je kar besnel od jeze.

Sredi trate je stal velik hrast. Okoli hrasta je bila zemlja razrita in tudi na deblu je bilo videti, da ga je nekdo obdeloval, ker je bila skorja okrušena.

Castnik, ki je vodil srednje krilo, je stopil do hrasta, pogledal kvišku med debelo vejevje in naenkrat zavpil:

»Tu zgoraj je nekdo.«

V hipu so se vsi vrgli na zemljo in iskali kritja. Oni, ki se niso še pokazali na plano, so se zopet hitro skrili.

Mož, ki je bil na hrastu, se je začel glasno smeјati. Videli so ga, da je mirno sedel na debeli veji in kadir cigareto.

»Komar! Komar je!« je zakričalo nekaj rdečih vojakov, ki so poznali voditelja upornikov iz raznih spopadov. Že so napenjali peteline.

»Ne streljati!« se je drl divizijski poveljnik, »dobiti ga moramo živega v roke!«

Komar se ni ganil. Tedaj so se počasi približali. Vsak ga je hotel videti. Kar gnetli so se okoli drevesa. Poveljnik mu je zaklical:

»Pridi doli, bandit! Dobili te bomo itak živega. Pridi doli, če ne, prežagamo drevo!«

»Prišel bom, tovariš poveljnik,« je Komar mirno odgovoril. »Samo počakajte, da pokadim cigareto.«

»Ti pes!« je poveljnik jezno zakričal. »Le počakaj, kožo ti bom odril z glave!«

Nekaj vojakov je zopet merilo na Komarja.

»Ne streljajte, sem ukazal. Kateri bedak pa strelja?« se je poveljnik drl.

Vsi so se gnetli okoli hrasta in psovali Komarja ter stiskali pesti. Toda on je mirno kadir svojo cigareto in se niti ganil ni. Potem je pa začel plezati navzdol. Rusi so vedno bolj tesno obstopili deblo in ko je Komar sedel že na zadnji veji, so nekateri že po njem grabili. Od cigarete je bil le še ogorek. Tedaj je vstal in izpljunil ogorek v velikem loku v zrak. Potem je še zaklical z močnim glasom:

»Živela Ukrajina!«

Kar se je zgodilo potem, je prišlo nenadoma, kot strela z neba: Kratko prasketanje na vseh straneh drevesa, majhni plamenčki so zagoreli sem in tja po deblu in potem, hipoma se je stresla zemlja, hrast se je zamajal. Grozovit pok, kot grom med nevihto! Tla so se zamajala, ogenj je v plamenih sikal iz zemlje. Na tisoče koščkov razbit je hrast zletel s Komarjem in okoli stoječimi Rusi v zrak.

Komar je spravil semkaj vse strelivo, kar ga je imel, in eden njegovih pionirjev je pripravil razstrelitev. Bil je mehanik v sladkorni tovarni v Stepanivki. Komar ga je prosil, da bi tako uredil, da bi vžigalna vrstica gorela tako dolgo, kakor se kadí ena cigareta.

■

Po tej poti je šel Štefan Komar, o kateri ni svojim tovarišem ničesar povedal. Končal je kot junak Samson in vzel seboj svoje sovražnike.

Malo teh, ki so ga odšli loviti, se je vrnilo. Grozovito so se prestražili in so že trepetali, če so le zaslišali ime Štefan Komar.

To se je zgodilo na travniku župnika Nikandra v Vranjem gozdu.

■

Poleg groba župnika Nikandra v Volovodivki se je pojavila nova, visoka gomila. Tu počiva ono, kar so kmetje našli umrljivega od Komarja. Ni bilo veliko. Na grob pa so postavili križ z napisom:

Tu počiva Štefan Komar, zvezda svojega ljudstva. Njega ni več, toda v svojih delih bo živel večno.

68

List izhaja štirikrat na leto
Naročnina: letno 2 dinarja
Izdaja in urejuje:
Vrtovec Milan v Ljubljani